

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
«ІВАНО–ФРАНКІВСЬКА АКАДЕМІЯ ІВАНА ЗОЛОТОУСТОГО»

Факультет богословських і гуманітарних наук

Кафедра богослов'я

УДК 27-423.-14

МОРИКОНЬ Ольга Петрівна

**БОЖІ ТА МОРАЛЬНІ ЧЕСНОТИ У СЛУЖБІ
ЗБЕРЕЖЕННЯ БОЖОГО ТВОРІННЯ**

Магістерська робота на здобуття
освітньо–кваліфікаційного рівня «магістр»
за спеціальністю 041 «Богослов'я»

Науковий керівник:
доктор філософії в галузі богослов'я,
доцент кафедри богослов'я
Шеремета Володимир Корнелійович

м.Івано–Франківськ
2024

Зміст

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Пізнання повноти Божих чеснот через дію Святого Духа у житті кожної людини	8
1.1. Віра – справжня основа для святості	8
1.2. Надія – сила Духа для розуміння сенсу життя	17
1.3. Любов у правді – виконання закону Божого	23
1.4. Дія Духа Святого – формування христоподібного характеру	29
Висновки	34
РОЗДІЛ 2. Практикування моральних чеснот стаючи істинним послідовником Христа.....	37
2.1. Чеснота смиренномудрості – прийняти себе як створіння Творця	37
2.2. Справедливість – боротися проти ворогів силою Христової любові.....	43
2.3. Мужність – перемагати заборонені пристрасті духовною стійкістю.....	53
2.4. Чеснота поміркованості – дотримання міри задля збереження природи.....	58
Висновки	62
РОЗДІЛ 3. Відповідальність за збереження створеного Богом світу у контексті викликів сучасності.....	64
3.1. Духовне зростання – створені для уподібнення Христу	64
3.2. Критичне мислення – змінені випробуваннями	70
3.3. Екологічне навернення – сутність чеснотливого життя	76
3.4. Екологічне виховання – збереження Божого творіння.....	81
Висновки	86
ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	95
ДОДАТОК А	100

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

УГКЦ – Українська Греко–Католицька Церква

ШХЖіЄ – Школа Християнського Життя і Євангелізації

КУ – Конституція України

ЗУ – Закон України

НПС – навколишнє природне середовище

ТПВ – тверді побутові відходи

ГЕС – гідроелектростанція

OSPPE – Орден Святого Павла Першого Пустельника

ЧСВВ – Чин Святого Василя Великого

ССЄЄ – Рада Єпископських Конференцій Європи

Міндовкілля – Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів
України

Рис. – рисунок

ВСТУП

Бог є початок і кінець. У Ньому ми знаходимо свою ідентичність, свою мету, своє покликання. Життя без Бога позбавлене сенсу. Досконала любов – це Його сутність. Господь створив кожного з нас, як єдину та неповторну в цьому світі людину, не випадково, а з певною метою – уподібнитись Христові. Сповнене метою життя – шлях до вічності з Богом. Оскільки кожний день впливає на нашу вічність, слід застановитись, що маємо робити «тут і зараз» і подбати про засоби духовного зростання, щоб виконати волю Божу. Підготовка до вічності має бути щоденною справою, а засобами – Божі та моральні чесноти.

Для нашого дослідження важливим є ціннісний підхід до розуміння сутності чеснотливого життя. Моральна цінність виступає з'єднувальною ланкою між людиною та християнською етикою чеснот.

На основі аналізу досліджуваного матеріалу буде виокремлено та проаналізовано фундаментальні три теологічні чесноти – віра, надія, любов, та чотири головні моральні – смиренномудрість, справедливість, мужність, поміркованість. Подано специфіку осмислення Богословських чеснот, як найвищого ціннісного виміру життя людини, які даруються з Божої благодаті і приймаються нами дією Духа. Моральні чесноти постають характеристикою особи та спільноти, визначають гідність людини. Високе достоїнство і соціальне схвалення людина набуває, коли бере відповідальність за свої вчинки, має готовність до самопожертви заради віри, здобуває загартування душі в протистоянні спокусам. Вплив моральної традиції на життя людини простежується в смисловому відтінку всіх чеснот як найвищої моральної характеристики людини.

Актуальність проблеми. Обрана тема нашого дослідження аналізує сучасний стан духовного зростання християнина у світлі особистого практикування чеснотливого життя. Змагання зміцнити релігійне і моральне життя – це постійна

боротьба зі спокусами, старання розвивати Божі і моральні чесноти окремої особи та християнської спільноти силою Святого Духа. Духовне життя у напрямку до досконалості потребує Божої благодаті і наших зусиль. Говорячи про отримані від Бога чесноти віри, надії, любові, вказуємо на особисту і спільноту відповідальність в їхньому зростанні й плеканні. Характеризуючи основні моральні чесноти – мудрість, мужність, справедливість, поміркованість, намагаємось вказати дію чеснот на життя людини та розпізнати змінену поведінку особи, яка практикує чеснотливе життя, у суспільстві та навколишньому середовищі. Наш пошук бере початок з аналізу Божих та моральних чеснот, а завершується розумінням необхідності застосування їх у житті людини задля збереження природи. В даній праці ми зосередились на важливості зростання у чеснотах, намагались показати те, що прийняти дари Божі і себе як створіння Творця, це уподібнитись Христу і здобути Царство Боже.

У роботі хочемо наголосити на усвідомленні, що відповідальність за збереження створеного Богом світу несе, насамперед, людина. У контексті викликів сучасності є актуальним питання екологічного навернення та виховання кожного з нас. Дана праця дає змогу пересвідчитись, що випробування для особистості, яка приймає Божі чесноти і практикує життя згідно моральних чеснот, не є перешкодою для формування христоподібного характеру, а радше способом стати істинним послідовником Христа.

Ця магістерська дипломна робота, присвячена проблемі «Божі та моральні чесноти у службі збереження Божого творіння» виконується в рамках комплексної теми науково–дослідної роботи кафедри богослов'я, науково–дослідного інституту родини і капеланства та науково–дослідного інституту канонічного права: «Християнська віра в Бога – парадигма духовних сил людини в кризових ситуаціях сучасного українського соціуму», термін виконання з 01.10.2022 року по 30.09.2025 року (затвердженої рішенням Вченої ради Академії, протокол № 2 від 15.09.2022 року).

Об'єкт дослідження: Божі та моральні чесноти як внутрішній стержень людини.

Предмет дослідження: застосування та впровадження Божих і моральних

чеснот у житті людини задля збереження створіння.

Мета дослідження: полягає в аналізі ролі Божих та моральних чеснот задля збереження Божого створіння та екологічного виміру життя у Христі.

Дослідницькі завдання:

- Проаналізувати значення Божих чеснот віри, надії та любові для автентичного життя у гармонії з Богом, собою, ближніми та усім Божим творінням;
- Дослідити роль Божої благодаті єдиного у Пресвятій Тройці Бога Отця, Сина і Святого Духа для повноцінного життя людини у суспільстві та усьому Божому створінні;
- Пізнати і прийняти надприродні дари Всемогутнього Бога;
- Стимулювати Божою мудрістю турбуватися про наш спільний дім;
- Розпізнати справедливість через призму Христової любові;
- Віднайти духовну стійкість і здоровий розум в Ісусі, що є взірцем мужності;
- Охарактеризувати поміркованість як дотримання міри задля збереження та відновлення природи;
- Представити роль чеснот у духовному зростанні християнина;
- З’ясувати причини й обставини переміни мислення в умовах повномасштабної воєнної агресії Росії проти України, що позначаються і на духовному житті людини;
- Розкрити значення кардинальних моральних чеснот задля екологічного навернення та збереження Божого створіння;
- Показати важливість екологічного виховання в процесі євангелізації та практикуванні місійності;
- Унаочнити потенціал християнської відповідальності за творіння в контексті викликів сучасності.

Методи дослідження: для досягнення поставленої мети у магістерській роботі використані науковий, богословський, індуктивний методи пізнання. Зокрема, застосовується аналіз і синтез причин та наслідків досліджуваного матеріалу, тлумачення змісту Святого Письма, роз’яснення суті старозавітних та новозавітних оповідей на основі наукових праць богословів.

Матеріал дослідження: джерельна база магістерської роботи складається з книг Святого Письма, офіційних документів Католицької Церкви, а саме Катехизму Католицької Церкви, Катехизму УГКЦ «Христос – наша Пасха», документів Другого Ватиканського Собору, енциклік Папи Римського, творів Святих Церкви. Для опрацювання матеріалу використано також закони України, сучасні дослідження богословів.

Наукова новизна: полягає в тому, що нами глибоко опрацьовані взаємопов'язані аспекти реалізації духовного зростання людини. Застосовано комплексний підхід до дослідження та запропоновано засоби використання Божих та моральних чеснот, які спроможні ефективно впливати на цілісне формування особистості, як Божої дитини. Виявлено шляхи уподібнення Христу стараннями людини задля збереження Божого створіння – природи.

Практичне значення: магістерської роботи визначається можливістю використання матеріалів дослідження при викладанні курсів християнської етики, основ євангелізації та місіології, кахетизації дітей та дорослих, підготовці до сучасного практичного місіонування, а також у рамках самовдосконалення кожної людини.

Апробація результатів роботи: основні розділи та результати даної праці були обговорені під час трьох слухань на засіданнях кафедри богослов'я у 2022–2023 роках, а також апробовані на зібранні спільноти міжнародного благодійного товариства «Аве Марія» (Долина, Івано–Франківська область, 04.11.2023).

Положення: Божі та моральні чесноти є основою життя християнина. Навчитися приймати Божі дари через дію Святого Духа та практикувати моральні чесноти у щоденному житті – завдання кожної людини. Не боятися взяти відповідальність за збереження створеного Богом світу у часі війни й лихоліття.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків. Повний обсяг роботи становить 100 сторінок, з яких 80 займає основний текст. Список використаної літератури нараховує 73 позиції.

РОЗДІЛ 1

ПІЗНАННЯ ПОВНОТИ БОЖИХ ЧЕСНОТ ЧЕРЕЗ ДІЮ СВЯТОГО ДУХА У ЖИТТІ КОЖНОЇ ЛЮДИНИ

Головним завданням першого розділу даної магістерської роботи є дослідження Божих чеснот як дару Всемогутнього Отця, прийняття цього дару та пізнання повноти віри, надії, любові у житті людини силою Духа Святого. У цій частині праці також спробуємо проаналізувати моральний потенціал Божих чеснот, який більш системно буде розкритий під час аналізу кардинальних моральних чеснот. Дослідження Божих чеснот має також стати фундаментом для обґрунтування відповідальності за створіння та її втілення на практиці задля подолання сучасних екосоціальних викликів у третьому розділі магістерської роботи.

1.1. Віра – справжня основа для святості

*На початку створив Бог небо і землю
(Бут. 1:1)*

Бог створив чоловіка і жінку на свій образ і подобу (Бут. 1:26)¹. Господь виражає свою доброту, могутність, мудрість через світ, який нас оточує. У красі створіння ми бачимо відбиток Божої слави! Коли наше споглядання краси землі й неба сповнене віри у Творця, контакт з природою живить нашу віру присутністю Бога у нашому житті і в кожному творінні. Шлях до життя вічного супроводжується вірою. «Віра дозволяє нам ніби заздалегіть зазнавати радості і світла блаженного видіння – мети нашої мандрівки на землі»².

Ми, християни, віруємо в Бога Отця – творця неба і землі, в Бога Сина –

¹ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Бут.1:26. Жовква, 2018. Ч. 1: Старий Завіт. С.4

² Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. С. 51.

Спасителя нашого Ісуса Христа, і в Духа Святого – Господа Животворящего. Все розпочинається з віри. «Віра – це відкриття всієї людини на дію Духа Святого та особисте єднання з воскреслим Христом»³. Віра дарується Богом у таїнстві Хрещення.

Фундаментом віри і початком спасіння людини є ласка Божа. Вірою, як надприродною чеснотою, визнаємо нашу повну залежність від Творця і підпорядковуємо наш розум, думку і волю на послух Христові.

Чеснота віри буде живою, сильною і дієвою тоді, коли ми відкриємо серця на Духа Святого. Віра в Ісуса Христа є основою для праведного життя кожного християнина. Така віра спасає, дає вічне життя та владу стати Божими дітьми. «Бо спасенні ви благодаттю через віру, а це не від вас, то дар Божий, не від діл, щоб ніхто не хвалився» (Еф. 2:8–9)⁴.

Нехристияни намагаються зростати до досконалості, спираючись тільки на людську силу. Це вичерпний ресурс, людина потребує джерела для наповнення. Світ пропонує різноманітні методи відновлення сили, які, на жаль, перекривлюють чесноти і протистоять їм. Третя особа Божа – Дух Святий діє там де хоче, як хоче, і не обмежений нічим. Тому коли і в який спосіб торкнеться серця людини знає тільки Бог. Наше завдання відкритися, щоб прийняти цей дар – віру в живого Бога. Господь поважає вільний моральний вибір кожної особи.

Для нашого спасіння Ісус Христос закликає слухатись Євангелії через проповідників – благовісників миру і добра. Не зможемо вірити у Того, про Кого не чули і довіритись Тому, про Кого не знаємо, пізнати Того, з Ким не зустрілися. Ісус збирає учнів, дає повноваження, узаконює їх діяльність і закликає до наслідування себе. Стосунки між особами будуються на надійності того, кому вірять. Віра, як акт нашої волі, означає відповісти на вірність Бога, очікувати від Нього те, яке дотепер вважалось неможливим. Віра є сутністю проповідування, походить від слухання: «Тож віра – від слухання, а слухання – через Слово

³ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів: Свічадо, 2012. С. 258.

⁴ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Еф. 2:8-9. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 236.

Христове» (Рим. 10:17)⁵.

Людина, що живе Євангелієм – силою Божою, яка подається їй Духом через дар віри, стає здатною діяти у Христі та чинити добро. Потрібно, щоб Господь Ісус Христос, зміцнив нашу віру у те, що людина живе не самим хлібом, а кожним словом, яке виходить з уст Божих, щоби ми були відкриті на Бога, на допомогу людям, які нас оточують, і потреби довкілля, в якому ми живемо. «Людство і світ загалом лише виграють, якщо ми, віруючі, будемо краще розуміти екологічні обов'язки, породжені нашими переконаннями»⁶. Обов'язок дбати про природу та найбільш вразливих братів та сестер, усвідомлення відповідальності за створіння та збереження довкілля, є важливою частиною нашої віри. Варто пам'ятати, що віра є особистим актом відповіді Богові нашими вчинками. Власними діями ми свідчимо віру в Творця та створіння через християнський спосіб життя. Християнський стиль життя, бережливе ставлення до довкілля, екологічні ініціативи, альтернативи відновлювальної енергії, інвестиції для сталого розвитку є позитивними прикладами прояву живої віри в Бога. Християнська віра має глибинні теми щодо збереження створіння та охорони довкілля. Ми засвідчуємо свою віру молитвою, прославою, діями, ініціативами. Християнське богослов'я визнає, що людина є найвизначнішою частиною Божого створіння, створена не лише одноосібно, але з іншими істотами. Тому, повинна захищати природні ресурси, з дитинства розвивати контакти з природою, дякувати Творцеві за красу і велич світу. У своєму напрацюванні д-р Жан-Пер Рібо, делегат Ради Єпископських Конференцій Європи (ССЄЕ) пропонує звершувати «богослужіння, присвячені створінню – це особлива нагода подякувати Богові за Його створіння, і усвідомити нашу відповідальність за власні обов'язки»⁷. В євхаристійній молитві відчуваємо єдність всього створіння, спостерігаємо божественну велич, складаємо подяку Отцеві.

Чеснота віри дією Духа Святого спонукає нас не тільки усвідомлювати

⁵ Там само, С. 196.

⁶ Франциск. «*Laudato Si*». Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич, 2019. С. 50.

⁷ Відповідальність за створіння в Європі: Документи консультативних нарад з питань природного довкілля Ради Єпископських Конференцій Європи / упоряд. і наук. Ред В. Шеремета. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. С.221.

обов'язок перед природою і Творцем, а наші знання впроваджувати в дію на практиці у щоденному житті, дбати про довкілля і нести відповідальність за створіння. Нам, вірним християнам необхідно пам'ятати, що «наша віра виражається у дії і оживає завдяки нашим конкретним, на перший погляд, незначним вчинкам...»⁸. Віра, як акт розуму і вільної волі людини проявляється у дбайливому ставленні до всього створіння Божого, використанні невідновлюваних природних ресурсів, відношенні до ближніх і майбутнього покоління.

Кожному з нас потрібно зробити іспит віри в Бога Отця, і Сина, і Святого Духа на її цілісність і дієвість. Чи готові ми «тут і зараз» до покірного визнання своїх гріхів, щирого покаяння, та кардинального навернення? Свобідною волею ми приймаємо рішення і кажемо Господу «так», хочемо прожити життя так, щоб бути будівничим Царства Божого на землі і досягнути Царства Любові у вічності. Нам потрібна благодать Святого Духа, молитва серцем і розмова з Богом, щоби ми переобразились, перемінилися і жили новим творінням у Христі.

«Вони Божу правду замінили на неправду, і честь віддавали, і служили створінню більш, як Творцеві, що благословенний навіки» (Рим. 1:25)⁹. Ми часто можемо входити у крайнощі: применшувати вартість світу як Божого творіння або робити його абсолютним, самодостатнім, обожнюваним. «Світ, задуманий Богом як рай, – це дар Божий людині та середовище її спілкування з Богом, ближнім і природою»¹⁰. Щоби звершити цей задум конче потрібна співпраця людини з Богом. Тому ми не можемо споживацьки ставитись до світу, повного любові Творця. Зростаючи у вірі, християнин хоче бути слухняним знаряддям у Божих руках для збудування, примноження, відновлення Божого творіння. У Господа немає інших рук і сердець, окрім наших. Отець Небесний наділив нас розумом і дав свободну волю. Після створення людини вільною у Своєму

⁸ Шеремета В. Великопосна ініціатива «Екологічне навернення для порятунку створіння»: Збірник проповідей та духовних імпульсів – 2012. Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Видавництво Бюро УГКЦ з питань екології, 2013. С. 15.

⁹ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Рим. 1:25. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 187.

¹⁰ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів: Свічадо, 2012. С. 49.

люблячому задумі продовжує поважати нашу свободу. Свобода вибору залишається за кожним з нас. Повна реалізація нашої свободи полягає у здійсненні Божої волі. А Божий задум такий, щоб людина жила щасливо вже тут на землі, у спокої і мирі, затишку та достатку, процвітання й повноті.

Подвиг живої віри виявляється у впевненості, що всі слова Божі істинні та всесильні, навіть коли б вони суперечили законам природи. Ніколи не треба піддавати сумніву слова Господні, бо страх опанує нами. Апостол Петро послухав ішов по воді, скерувавши погляд на Ісуса до того часу, поки не побачив, що вітер сильний, злякався й крикнув: «Господи, рятуй мене!». Ісус вхопив його за руку і сказав: «Маловіре; чого засумнівався?» (Мт. 14:31)¹¹. Юдеї не вірили словам, коли Ісус до них промовив: «Хто тіло моє їсть і кров мою п'є, той живе життям вічним, і я воскресну його останнього дня» (Йо. 6:54)¹². Для нашого спасіння дар віри є необхідним.

Вірити Господу треба у малому, щоб повірити і великому. «Хто вірний в найменшому, і в великому вірний; і хто несправедливий в найменшому, і в великому несправедливий.» (Лк. 16:10)¹³. У Євангеліє від Йоана Ісус запитує нас: «Коли Я говорив вам про земне, та не вірите ви, то як же повірите ви, коли Я говоритиму вам про небесне?» (Йо. 3:12)¹⁴. Вірю, Господи, допоможи моєму невірству! Часто для підтвердження чи заперечення сказаного Господом ми спираємось на власні роздуми. Віруючий християнин знає, що Господні слова достовірніші за наші переконання. «Ми руйнуємо задуми та всяку гордість, що надимається проти пізнання Бога, і беремо в полон всяке знання та послух Христові» (2 Кор. 10:4–5)¹⁵.

Вірні у Христі повинні дійти до правильної віри, до християнської віри, тобто не в будь-якого Бога, не до будь-якої віри, але до точної, об'явленої віри, яку навчає Католицька Церква. Безумовно не достатньо вірити в Бога, потрібно

¹¹ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Мт. 14:31. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 24.

¹² Там само, С. 119.

¹³ Там само, С. 96.

¹⁴ Там само, С. 113.

¹⁵ Там само, С. 225.

вірити Богу. А в цьому разі – вірити у план спасіння.

Католицька віра заохочує нас пізнати і почитати одного Бога в Трійці і святу Трійцю в єдності. Визнати одно Божество, а три особи: Отця, Сина і Святого Духа – як одного Бога. Божий образ у нашому естві спонукає до гармонійного життя та поширення Царства Божого вже тут, на землі. «Через гріхи ми втратили та притупили цю здатність, дозволивши споживацькому духові поневолити нас, зробивши глухими на волення створіння Божого»¹⁶. Якщо нам забракло віри та мудрості, то просімо у Воскреслого, Який закликає нас: «Коли ж комусь із вас мудрості бракує, нехай просить у Бога, який дає всім щедро й не докоряє...» (Як. 1:5)¹⁷. Коли нам бракує знання, то просімо вилиття Духа Істини, щоб прийняти Правду. «А Утішитель, Святий Дух, якого Отець в ім'я моє зішле, той навчить вас усього і все вам нагадає, що я сказав вам.» (Йо. 14:26)¹⁸, – каже Ісус до учнів.

Щоб, однак, дійти до справжньої віри, потрібно спершу відійти від віри фальшивої, недоброї, неадекватної, недієвої, неефективної. Потрібно припинити вірити в своє життя, у свою силу без Бога, тим більше покладатись на іншу людину. Практикуючі християни вірять всім серцем у те, що міститься в Євангелії, є подане Церквою – Вчителькою та діляться з іншими правдами віри. «...Праведник з віри буде жити» (Рим. 1:17)¹⁹.

Натомість, потрібно почати вірити в життя з Богом, від Бога, для Бога, у Бозі. «Блаженні вбогі духом, бо їхнє Царство Небесне» (Мт. 5:3)²⁰. Вбогі – ті, що є у Бога, а отже ті, що черпають життя від Бога, бо їхнє буде Царство Небесне, тобто вічна присутність, панування Бога, ведення Боже і потіха Божа. Благословенний кожний, хто вірує у триєдиного Господа.

Як дійти до віри, яка подобається Богові, яка спасає і яка дає нам силу? У

¹⁶ Шеремета В. Великопосна ініціатива «Екологічне навернення для порятунку створіння»: Збірник проповідей та духовних імпульсів – 2012. Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Видавництво Бюро УГКЦ з питань екології, 2013. С. 56.

¹⁷ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Як. 1:5. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 280.

¹⁸ Там само, С. 131.

¹⁹ Там само, С. 186.

²⁰ Там само, С. 11.

притчі про багача і Лазаря з Євангелія від Луки, 16 Ісус показує нам, як дійти до справжньої віри. «Авраам же сказав: Вони мають Мойсея і пророків, нехай слухають їх» (Лк. 16:29)²¹. Це дасть більше, ніж якби померлого чи чудо побачили. Ісус таким чином, у спосіб дуже потаємний, показує нам дорогу до справжньої віри. Віра від слухання Слова Божого.

Увірування в Бога – це мистецтво. Бог не випробовує нас для того, щоб дізнатися про нас щось більше. Він і так нас прекрасно знає. Радше випробовує заради нашої користі. Приймаймо випробовування, які маємо в цьому часі у покорі і з любов'ю, щоб досвідчити нашу віру на славу Богу, спасіння наших душ і навернення душ багатьох. «Тіштеся з того, засмучені трохи тепер, якщо треба, всілякими випробовуваннями, щоб досвідчення вашої віри було дорожчіше за золото, яке гине, хоч і огнем випробовується, на похвалу, і честь, і славу при з'явленні Ісуса Христа» (1 Петра 1:6–7)²².

Ми, учні Христові, повинні почати жити згідно Декалогу, так як Ісус показує це в Євангелії від Матея, тобто згідно блаженств (Мт.5) та євангельськими радами (Мт. 19). Таке богоугодне життя Словом, спричинить, що Бог нас відвідає. Коли Бог побачить, що ми дотримуємо, реалізуємо Слова Ісуса, прийде і оселиться в нас Духом, і обдарує нас вірою, яка є благодаттю вищою, ніж життя добродіє.

Ця вища благодать надприродної, динамічної віри – справжні відносини з Богом, мир з Богом та примирення з собою. Вища благодать живої віри формується через реалізацію нижчої благодаті (етичне життя та моральні чесноти), «оскільки людина потребує для своєї кінцевої мети усіх чеснот разом, власне як і ласки, яка проникає у природу, щоб вилікувати її від немочі й піднести з огляду на обожествлення, є чесноти, дані прямо від Бога, дар Його ласки»²³. Всі чесноти спрямовані на Бога, для здійснення Його волі. Тоді Бог обдарує нас, відвідуючи нашу душу, вірою, тобто взаємністю, яка пізнає Бога, котрий

²¹ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Лк. 16:29. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 206.

²² Біблія. / Пер. Івана Огієнка. 1 Петра 1:6-7. Київ, Українське Біблійне товариство, 2012. С. 1124.

²³ Обер Жан-Марі. Моральне богослов'я / Переклад з італійської М. Любачівського. Львів : Стрім, 1997. С. 119.

об'являється, і яка говорить Богові «так» (fiat), яка кооперує, яка входить у відносини з Богом. Це є справжня віра в душі і в правді. Віра, яка дасть нам подальшу допомогу Бога, тобто силу діяти в Душі Святому.

Важливо не приховувати власної віри, як цього навчає св. Павло: «Бо коли ти устами своїми визнаватимеш Ісуса за Господа, і будеш вірувати в своїм серці, що Бог воскресив Його з мертвих, то спасешся, бо серцем віруємо для праведности, а устами ісповідуємо для спасіння» (Рим.10:9–10)²⁴. Наша мовчанка на гріх є запереченням самої віри. «Віру ніколи не можна заперечувати ні прямо, ні не прямо. Це було б найбільшою образою Бога, близькою до апостазії, за яку людина не може мати виправдання»²⁵. Визнання віри є обов'язковим для розпізнання нашого покликання та має вирішальне значення для виявлення гріха.

Всі, хто вірить у силу проповіді Євангелії, отримують дар Святого Духа. «У ньому й ви, – почувши слово правди, благовість вашого спасіння, в яке ви повірили, – були запечатані обіцямим Святим Духом» (Еф. 1:13)²⁶. Плоди спасіння, які Ісус Христос отримав понад дві тисячі років тому, стають реальними та дієвими завдяки Святому Духові. Дух Божий робить можливим спасіння в нашому житті. Святий Дух відкриває нам всю правду про Ісуса та розкриває нам батьківство Бога Отця. Сповнення Святим Духом змінює наше мислення і спосіб життя, наслідком якого є Його плоди: любов, радість, мир, довготерпіння, добрість, милосердя, віра, лагідність, здержливість. (Гал. 5:22–23)²⁷. Завдяки Святому Духові формується Тіло Христове, яке об'єднується навколо Слова Божого та Євхаристії для святкування тайни віри²⁸.

«Велику силу має Христова віра. Хто повірив у все те, що об'явив Бог, той за Божу правду готовий віддати навіть своє життя»²⁹. У Христовій церкві було і є

²⁴ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Рим. 10:9-10. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 196.

²⁵ Обер Жан-Марі. Моральне богослов'я / Переклад з італійської М. Любачівського. Львів : Стрім, 1997. С. 127.

²⁶ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Еф. 1:13. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 236.

²⁷ Там само, С. 234.

²⁸ Хосе Прадо Флорес. Моє життя – Христос / Переклад з іспанської Ю. Олійник. Івано-Франківськ : Апостол, 2012. С. 54.

²⁹ Життя святих / авт.-уклад. еромонах Андрій Йосафат Григорій Трух. 2013. Книга 1. Січень-Лютий-Березень. Жовква: «Місіонер». С. 42.

сьогодні багато людей, що їм свята віра дала сили стати мучениками й пролити свою кров за Істину, Правду і Життя.

Ми повинні усвідомити і прийняти те, що всі, хто увірував у Бога й охрестився, мають бути готові терпіти випробування навіть від своїх домашніх аж до смерті. Бо хто не готовий до цього, то в небезпечних ситуаціях легко впадає у паніку та зневіру. Ісус у пустині був спокушуваний славою, владою, багатством, але відбив атаки диявола і добровільно прийняв місію спасіння світу. Ісус промовляє до нас: «Оце я посилаю вас, немов овець серед вовків. Будьте, отже, мудрі, як змії, і прості, як голубки» (Мт. 10:16)³⁰ та запевняє кожного: «Вас ненавидітимуть усі за моє ім'я, але хто витриває до кінця, той спасеться.» (Мт. 10:22)³¹. Ісус неодмінно винагородить кожного за витривалість у вірі до кінця.

В часі лихоліття та жорстокої російсько–української війни, яка триває, формується сонм мучеників українського народу. Ми говоримо на цілий світ, що війна в Україні є колонізаційною війною у Європі на початку третього тисячоліття. Україна вірить, бореться, молиться і перемагає, бо відчула смак свободи. Це дорога до істинного визволення, зцілення та звільнення. Висока ціна справжньої свободи дає нам розуміння до кінця, ким є для нас Господь, наш Спаситель.

У щоденних воєнних зверненнях Глава УГКЦ Блаженніший Святослав у 266 день великої, жорстокої, кривавої війни промовив: «Ми протистоятимемо цій психічній атаці і вистоїмо, бо з нами Бог»³². У важкі часи ми єднаємось вірою в одну спільноту – живу Христову Церкву. Постом, молитвою та ділами милосердя (волонтерством) воюємо на духовному фронті проти ворога у духовному та фізичному світі. З нами Бог – то хто проти нас?

Через пророка Єремію Господь утверджує нас у перемозі: «Вони війною підуть на тебе, однак тебе не подолають, бо я з тобою, – слово Господнє, – щоб

³⁰ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Мт. 10:16. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 18.

³¹ Там само, С. 18.

³² URL: <https://synod.ugcc.ua/data/glava-ugkts-u-266-y-den-viyny-my-protystoyatymemo-tsiy-psychologichniy-atatsi-i-vystoymo-bo-z-namy-bog-10663/> (дата звернення: 05.10.2023).

тебе врятувати.» (Єр. 1:19)³³. Отче Небесний, віримо і знаємо, що Ти з нами в часі лихоліття, яке зірвалось з півночі на Україну та всіх мешканців землі, щоб врятувати кожного, хто вірить у Спасителя. Перемога здобувається вірою! Ісус Христос вже переможець! Ми на Його території, ми переможці у Христі!

Отож, віра у живого Бога – справжня основа для святості. Ми всі покликані бути святими завдяки дару віри у те, що об'явлене Богом через Слово силою Духа Святого.

Віра в Бога доброго і всемогутнього – це дар з неба, але довіра такому Богові – це вже плід досвідчення живої віри. Найчастіше самої віри не достатньо. Потрібно втілювати її постулати і вимоги в життя і збирати позитивні, переможні досвідчення, чи дійсно Бог є добрий, сильний, а життя з Ним – краще? Коли ми збираємо досвідчення, то вони ведуть до щораз більшої готовності віддання, доручення себе Богові. Отож, особисто пережита віра, доведена, обґрунтована, будує наші відносини з Богом і ми приймаємо Його план на наше спасіння.

Довіра до Бога не є способом уникнення проблем, нещасть, страждань. Жива віра має бути дорогою святості, яка веде до досвідчення того, що, по–перше, Бог нас насправді любить, по–друге, що ми не є самі, по–третє, навіть складні події ми можемо переживати легше, спокійніше, і врешті, по–четверте, що є можливою переміна нас і нашого життя завдяки Богу. Основою сучасної діяльності Церкви повинна бути віра у Всемогутнього Отця та свідомість необхідності життєвих змін задля збереження створіння і природи. Місійність Церкви випливає із середини християнської віри, витoki якої направлені на захист гідності людини і на любов до всіх створінь.

1.2. Надія – сила Духа для розуміння сенсу життя

Вони ж, поклонившись Йому, повернулися з радістю великою в Єрусалим, і перебували весь час у храмі, славлячи та хвалячи Бога.
(Лк 24:52–53)

³³ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Єр. 1:19. Жовква, 2018. Ч. 1: Старий Завіт. С. 912.

Джерелом надії є Бог. «Нехай же Бог надії сповнить вас усякою радістю та миром у вірі, щоб ви збагатились у надії, силою Духа Святого» (Рим. 15:13)³⁴. Завдяки Духу Божому маємо надію на вічне спасіння. Силою Святого Духа Отець наповнює Своїх дітей радістю і миром. Через дар надії Дух Божий спонукає нас йти вперед, допомагає повірити в те, що, попри всі труднощі, ми можемо налагодити своє життя. Надія є рушійною силою повного звершення особи у Бозі.

Надія – дихання душі. Без надії, як і без повітря жити неможливо. Ця життєво необхідна чеснота допомагає рухатися у визначеному напрямі. Надія завжди очікує чогось прекрасного, радісного, світлого. Але це не тільки очікування, бо в очікуванні ми можемо розчаруватись, а також наші дії у житті, спрямовані на славу Бога заради спільного добра. Попри все життя, що триває, надія стає силою, яка оживляє кожну людину і спільноту. Важливість надії, як надприродної чесноти, полягає в тому, що «есхатологічне очікування остаточного Царства не відбирає вартості наших земних завдань, але їх оживляє зі середини, тому що власне в них відкривається Царство»³⁵.

Надія є наче ланкою, що поєднує між собою початок (віру) та звершення (любов) чеснотливого життя. Митрополит Андрій Шептицький навчає: «Надія певна, бо ґрунтується на свідості Бога, на Його обітниці, на Його доброті, на тому, що просто не можливо, щоб Бог не додержав обітниці»³⁶. Навчитися приймати ласку Божу і жити по-християнськи – це зростати в чесноті надії в міру того, як наближаємося до Господа Бога. Надія є чеснотою того, хто, зростає у духовному житті, очікує повноти Царства Божого.

Гарну думку щодо чесноти надії подає нам Блаженніший Любомир Гузар: «Надіятись – означає бачити воскресіння, висячи на хресті. У цьому полягає суть мучеництва»³⁷. Людина, яка не відреклася від Бога, яка радше готова померти, ніж зрадити, стає мучеником за Христову віру. Він надіється, що коли віддасть

³⁴ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Рим. 15:13. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 200.

³⁵ Обер Жан-Марі. Моральне богослов'я / Переклад з італійської М. Любачівського. Львів : Стрім, 1997. С. 34.

³⁶ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів: Свічадо, 2012. С. 260.

³⁷ Гузар Л. Думки у Спадок / Упор. О. Гнатишин. Львів : Свічадо, 2018. С. 28.

своє життя на землі за Ісуса Христа, то навіки буде з Ним. Уповаючи на Господа, як колись апостоли, так і тепер сонм мучеників українського народу приймають смерть, але не відрікаються правди. Святий Франциск Сальський сміливо проповідував кальвіністам правдивість католицької віри, а до свого приятеля писав: «Ми тільки–но починаємо! Я піду сміло вперед і надіятись буду на Бога навіть без усякої надії»³⁸.

Надія вмирає останньою – це гасло і зараз є актуальним, а праця ревних місіонерів стає успішною.

Ісус залишає своїх учнів у часі Свого земного життя, коли помер і був похований, коли вознісся на небо. Але залишив їм надію – обітницю зіслання Святого Духа, який буде внутрішнім Учителем, приведе їх до Істини, стане їхнім Утішителем під час земної подорожі. Ісус наказує своїм учням залишитись у Єрусалимі та чекати Святого Духа. Учні уявлення не мали, кого, або що вони очікують і як це все має відбутись. Але вони очікують з надією, бо Ісус дав їм вказівку чекати цього особливого дару. Наш незмінний Господь цю обітницю дає апостолам і всій Церкві повіки.

Сповнення Духом – не подія, а тривалі стосунки, в яких Бог продовжує перетворювати нас в образ Христовий. Бог діятиме в нас до останнього нашого подиху, аж поки не покинемо землю: «Ми ж усі з відкритим обличчям, мов у дзеркалі, оглядаємо Господню славу і перетворюємось в той самий образ від слави у славу, як від господнього Духа» (2 Кор. 3:18). У день П'ятидесятниці Божий Дух вилився на учнів і дав їм сили звіщати Євангеліє і змінювати світ. Ці радикальні зміни на шляху апостолів показують нам, кому Одному належить вся слава. То, чому сьогодні ми самотійно хочемо змінити цей світ, хоча вже бачимо негативні наслідки наших дій?! Тому що піддаємось спокусі «мати і володіти», віддаляємось від Бога, не дозволяємо діяти Духу у нашому житті, а «коли Бог живе в нас, Він очищає всі наші думки, наміри та вчинки від всього

³⁸ Життя святих / авт.-уклад. єромонах Андрій Йосафат Григорій Трух. 2013. Книга 1. Січень-Лютий-Березень. Видавничо-виробниче підприємство «Місіонер». С. 148.

непотрібного...»³⁹. Наше навернення має бути цілісним, щоб відновити первозданну гармонію стосунків з Богом і всім Його створінням.

Життя за Духом зводиться до щоденної довіри та уповання на Господа. Деколи боротьба з дияволом, чи самим собою, чи обставинами світу здається безнадійно програною, але якщо ми ходимо за Духом, то не будемо грішити. Це не обов'язково означає, що «битва з гріхом стане легшою, але ви точно отримаєте надію»⁴⁰. Щоразу, оступаючись, ми ігноруємо Його волю, не хочемо бачити гріхів на своєму шляху.

Наслідком не виконання Божої волі, бунту проти Святого Духа, зневіри та безнадії (пропозиції цього світу виглядають набагато привабливішими) є проблеми сьогодення, а саме глобальна криза у людському, соціальному, природному вимірі. Ми зіткнулися з комплексною кризою, яка є і соціальною, і екологічною. «Стратегії її вирішення вимагають цілісного підходу до боротьби з бідністю, відновлення гідності найменш захищених груп суспільства й одночасно захисту природи»⁴¹. Через бідність людська свобода є обмеженою, а гідність знеціненою. Соціальні виклики ведуть до етичної чи духовної кризи. Навантаження на навколишнє середовище спричиняє погіршення здоров'я, становить екологічну загрозу. Тут слід розуміти, що виховання бережливого ставлення до довкілля тільки з причини страху перед екологічною небезпекою призводить до безнадії. Натомість, чеснота надії вчить нас прислухатися до потреб суспільства, проявляти інтерес в радості та емпатії до інших істот, розпізнавати присутність єдиного Бога посеред нас, з метою вміти шанувати та любити Його створіння. Основним критерієм сталого суспільного розвитку є об'єднання зусиль, щоб подолати бідність, зменшити екологічне навантаження, відродити культурні цінності, створити умови для духовних досягнень.

Закони можуть бути добре сформульовані, однак існувати тільки на папері.

³⁹ Шеремета В. Великопосна ініціатива «Екологічне навернення для порятунку створіння»: Збірник проповідей та духовних імпульсів – 2012. Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Видавництво Бюро УГКЦ з питань екології, 2013. С. 9.

⁴⁰ Чен Френсіс, Янкості Даная. Забутий Бог / пер. з англ. М. Білонога. Тернопіль: Християнське видавництво Кана, 2022 С. 156.

⁴¹ Франциск. «Laudato Si». Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Коло, 2019. С. 104.

Не виконання законів має негативні наслідки, адже веде до несправедливості, насильства та втрати свободи. Нажаль, відсутність поваги до прав та обов'язків як людини, так і суспільства стає звичною справою, а її порушення негативно впливає на екосистеми. Чи можемо ми мати надію, що в таких випадках, коли законодавство чи правила, які стосуються охорони навколишнього природного середовища (далі – НПС), не діють на практиці, справді будуть мати якусь користь для здоров'я людини і довкілля? Для прикладу, в Україні чинне законодавство про охорону надр, але нечесні громадяни самовільно користуються надрами (забір щебеню, гравію, піску, торфу і т.д. без дозволу на спеціальне користування надрами), що шкодить довкіллю і державі. Інший приклад, вживання заборонених наркотичних засобів та допінгів призводить до залежності, моральної деградації, знищує життя і врешті–решт руйнує довкілля.

Соціальна, економічна, екологічна криза вимагає глибокого внутрішнього навернення християнина, де духовність не відділена від тілесності, природи чи реалій земного життя. Особисте навернення включає визнання нами помилок, гріхів та невдач, здорові стосунки зі створінням, веде до щироного покаяння та бажання змінитися. Через екологічне навернення плоди особистої зустрічі з Ісусом проявлятимуться в нашому ставленні до навколишнього середовища. Нам потрібно відчувати перемену (метаню) мислення, розуму та серця. Людина, оживлена присутністю Духа Божого, отримує правдиву свободу і стає охоронцем створіння. Силою Духа ми зможемо ввести в дію екологічне законодавство, дати громадянам доступну інформацію про стан довкілля, розвинути усвідомлення належного користування землею та природними ресурсами. Насамперед від нашої свідомості та виконання законів залежить збереження життя у всіх його формах.

Сучасний світ опинився у складному становищі. «Окремі люди можуть втратити свою здатність і свободу долати утилітарний менталітет і врешті–решт стати жертвами неетичної культури споживацтва, позбавленої соціальної чи

екологічної свідомості»⁴². Соціальні та екологічні проблеми людина чи спільнота не зможе вирішити, діючи лише з власної ініціативи або зусиллями групи людей. Потрібні об'єднані сили і спільні ефективні дії. Виникає питання: кого?! На моє глибоке переконання, з досвіду двадцятирічної праці інспектором з охорони навколишнього природного середовища, це співпраця людини, суспільства, країни, світу в цілому з Богом. Нам необхідне регулярне спілкування з Богом, відчуття Його близькості і мати живі стосунки зі Святим Духом. Дух Творця є правдивою надією світу.

Немає гіршого від невпевненості. Багато людей живуть у страху, бо не мають надії на майбутнє. Вони існують, бо не довіряють Богу, навіть якщо вірять у Нього. Дух Святий дає нам впевненість, що кожен з нас є улюбленою дитиною наймогутнішої особи у всесвіті.

Коли роздумуємо над словами Євангеліс, звернемо увагу, як сильно Христос хоче, щоб учні мали мир, який заспокоює їхні серця. Ісус обіцяє їм Святого Духа, Утішителя, який повинен прийти після Його вознесіння. Подумаймо, учні тільки ходили з Учителем, тоді, як Дух увійшов у їхні тіла. Дух живого Бога обрав тебе і мене місцем Свого перебування. Я – храм Святого Духа, – ось що повинно визначати весь мій день та все моє життя.

Ісус помер мученицькою смертю, щоб кожен з нас отримав дивовижний дар Святого Духа: «Христос нас викупив від прокляття закону, ставши за нас прокляттям ... щоб ми вірою прийняли обіцяного Духа» (Гал. 3:13–14)⁴³, Завдяки Ісусу ми отримали Дух усиновлення, який є дієвою силою у нашому житті. Отже, ми приймаємо рішення змінити своє життя і просимо, щоб Святий Дух проявив Себе у нашому житті. Дух нагадує нам глибоко в серцях, що ми – Божі діти: «А що ви сини, Бог послав у ваші серця Духа Сина свого, який взиває “Авва, Отче!” Тому ти вже не раб, а син; а коли син, то спадкоємець завдяки Богові» (Гал. 4:6–7)⁴⁴. Дух Істини запевняє, що ми перебуваємо у близьких стосунках з Богом, який

⁴² Франциск. «Laudato Si». Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Коло, 2019. С. 159.

⁴³ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Гал. 3:13-14. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 232.

⁴⁴ Там само, С. 232

безмежно нас любить. В душі вбогості людина «...входить у справжнє володіння світом як той, хто нічого не маючи, всім володіє»⁴⁵.

Зі Святим Духом ми можемо впевнено будувати царство Боже «тут і зараз» всередині нас, в наших серцях. Це не означає, що ми одразу змінилися, але ми співпрацюємо з Духом, і нам потрібен час, щоб навчитися думати, як громадяни Божого Царства. «Святий Дух для християн – це не засіб для здійснення мрій, це Божя сила, яка діє через нас, щоб змінювати шлях тих, хто поруч»⁴⁶. Бог ніколи не обіцяв наперед відкрити всі Свої плани на життя кожного з нас. Небесний батько бажає бачити, як Його діти готові віддати все заради Божої сили і йти за Ісусом.

Отож, третя особа Божа – Дух Святий дає християнам надію на вічне життя з Богом, впевненість у дарі нового життя у Христі. Дає мудрість, щоб зрозуміти сенс буття, розум, щоб розпізнати покликання і сили, щоб виконати Божу волю. Ми закликаємо Духа Святого перемінити обличчя Землі, вдосконалити людську діяльність у вселенній Його благодаттю та співпрацею з Ним нового створіння. Він дає силу нічого не боятися, бо ми діти всемогутнього Бога. Він нагадує нам про перемогу, яка прийде, коли настане Боже Царство. Дає розпізнання нашого покликання згідно Божого промислу і допомагає виконувати Його волю. Сприяє остерігатися зла і спонукає творити добро.

1.3. Любов у правді – виконання закону Божого

Любіть один одного братньою любов'ю.

Пошаною один одного випереджайте.

(Рим. 12:10)

Бог є Любов! Любов – основа всього! Ця чеснота – найбільший подарунок Бога. Любов – це благодать, джерелом якої є любов Отця через Сина у Святому

⁴⁵ Папа Іван Павло II Екологічне вчення церкви на тему створення та екології / пер. з нім. В. Шеремета. Екологічний центр Івано-Франківської єпархії УГКЦ, 2006. С. 72.

⁴⁶ Чен Френсіс, Янкості Даная. Забутий Бог / пер. з англ. М. Білонога. Тернопіль: Християнське видавництво Кана, 2022 С. 111.

Дусі.

З любові Бог творить світ і з любов'ю приходить, щоб його спасти. Нас, своїх дітей, кличе до любові. Вся наука Біблії вчить любити.

Любов у правді – основа духовного зростання кожної людини і спільноти. Любов радіє правдою.

Учитель наш, Ісус Христос, вказує на дві найбільші заповіді у законі: «Люби Господа, Бога твого, всім твоїм серцем, усією твоєю душею і всією думкою твоєю: це найбільша й найперша заповідь. А друга подібна до неї: Люби ближнього твого, як себе самого. На ці дві заповіді весь закон і пророки спираються.» (Мт. 22:37–39)⁴⁷.

Любити Бога – це насамперед дозволити Йому нас любити, повірити у Його любов до нас. Нам важко відкрити серце і прийняти Божу любов. Ми не достатньо віримо у цю любов, часто відчуваємось негідними її, і більше зосереджені на самих собі, ніж на ній. У своїй гордості ми намагаємось зробити щось добре для Бога замість того, щоб передусім поцікавитись тим, що Бог хоче зробити для нас, нічого не очікуючи взамін.

Найважливіше – це перебувати у Божій присутності, будучи малими й убогими, але відкритими й готовими прийняти Його любов. Дозволити Богові нас любити набагато краще, ніж прагнути зробити щось з власної ініціативи. Найкраще, коли наша активність походить не від нас, а від Бога. «Заслугою не є ані робити, ані давати багато, а радше отримувати і дуже любити», – казала свята Тереза з Лізьє⁴⁸.

Як ми виражаємо Богові свою любов?! Коли відповідаємо любов'ю на Його любов, посвячуємо Йому свій час, даємо Йому своє серце і все наше життя. Ми віддаємо себе в розпорядження Божої волі, приймаємо відповідні рішення згідно Божого промислу і служимо з любові до Бога у потребі ближнього та всього Божого створіння. Коли практикуємо у повсякденному житті діла милосердя до

⁴⁷ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Мт. 22:37-39. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 34.

⁴⁸ Філіп Ж. Молитися, щоб любити: серія «Світло молитви» / переклад з французької І. Дух. Львів : Свічадо, 2015. С. 61.

природи. Насамперед, не засмічуємо довкілля, не забруднюємо повітря, воду, землю, долаємо споживацьку ментальність, раціонально використовуємо природні ресурси.

Акт любові до ближнього виливається у правдиву братню любов, коли ми, наповнені Божою любов'ю, ділимося нею з тими особами, яких Господь ставить на нашому шляху. Навіть, коли ми звертаємось до Бога з проханням допомогти ближньому, усі люди, яких ми носимо у своєму серці, чи щось подумаємо про них, наближаються до Бога і користають з нашої молитви. Це природний наслідок притягнення людини до Творця без примусу та без зусилля. Божа любов дозволяє нам з абсолютною певністю розділяти з кожною людиною її потреби та терпіння. Іноді люди цілком безсилі, щоб допомогти тим, кого люблять, і хто потрапив у біду. Тоді молитовно заступаємось за тих людей і повністю віддаємо всю ситуацію у руки Божі. Ісус звертався до отця Доліндо Руотоло і зараз промовляє до кожного з нас: «Відкрийте серце та помисли в любові, заплющіть очі в довірі та попросіть: «Ісусе, зроби це Ти»⁴⁹. Будьмо певні, Ісус потурбується і вирішить будь-яку складну ситуацію. Ісус утішить нас, звільнить нас, і покаже нам дорогу до спасіння.

Святий Франциск Сальський навчав: «мірою любові є любов без міри»⁵⁰, і таких засад дотримувався у житті щодо людей. Святі багато любили, а любов витісняла страх і робила їх вільними. Якщо хочемо послужити нашим ближнім, маємо безліч нагод у повсякденному житті чинити конкретні діла милосердя. Наприклад, сумного потішити, занепаłego розрадити, чи радіти з тими, хто радіє. Не біймося жертвувати час, кошти, сили для допомоги потребуючим. Маємо можливість бережливо відноситись до води, надр, лісів, заповідників, тваринного та рослинного світу, не забруднювати довкілля. «Живучи стилем життя якісно іншим і протилежним тому, який пропагується у суспільстві, вчиняємо подібно до євангельських добродіїв, які, не дивлячись на всі перешкоди і труднощі, з

⁴⁹ Руотоло о. Доліндо. Ісусе, займися цим Ти! Дев'ятниця, розважання над Таємницями Вервиці, чуда. / м. Івано-Франківськ: Апостол, 2022. С. 11.

⁵⁰ Життя святих / авт.-уклад. еромонах Андрій Йосафат Григорій Трух. 2013. Книга 1. Січень-Лютий-Березень. Видавничо-виробниче підприємство «Місіонер». С. 151.

живою вірою принесли розслабленого до стіп Спасителя, щоб Він сам повернув хворого до правдивого життя у Ньому»⁵¹.

Через призму Божої любові ми зможемо полюбити самого себе. Правдива любов до себе позитивно впливає на нас, дарує нам найбільше добро, самого Бога. Школа любові, через яку ми проходимо, спонукає нас примиритися з самим собою, прийняти нашу слабкість, підводить нас до усвідомлення своєї цілісності, до ласки буття улюбленим дітям Божим. Першоджерелом правдивої любові до себе – це молитва, особиста розмова з Богом. Молитва є місцем зростання у любові до Бога, ближнього і самого себе. Завдяки нашій постійності у молитві Бог таємно настановляє нас. І коли настає час діяти, приймати рішення, порадити щось іншій людині, ми отримуємо просвітлення. Ісус провадить нас і підказує, що ми повинні казати чи робити в тій, чи іншій ситуації.

«Царство Боже означає присутність Любові між усіма членами, воно повинно бути життям любові, яка пануватиме між усіма учасниками Царства»⁵². Татусь Небесний створив нас, щоб ми любили без меж і реалізовували свої здібності. Вірною ознакою учнів Христа є взаємна любов між нами в Ісусі Христі: «По тому пізнають усі, що ви учні Мої, як будете мати любов між собою» (Ів. 13: 35)⁵³

Блаженство – безмежне щастя Царства і велика нагорода на небесах! (Мт. 5:3–12)⁵⁴.

У них проголошуються щасливими ті, які дотримуються певних чеснот і умов життя. Царство Боже, тобто бажане щастя вже тут на землі, кожна людина може досягнути різними шляхами, залежно від ситуації – убогістю духа, чистотою серця, лагідністю, терпеливістю, покорою, мужністю, справедливістю, милосердям та ін.

Чому ж у цьому світі так багато нещасних людей, які не знаходять

⁵¹ Шеремета В. Великопосна ініціатива «Екологічне навернення для порятунку створіння»: Збірник проповідей та духовних імпульсів – 2012. Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Видавництво Бюро УГКЦ з питань екології, 2013. С. 45.

⁵² Обер Жан-Марі. Моральне богослов'я / Переклад з італійської М. Любачівського. Львів : Стрім, 1997. С. 31.

⁵³ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Ів. 13: 35. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 130.

⁵⁴ Там само, С. 11.

правдивої радості протягом свого життя на землі?! Тому що, через гріх, людина дуже далеко відійшла від Бога, не може відкритися та прийняти Божу любов. Така людина є маріонеткою в руках диявола. Коли проблемна людина завдає нам болю, потрібно розуміти, хто за нею стоїть, і боротися проти невидимих духовних істот зла силою Христової любові, Євангелієм прощення і милосердя.

Ми живемо на передовій війни між двома протилежними духовними царствами – царством Люцифера і царством Бога, – і «воюємо з дияволом за людей, яких маємо любити аж по хрест»⁵⁵. Життя у любові складається із земного, де будуються і формуються стосунки з Богом, ближнім, та з самим собою, і небесного, де воно осягає свою повноту. Голос великий говорив до Євангелиста Йоана про вічну Батьківщину: «От, житло Бога з людьми, і він житиме з ними, вони ж народом його будуть, і сам Бог буде з ними, і витре кожную сльозу з очей їхніх; і смерті не буде більше, ні скорботи, ні плачу, ні болю не буде більше, бо все попереднє минуло» (Од. 21:3–4)⁵⁶.

Немає Христової любові до ближнього тоді, коли будь-який наш вчинок, який завдає шкоди ближньому, ображає його й послаблює його віру, навіть якщо цей вчинок з якихось особливих міркувань дозволяє Святе Письмо. «Коли ж через поживу сумує твій брат, то вже не за любов'ю поводишся ти, не губи своєю поживою того, за кого Христос був умер» (Рим. 14:15)⁵⁷. Більше того, Василій Великий каже про те, що християнин має в міру своїх сил дбати про того, хто засмучує його. А також про те, що той хто має любов Христову, іноді засмучує того, кого любить, для його ж користі. «Кажу вам, однак, правду: Ліпше для вас, щоб я відійшов. Бо коли не відійду, то Утішитель до вас не зійде. Якщо ж відійду, – пришлю його до вас.» (Йо. 16:7)⁵⁸.

Дух Любові перебуває у Церкві і в глибині серця кожного віруючого. Він – новий Утішитель, Паракліт (Захисник), Помічник, який виливає на нас бальзам

⁵⁵ Хмелевський Д. Кехарітомене. Відкрий її дивовижний секрет і ввійди у своє призначення! / Митрополита Курія Львівської Архідієцезії Римсько-Католицької Церкви. Львів : Видавництво Святого Павла, 2022. С. 94.

⁵⁶ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Од. 21:3–4. Київ, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 320.

⁵⁷ Біблія. / Пер. Івана Огієнка. Рим. 14:15. Київ, Українське Біблійне товариство, 2012. С. 1059.

⁵⁸ Василій Великий. Морально-Аскетичні твори / Переклад з давньогрецької Л. Звонської. Серія: Джерела Християнського Сходу. Львів : Свічадо, 2006. С. 43.

Своєї любові, є посередником між Богом і людьми, показує нам пастки сатани, веде дорогою святості.

Нам слід позбавлятися усякої ненависті до всіх і любити ворогів, а за друзів, якщо виникне потреба, віддати і душу, маючи таку любов, яку виявив до нас Бог і Син Його. Господь Ісус Христос через Євангеліє промовляє до нас: «Ніхто не спроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає» (Йо. 15:13)⁵⁹.

Коли ми добровільно приймаємо рішення щиро покаятись, вийти зі стану гріха, перепросити всіх, кого образили словом чи ділом, по можливості компенсувати втрати, яких зазнав ближній через нашу поведінку, тоді зможемо продовжувати земне життя в освячуючій ласці Божій.

Стається щось надзвичайне, коли Дух розпалює в нас Божу любов. Господь захоплює моє і твоє серце, наповняє наші душі своєю любов'ю. Ми закохуємося в Бога, в Його присутність, Його Слово, характер, манери, розмову, поведінку; в Його велич, красу, скромність, доброту, милосердя; в Його силу, авторитет, силу, волю, вірність, постійність... Ми закохуємось у Бога, який є самою Любов'ю і Добротою! Тоді ми говорим, як Марія, «так» Богу, «ось я Господня слугиня: нехай зо мною станеться по твоєму слову!» (Лк. 1:38)⁶⁰, Тоді ми з любов'ю хочемо служити Господу, йти за ним, бути слухняним знаряддям у Його святих руках для піклування, зберігання, примноження створіння і довілля. «Лише з любові Бог нас сотворив, – то як такого Бога не любити?»⁶¹.

Отож, метою нашого земного життя є увійти в любов, відносини з Богом і самим собою, а не у споживання благ і самолюбство. Наслідком же відносин любові з Богом буде життя рясне, зреалізоване, задоволене, повне миру і радості, передсмак вічного щастя у небі. Не йдеться, отже, про те, щоб відтатися від свого життя, власної історії, спільноти, світу, але, щоб відкрити своє життя, історію, сім'ю і дійсність на Бога, щоб Його запросити, аби Він увійшов, міг управляти,

⁵⁹ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Йо. 15:13. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 131.

⁶⁰ Там само, С. 71.

⁶¹ Мендрунь В., ЧСВВ. У світлі Божої мети. Жовква: Місіонер, 2021. С. 41.

змінювати, заново організовувати, формувати наше життя та життя спільноти.

Наш Господь вірний, подарує тим, що Його люблять найкраще, перемінить найбільший смуток на велику радість. Дух досліджує все, об'являє Слово, дає силу любити й натхнення творити.

1.4. Дія Духа Святого – формування христоподібного характеру

*Ви ж не тілесні, але духовні,
якщо Дух Божий живе у вас.
Коли ж хтось Духа Христового
не має, той йому не належить.*

(Рим. 8:9)

Благодать мати натхнення від Святого Духа вділено всім людям. Джерелом благодаті є Бог Отець, податель благодаті – Дух животворящий. «Від Отця через Сина в Дусі Святому благодать Божа сходить на все творіння і підтримує його існування»⁶². Краса всесвіту і людини, закони природи, все буття премудро укладено Божою благодаттю. Тільки людина, як розумне створіння, покликана до життя у Бозі, обдарована здатністю співдіяти зі Святим Духом.

Носієм Божої благодаті у світі є Христова Церква, яка прикликає Святого Духа на все творіння, розпочинаючи богослужіння з молитви «Царю небесний». Літургійне прикликання Святого Духа звершує освячення святих Дарів і нас самих. Святий Дух творить і оживляє Церкву як єдине Христове Тіло і відкриває християнам таїнство спасіння: Чудовому Духові, Творцеві і Провідникові Церкви, ми завдячуємо у пізнанні правди та переміні мислення.

Боляче дивитись, що світ, в якому християни, духовенство живуть так, ніби Святого Духа не існує. Святі Божі угодники, а зокрема свята Маріям із Вифлеєму не розуміла, як можна обходитись без такого Божого дару. Ось послання Ісуса, передане через Маріям: «Кожен, хто прикликає Святого Духа, Мене шукатиме і

⁶² Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів: Свічадо, 2012. § 266. С. 95.

Мене знайде. Його сумління буде як польова квітка. Якщо це батько чи матір родини, мир буде у родині, і серце їх буде в мирі в цьому світі і у тому. І вони помруть не в пільмі, а в мирі»⁶³. У нашому столітті не миру і хаосу, коли у всіх сферах панує плутанина, Дух Божий відкриває нам правду, допомагає прийняти правильне рішення, дарує порозуміння між людьми, долаючи посіяні гріхом розбрат і поділи.

Святий Дух, що зійшов на апостолів у вигляді вогненних язиків у день П'ятидесятниці, був і є Божою любов'ю. Христос потішав апостолів, щоб не сумували Його відходом з цього світу, бо це стане для них джерелом нового благословення, бо прийде Святий Дух – Утішитель і навчить їх великих речей. Святий Дух – Єство, що удосконалює всіх і дає всім повноту життя. Він з'єднується з душею не через притягання її до себе, але радше, через усунення злих нахилів, що наповнюють душу занадто великою прив'язаністю до нашого тлінного тіла.

Нове творіння у Христі ніщо інше, як дія Духа Божого, який проникає через усе людське буття, даючи йому нове буття. Ласка, дар Святого Духа, який знаходиться в людській істоті, перемінює її внутрішньо, дає через Христа, Сина Божого, надприродну вартість усім її актам, відповідно до її нового призначення. Ласка – наче нова природа, а не додаток до природної дійсності людини. Дається в дар нова дійсність, що охоплює буття людини, підносячи її, оздоровляючи її немочі та засліплення⁶⁴. Це закон Христа відображає перетворення в бутті людини: що вона перебуває в самому житті Бога.

Людина, як розумне творіння Боже має тіло, дух і безсмертну душу. Душа – це те, що становить існування особи і дає життя тілу. Душа складається з розуму, волі, пам'яті, уяви, відчуттів і емоцій в нашому бутті. Бог наділив людину також безсмертним духом, щоби мала надприродне життя, духовне життя у спільноті з Отцем⁶⁵. Через гріх людина померла духовно і втратила можливість спілкуватися

⁶³ Маяр с. Еммануель. Маріям із Вифлеєму: Маленька Арабка. / переклад з французької Л. Гудим. Львів : Свічадо, 2017. С. 62.

⁶⁴ Обер Жан-Марі. Моральне богослов'я / Переклад з італійської М. Любачівського. Львів : Стрім, 1997. С. 67.

⁶⁵ Кастро Майза. Ти повинен народитися згори. Івано-Франківськ: Видавництво «Апостол», 2017. С. 62.

з Богом. З безмежної любові до нас Творець сам прийшов спасти кожную людину. Зі Слова Божого ми знаємо, що Ісус, Друга особа Тройці, взяв на Себе всі гріхи світу та немочі людства і віддав Своє життя на хресті за нас. За кожен наш гріх Ісус заплатив Святою Кров'ю: «заплата за гріх – смерть, дар ласки Божої – життя вічне у Христі Ісусі, Господі нашім» (Рим. 6:23)⁶⁶. На хресті здійснилось діло відкуплення, між Богом і людиною було відновлено спілкування. Бог Отець воскресив Свого Сина. Ісус живий, сидить праворуч Отця в силі і славі!

Людська душа є полем боротьби між Богом і сатаною. Саме в людській душі кожної хвилини життя ведеться ця боротьба. Треба, щоб душа дала вільний доступ Господові і щоб він озброював її всілякою зброєю і просвічував своїм світлом, вказуючи на початок боротьби з темрявою помилок. Треба, щоб душа зодягнулася в Ісуса Христа, в його правду і справедливість, щоб одягла на себе панцир віри й Божого Слова і щоб здобула перемогу над могутнім ворогом. «Для того, щоб людина могла зодягнутись в Ісуса Христа, мусить вмерти її людське «я»⁶⁷. Вдягнувшись у зброю Божу, стаємо непереможними воїнами Божого війська і усвідомлюємо, що на хресті Ісус отримав повну перемогу над сатаною за нас і ми діємо в цій перемозі. Навіть коли розум каже, що це неможливо, в Бога нема нічого неможливого. Перемога здобувається вірою в Боже Слово.

Як позбутися «старої природи»? – прибити її до хреста Христового, щоб могли жити життям Духа. «Ті ж, що є Ісус–Христові, розп'яли тіло з його пристрастями та пожадливостями.» (Гал. 5:24)⁶⁸. Уподібнюючись Христові зможемо будувати світ згідно з волею Творця. «Скинути з себе стару людину означає відмовитись від гріха, переродитись у Христі, індикатором чого має стати морально відповідальна поведінка християнина в усіх сферах його життя та діяльності, включно зі ставленням до природного довкілля»⁶⁹.

Нова людина у Христі відновлює в собі образ Божий і стає святиною

⁶⁶ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Рим. 6:23. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 192.

⁶⁷ Святий отець Пію. Щасливого всім дня!.. / переклад з польської П. Рільника Івано-Франківськ, 2012. С. 100.

⁶⁸ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Гал. 5:24. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 234.

⁶⁹ Шеремета В. Великопосна ініціатива «Екологічне навернення для порятунку створіння»: Збірник проповідей та духовних імпульсів – 2012. Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Видавництво Бюро УГКЦ з питань екології, 2013. С. 39.

Святого Духа. Як говорить святий апостол Павло: «Кожному дається виявлення Духа на спільну користь. Одному бо дається через Духа слово мудрости; іншому, згідно з тим самим Духом, слово знання; іншому віра у тім самім Дусі; іншому дар зцілення у тім єдинім Дусі; іншому сила творити чуда; іншому дар пророкування; іншому розпізнавання духів, іншому різні мови, іншому ж тлумачення мов. А все це чинить один і той же Дух, що розподілює кожному, як він хоче.» (1 Кр. 12:7–12)⁷⁰. Зодягнутися в нову діяльну людину, служити дарами Святого Духа, означає змінити особистий стиль життя завдяки визволенню від поневоленого бажання «мати і володіти», а натомість, відповідальному піклуванні про створений Богом світ.

Отож, кожного, по вірі нашій, Бог наділяє дарами задля спільної користі. В особі, яка відкривається Святому Духу з послухом, покорою і любов'ю, надприродні дари – харизми з'являються у повноті. Тоді ми бачимо, що праця нашого служіння, молитви, євангелізації чи навчання має нову силу, щоб торкатися сердець, просвітлювати інтелект, приводити людей до навернення й зцілювати⁷¹. Ми не повинні забувати, що не володіємо харизмами, а є лише знаряддям, через яке тече благодать Святого Духа.

Не слід вважати, що дару Божого можна набути за гроші чи хитрощами. Апостол Петро промовив до Симона: «Срібло твоє нехай з тобою буде на погибель, бо ти за гроші думав придбати дар Божий» (Ді. 8:20)⁷². Коли наше серце є нечистим перед Богом, маємо покаятись за своє лукавство і просити Господа повернути нас з дороги неправди.

Через Євангеліє від Матея Ісус говорить до учнів: «Оздоровлюйте недужих, воскрешайте мертвих, очищуйте прокажених, бісів виганяйте. Даром прийняли, даром давайте. Не беріть ні золота, ні срібла, ні дрібних грошей у череси ваші.» (Мт. 10:8–9)⁷³. Приймавши благодать Божу задаремно, слід

⁷⁰ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. 1 Кр. 12:7-12. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 213.

⁷¹ Доктринальна комісія ІКРІСу. Католицький харизматичний рух: питання й відповіді / пер. з англ. Д. Романець і команда. Львів: «Назарет», 2017. С. 25.

⁷² Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Ді. 8:20. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 153.

⁷³ Там само, С. 17.

задаремно й віддавати, а не шукати з неї зиску заради власного задоволення.

Василій Великий наголошує нам про те, що прийнявши з вдячністю і старанно використавши на славу Божу перший дар, людина отримує й інші дари. А хто так не чинить, той позбавляється попереднього дару, не удостоюється дару, приготовленого для нього і зазнає покарання⁷⁴. «Бо кожному, хто має, додасться, і він матиме над міру; а в того, хто не має, заберуть і те, що має.» (Мт. 25:29)⁷⁵.

На запитання: «Якими вчинками хтось може зневажити Духа Святого?», Василій Великий відповів: «Цей присуд стосувався фарисеїв за їхні блюзнірські слова, якими й нині той зневажає Духа Святого, хто дії і плоди Святого Духа приписує його супротивникові». Ісус застерігає нас, кажучи: «Усе буде відпущене синам людським, гріхи та богохульства, скільки б вони не хулили. Але хто хулу вирече супроти Святого Духа, – тому повіки не проститься: той підпаде під гріх довічний.» (Мр. 3:29)⁷⁶.

Кожен з нас зараз благаємо Тебе, Ісусе, згідно з твоїм словом: «Наповни мене, наповни мене Своїм Духом святості, мужності, віри, чесноти, любові, миру, прощення, радості, добра, вірності, стриманості, покори й доброти. Прийди і оселися в мені, Господи! І саме через віру у Тебе, Ісусе, мій Спасителю, я йду вперед з перемогою й проголошую мою перемогу в Тобі і Твою перемогу у Своєму житті. Амінь.»⁷⁷. Всі ті, які Христові, говоримо словами апостола Павла: «Живу вже не я, а живе Христос у мені. А що живу тепер у тілі, то живу вірою в Божого Сина, який полюбив мене й видав себе за мене.» (Гал. 2:20)⁷⁸.

В основі нашого життя завжди має бути Бог. Не ми, не наші досягнення, не справи, – в центрі тільки Христос. Нам потрібно вже сьогодні відкрити серця для Його волі і дозволити Духу змінювати напрямки у нашому житті так, як Він цього бажає. Ми хочемо бути слухняним знаряддям у Його руках, щоби вся праця була збудована на міцному фундаменті Божого слова та чеснот. Тоді кожен організм

⁷⁴ Василій Великий. Морально-Аскетичні твори / Переклад з давньогрецької Л. Звонської. Серія: Джерела Християнського Сходу. Львів : Свічадо, 2006. С. 92.

⁷⁵ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Мт. 25:29. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 38.

⁷⁶ Там само, С. 49.

⁷⁷ Кастро Майза. Ти повинен народитися згори. Івано-Франківськ: Видавництво «Апостол», 2017. С. 65.

⁷⁸ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Гал. 2:20. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 231.

чи екосистему у природі ми побачимо не тільки як об'єкт використання, а визнаємо їх внутрішню цінність незалежно від застосування. Екосистеми виконують багато функцій у природі і мають відновлювальну здатність. Варто пам'ятати про вплив екосистем на переробку вуглекислого газу, очищення води, запобігання хворобам та епідеміям, формування ґрунту, розкладання відходів, тощо. «Усвідомлюючи це, багато людей починають розуміти, що вони живуть у дійсності, яка нам уже була попередньо дарована, випереджає наше існування та наші спроможності»⁷⁹. Дарує нам Господь, як Батько дитині, як Творець творінню з безмежною любов'ю.

Отже, ми визнали свою гріховність, щиро покаялись, збудили в собі щирий жаль та постанову більше не грішити, прийняли перемогу і живемо Словом Божим новим творінням у Христі. Натомість Ісус пропонує нам плоди Святого Духа – любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброту, вірність, тихість, здержливість. Кожен, хто має в собі ці плоди, є улюбленою дитиною Божою, бо по плодах видно чий ми діти. Зараз у кожному з нас, хто відкриває своє серце, молитвою приймає Ісуса Господом у своє життя, Святий Дух починає діяти і народжується нове життя в Дусі. Ця нова людина, народжена в кожній особі повинна зростати і зміцнюватись в особі живого Бога – Ісуса Христа.

ВИСНОВКИ

Дослідивши дари Всемогутнього Отця – надприродні чесноти віри, надії, любові, не маємо сумніву, що наше життя – не випадковість. Ми створені, щоб жити в єдності з Богом вічно!

Людина, яка шукає Бога, йде шляхами пізнання Небесного Батька, досвідчуючи Його любов і вірність. Шляхи наближення до Бога ведуть до сприйняття вірою всю правду об'явлення Отця в повноті через Свого улюбленого Сина причастям Святого Духа. Дух досліджує все і об'являє людям.

⁷⁹ Франциск. «Laudato Si». Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Коло, 2019. С. 105.

У таїнстві Хрещення ми отримали помазання від Духа, який навчає всіх вірних і веде до повноти правди, яку Христос відкриває нам у Святому Письмі. Для спасіння необхідна віра, але, щоб вірити потрібна дія Святого Духа.

Подвиг живої віри виявляється у впевненості, що всі слова Божі істинні. Моральний зміст викладених у Біблії подій приводить нас до правильної поведінки. Послухом віри є підпорядкування свого розуму і волі почутому слову і згода з волею Божою.

Мати Божа, є блаженна, бо повірила і віра її не похитнулася. Вірою і послухом Діва Марія співдіяла у спасінні людей.

Плодом досвідчення живої віри є повна довіра Господеві та прийняття Його плану спасіння для кожного створіння. Довіра до Бога будує стосунки з Ним, вчить приймати Батьківську любов, робить нас кращими і змінює напрямок нашого життя.

Божі чесноти відкриваються і примножуються у стражданні. У наших діяннях проявляється недосконалість, у немочах – Божа сила. Наш орієнтир – Ісус Христос – Владика часу, простору й вічності, показує напрямок нашого життя, бо напрям свідчить про скорб, де перебуває наше серце.

Хрест – це любов. На хресті Господь переміг диявола. Коли будемо пам'ятати, що зло переможене, то ніякі випробовування, проблеми, труднощі не зможуть нас налякати. Завжди будемо черпати сили в животворному хресті – знаку відкуплення і перемоги. Християни знаходяться на стороні Переможця – Ісуса Христа.

Віра в єдиного Бога, надія на вічне спасіння, неподільна любов до Нього як надприродні дари Святого Духа мотивують нас жити у вдячності, довіряти Отцю у всіх обставинах, пізнати велич Бога і гідність людей, користуватися створеними речами для добра й збереження творіння.

Основа моралі – шанувати і виконувати закони. Для виконання найбільшого закону Божого – любити Його й одне одного, Господь дає людині свободу. Через пізнання Божого задуму і єдності людини з Ним розкривається суть гріха – зловживання свободою та відкинення Бога. Здобута Христом

перемога над гріхом дарує нам благодать прийняти спасіння вірою, пізнати любов Бога, мати надію на прихід у славі Месії.

Святий Дух живе всередині нас, притягує до Христа, нагадує Його слово, розкриває в нас дари й харизми, примирює з Отцем, веде всіх до духовної єдності, освячує Церкву таїнством співпричастя Бога і людей.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ЧЕСНОТ СТАЮЧИ ІСТИННИМ ПОСЛІДОВНИКОМ ХРИСТА

У цьому розділі спробуємо виокремити головні моральні чесноти та побачити плоди їх трудів зусиллями людини через прийняття себе, боротьбу з ворогом, перемоги над спокусами, дотримання міри у контексті жертвовної любові Ісуса Христа та сили Святого Духа. Чесноти розвиваються лише у сопричасті та єдності життя між Богом і людиною. Враховуючи виклики сьогодення та менталітет сучасного суспільства, проаналізуємо головні мотиви практикування чеснотливого життя із застосуванням екологічної реальності. Історичною естафетою стане для нас християнське життя істинних послідовників Христа.

2.1. Чеснота смиренномудрості – прийняти себе як створіння Творця

*...Дух же доброчесности, смиренномудрости,
терпіння й любові даруй мені, слугі твогому...
(Св. Єфрем Сирин).*

Чотири моральні кардинальні чесноти – смиренномудрість, справедливість, мужність, поміркованість – здобуваються зусиллями людини, спонукають добровільно чинити добро⁸⁰.

Чесноти, як невід’ємні елементи Божого образу в людині, розвиваються лише у сопричасті та єдності життя між Богом і людиною. Тоді людина щораз більше набирає рис життя у Бозі, набуває Божих якостей і повніше бере в них участь. «Чеснота– це те, що формує, пристосовує і робить нас здатними до життя у Бозі, тобто до обожествлення»⁸¹. Наш розум і свободна воля є тією силою, яка

⁸⁰ Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. С. 428,

⁸¹ Життя у Христі. Моральна катехиза / Комісія у справах катехизації при патріаршій курії. Львів: Видавництво

розвиває у нас моральні чесноти як добру звичку. Василій Великий навчає, як здобуваються чесноти: «Постійно вправляючись, людина може виробити звичку до смирення, як зазвичай буває і в опануванні мистецтв»⁸². В такий спосіб можемо розвинути в собі всілякі чесноти, яких від нас вимагає заповідь Господа нашого Ісуса Христа.

Добра звичка докорінно вдосконалює людину, визначає нашу цілісність і особистість. Функціями звички є закликати до постійності у діях, допомагати людині володіти собою, діяти на свій власний розсуд. «Доброчесна людина володіє собою, вона насправді є господарем своїх власних дій»⁸³.

Прийняття життя як Божого дару, усвідомлення, що ми є царське священицтво (1Пет. 2:9), спадкоємці природної спадщини, одночасно управителі та служителі Божого створіння потребує смирення та мудрості, щоб у плідний спосіб керувати природою, абсолютним Володарем якої є Творець.

Повнота життя, дана людині вже від її створення, зображена славнозвісним «деревом життя» в земному раї: «І виростив Господь Бог із землі всяке дерево, принаadne на погляд і добре для поживи, і дерево життя посеред саду та й дерево пізнання добра й зла.» (Бут. 2:9)⁸⁴. До гріхопадіння людина бачила Бога, вона з Ним говорила. Їй не потрібно було відкриття. Першим людям не потрібно було віри, їм просто потрібно було прийти і поговорити з Богом. Коли людина втратила ці стосунки – нам тепер потрібна як віра, так і відкриття.

Протягом усієї історії спасіння існує протиставлення між життям і смертю, що оцінює гідність життя як дар Бога. Господь в Едемі дав чоловікові таку заповідь: «З усякого дерева в саду їстимеш; з дерева ж пізнання добра й зла не їстимеш, бо того самого дня, коли з нього скуштуєш, напевно вмиєш.» (Бут. 2:16–17)⁸⁵. Адам втратив життя внаслідок гріха, бо порушив заповідь. Господь сказав йому: «В поті лица твого їстимеш хліб твій, доки не вернешся в землю, що з неї

Українського Католицького Університету, 2004. С. 43.

⁸² Василій Великий. Морально-Аскетичні твори / Переклад з давньогрецької Л. Звонської. Серія: Джерела Християнського Сходу. Львів : Свічадо, 2006. С. 202.

⁸³ Обер Жан-Марі. Моральне богослов'я / Переклад з італійської М. Любачівського. Львів : Стрім, 1997. С. 120.

⁸⁴ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Бут. 2:9. Жовква, 2018. Ч. 1: Старий Завіт. С. 4.

⁸⁵ Там само, С. 5.

тебе взято; бо ти є порошок і вернешся в порошок." (Бут. 3:19)⁸⁶. Після падіння Адама все людство, запламоване спадковим гріхом, втратило участь у Божій природі, позбавлене гідності Божих дітей.

Новий Небесний Адам – воскреслий Ісус, відкриває нове створіння у Христі. Йдеться про життя духовної людини, народженої з висоти. Життя уділяється Отцем, який є джерелом життя, походить від Христа, бо Він є Логос – Слово життя, відкривається у Дусі, як Рема – конкретне Боже завдання, якась Божа ціль. Через втілене Слово, ставши за тілом братами єдинородного Божого сина, ми отримали міць і благодать Святого Духа, щоб стати Божими синами, щоб звершити все те, що Бог нам відкриває. Потрібна сила Духа Святого, інакше, ми не зможемо це зробити. Ми не зможемо зробити Божі речі людськими ресурсами. Для здійснення Божої цілі потрібні дар Його ласки, який надає нашому зусиллю Божу вартість і наша співучасть у творенні добра.

Моральні чесноти ніяк не можуть існувати одна від одної, тільки, різнитися. Бо чесна людина – це єдина дійсність. Перелік головних чотирьох чеснот знаходимо у Книзі Мудрості: «І коли хтось любить справедливість, то плоди її трудів – чесноти, бо вона навчає поміркованости, розсудливости, |справедливости й мужности; а над них нема нічого кориснішого в людському житті.» (Муд. 8:7)⁸⁷.

Смиренномудість (розсудливість) – це правильні думки, правильне розуміння людини про саму себе та світ, що її оточує. Духовна мудрість народжується зі смиренності та знань. Мудра людина приймає себе такою, якою вона є у Божих очах, приймає все те, що Бог їй посилає і все робить на славу Божу. Чеснота, яка поєднує смирення та мудрість, є зброєю для подолання першого великого гріха – гордості.

Чеснота смиренномудрості робить людину здатною сприйняти себе як створіння Творця і жити не для себе, а для Бога. Святий Ісаак Сирієць навчає: «Смиренномудрість – це риза божества. У неї зодягнулося вочленене Слово й

⁸⁶ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Бут. 3:19. Жовква, 2018. Ч. 1: Старий Завіт. С. 6.

⁸⁷ Там само, С. 788.

через неї промовляло до нас у нашому тілі. Кожен, хто зодягнувся в неї, уподібниться до Того, хто зійшов зі Своєї висоти»⁸⁸.

Смиренномудрість божественна і незбагненна. Щоб зростати у цій чесноті нам, найперше, слід зрозуміти хто ми є в Ісусі Христі. Пізнання себе здатне привести нас до смиренномудрості, бо знайти себе – це оцінити свої можливості, свою здатність зростати у добрі та мудрості. Тому й не дивно, що Василій Великий стверджував, що самопізнання «приведе тебе до пам'яті про Бога», бо пізнаючи себе, ми пізнаємо ту безконечну мудрість, яка є у Бозі.

Доброчесність, смиренномудрість, розсудливість, ціломудріє – це необхідні морально–етичні складові діяльності кожної людини, які визначають межу і спосіб нашого мислення і поведінки, що базується на принципах доброго відношення до ближніх та чесності у способі власного життя, виконанні своїх обов'язків та розпорядженні ресурсами, подарованими Творцем.

Розсудливість є добрим розпорядником Божих дарів, таких як час, енергія, сила й здоров'я, природні ресурси, матеріальні речі. Наше тіло, розум і дух також є дарами від Бога, і нашими ресурсами. Так само, як кожен із нас отримав від Господа різні дари, кожному з нас була й дана різна здатність правильно управляти цими дарами: чи пророкувати, чи навчати, чи служити, але все робити з любов'ю. «Хто дає – у простоті; хто головує – дбайливо; хто милосердиться – то з радістю. Любов нехай буде нелицемірна; ненавидівши зло, приставайте до добра» (1 Кор. 12:8–9)⁸⁹.

Через Слово між Богом і людиною відбувається особовий діалог та єднання, тоді наше зусилля поєднується з Божою благодаттю. Прийняти себе як творіння Отця, прийняти від Бога благодать, дозволити благодаті діяти в нас – це особиста згода людини. Ми покликані у всіх своїх ділах залишатися відкритими до благодаті. «Спроможність особи прийняти дар благодаті залежить від міри відкритості людини до Бога та її відданості Йому»⁹⁰.

⁸⁸ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів: Свічадо, 2012. С. 244.

⁸⁹ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. 1 Кор. 12:8-9. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 213.

⁹⁰ Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. С. 235.

Відкрити своє серце на дію Божого Духа, щоб побачити свій шлях для перемін – розмовляти з Богом у молитві. Добре, коли особиста зустріч і розмова з живим Богом відбувається у формі діалогу. Наприклад: систематичне опрацювання *LECTIO DIVINA* (Божественне читання), як способу молитви Святим Писанням. Коротко про метод розважання: *lectio* (читання), *meditation* (роздуми, медитація), *oratio* (молитва), *contemplation* (споглядання). Читати Слово потрібно проникливо, щоб стало видимим: «Слово, що його узрів Ісая, син Амоса, про Юдею і про Єрусалим» (Іс. 2:1)⁹¹. Роздумувати так, щоб побачити в Слові самого себе, глибоко усвідомити сенс слів, збагнути та дослідити духовне значення тексту. Етап молитви спонукає дати власну відповідь на Слово, яке прийняли. «Медитація – це час, коли Бог говорить до тебе, а молитва – це час, коли Ти говориш до Нього»⁹². Молитва переходить у споглядання, коли ми перебуваємо у Божій присутності, відпочиваємо у Слові. Спільнотою «Міжнародне благодійне товариство «Аве Марія» разом з духівником практикуємо цей метод пізнання серця Бога через Слово (див. додаток А).

«Скуштуйте й побачте, який добрий Господь» (Пс. 33:9)⁹³.

Співдія свободи людини і Божої благодаті дозволяє розпізнавати Божий промисел щодо нашого життя і спонукає виконувати Божу волю. Спілкуючись з Творцем ми духовно зростаємо, глибше пізнаємо себе і розуміємо, що наші вчинки можуть або наблизити нас до Бога, або віддалити від Нього. «Святі ясно усвідомлювали, що їхні заслуги були чистою благодаттю»⁹⁴. Заслуга є насамперед ділом Божої благодаті, а потім співпрацею людини.

Взірцем досконалої чесноти смиренномудрості є Благовіщення Пречистої Діви, де Марія сказала: «Ось я Господня слугиня: нехай зі мною станеться по твоєму слову!» (Лк. 1:38)⁹⁵. Богородиця завдяки своєму смиренню і згоді стала співучасницею таїнства спасіння людського роду.

⁹¹ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Іс. 2:1. Жовква, 2018. Ч. 1: Старий Завіт. С. 854.

⁹² Лаба Р. З'їж цю книжку: як ефективно читати Святе Письмо. Київ: Родина, 2021. С. 130.

⁹³ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Пс. 33:9. Жовква, 2018. Ч. 1: Старий Завіт. С. 673.

⁹⁴ Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. С. 467.

⁹⁵ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Лк. 1:38. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 71.

Сьогодні кожен свідомий християнин приймає рішення і говорить: «Боже, я прагну бути хорошим розпорядником усього, що Ти мені дав. Просто зараз я приймаю рішення почати використовувати свої дари й здібності винятково для Тебе. Покажи мені, будь ласка, як їх застосовувати з Твоєю розсудливістю й милосердям». Взиваймо до Господа, щоб отримати Соломонову мудрість: «... я моливсь, і дано мені розум, візав я, і дух мудрості зійшов на мене» (Муд. 7:7)⁹⁶.

Господь з любові до створіння поважає свободу вибору кожної людини, Його мудрість дозволяє нашій волі трансформуватися у правдиву свободу, яка вибирає добро і уникає зла. Уникнути гріха може мудра людина, яка живе по-божому. Завдяки мудрості відкривається Божа правда, смиренням приймаємо її, свідчимо Божу славу. Смиреномудрістю наближаємось до Бога, розуміємо свої завдання щодо створіння, відповідальність відносно природи. Браком мудрості створюємо проблеми духовного, соціального, екологічного виміру. Захист життя людини і суспільства, турбота про покоління, збереження природи має тоді погані перспективи. Як у нерозумних дів (Мт. 25: 1–13)⁹⁷ можуть загаснути наші світичі і замкнутись двері майбутнього.

Ця моральна кардинальна чеснота стимулює наш розум дослідити ціннісне минуле, активує розпізнати основну ціль нашого теперішнього життя, допомагає зрозуміти свою божественну природу, вирізнити екологічне покликання (Бут 2:15)⁹⁸. «Це покликання – бути вірним Богу доглядачем створіння, а не бездумним експлуататором та руйнівником; дозволяє розпізнати закономірності та взаємопов'язаності, які панують у Божому створінні (закони природи); допомагає усвідомити себе інтегральною частиною єдиного живого організму Божого створіння»⁹⁹.

Отже, згідно Божого плану людина покликана, щоб дбати про братів менших з любов'ю, керувати створінням з мудрістю, берегти світ з дбайливістю. Чеснота смиреномудрості відкриває людині правдивого Бога, який любить і

⁹⁶ Там само, С. 787.

⁹⁷ Там само, С. 38.

⁹⁸ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Бут 2:15. Жовква, 2018. Ч. 1: Старий Завіт. С. 4.

⁹⁹ URL:[Екоетика 2021 22_снд.doc.pdf](#) (дата звернення: 10.09.2023)

дбає, а не вселяє страх. Тоді з любові до Отця, наповнені Його мудрістю, ми хочемо смиренно служити ближньому, любити створіння, берегти навколишнє середовище, вирішувати наболілі екологічні питання.

Отож, Божа мудрість дозволяє людині розумом розпізнавати правду і брехню, керувати своїми вчинками, розпоряджатись своєю волею, викликає бажання і волю ставати подібними до Нього. Благодать Святого Духа робить нас учасниками Свого життя, допомагає відповісти на наше покликання стати улюбленими дітьми Божими. Подібність до Отця вертається до нас тоді, коли ми добровільно відповідаємо на запрошення. Початком навернення кожної людини є незаслужена перша благодать. Зрушені Божою любов'ю ми зможемо співпрацювати з освячуючою ласкою, щоб прийняти себе як Його створіння, розпізнати і виконати Божу волю для отримання вічного життя.

Кожен з нас, як розумна істота, усвідомлюючи наслідки своїх вчинків, просить дару Божої мудрості, щоб робити правильний вибір у житті, щодня кажучи Богові своє «так». Коли ми запросили Господа у своє життя, Він турбується про нас, розв'язує найважчі ситуації сучасності, переживає з нами драму війни. Божа мудрість здатна критично стимулювати зберігати життя людини, як найвищу цінність, захищати навколишнє середовище, як спільний дім.

2.2. Справедливість – боротися проти ворогів силою Христової любові

*«Те, чого ви не зробили одному
з моїх братів найменших – мені
також ви того не зробили»
(Мт. 25:45)*

Справедливість є внутрішньо пов'язана з Божою Любов'ю. Вона є однією і з форм її реалізації. Любов вимагає справедливості. Саме любов розкриває гідність людської особи та вчить поваги до неї. Божа любов включає в себе милосердя і справедливість. Зараз у часі жорстокої російсько–української війни,

де бачимо велику кількість різних злочинів. Ми питаємо у Бога, де Його справедлива помста, де розсудлива кара. Нам Господь відповідає через секретарку Свого милосердя, сестру Фаустину Ковальську: «Для покарання маю вічність, а тепер продовжую їм час милосердя, проте біда їм, якщо не пізнають часу мого приходу»¹⁰⁰. Для кожного прийде останній день, де з нас спитають за слово, діло, вчинок і згідно з цим отримаємо вічний присуд. Це буде час Божої справедливості. Милосердя і справедливість є складниками Божої любові. «Справедливість без любові робить людину жорстокою, правда без любові чинить людину критикантом»¹⁰¹. Тільки маючи любов у серці, маємо право зватися людьми! Справедлива людина приймає Божу любов і правду, несправедлива – відкидає.

Треба завжди пам'ятати, що справедливість є інструментом підтримання Божого порядку, вчить не тільки споглядати і пізнавати красу світу, але й бачити загрозливі елементи, які над ним зависли. Справедливість має рису готовності допомагати тим, хто знаходиться у критичній ситуації.

Ця чеснота формує власне буття – вибір споживання, використання ресурсів, зв'язок з творінням. Справедливість спонукає зрозуміти, що природа – нас спільний з Отцем дім, де кожна істота має своє призначення і цінність. Наше завдання піклуватися про добробут дому, здоров'я його мешканців, захист довкілля. «Якщо це є єдиний цілісний організм Божого створіння, невід'ємною частиною і головою якого є людина, то необхідно ставитись як до власного тіла–організму, оберігаючи його здоров'я, і піклуватись про благополуччя. Руйнування довкілля спричиняє чисельні виклики для соціальної справедливості: бідність, хвороби, міграція»¹⁰².

Справедливість полягає в тому, щоб віддати кожному те, що йому належить. Зважати і шанувати права інших. Зокрема права на чисте і здорове довкілля, а особливо право на життя, добробут не лише сучасників, але й

¹⁰⁰ Ковальська Ф. Щоденник святої сестри М. Фаустини Ковальської / пер. з польської Т. Угрин. Видання п'яте. Жовква: Місіонер, 2019. С. 350.

¹⁰¹ Ганинець Х., ЧСВВ. Надкушена душа: Посібник християнина. Жовква: Місіонер, 2019. С. 262.

¹⁰² URL: [Екоетика_2021_22_енд.doc.pdf](#) (дата звернення: 10.09.2023)

майбутніх поколінь. Руйнування довкілля – це не лише порушення соціальних прав на чисте та здорове довкілля, але й гріх проти Божого створіння, яке має своє автентичне значення в очах Божих, яке не вимірюється виключно, рівнем використання людиною.

Справедливість як суспільна чеснота полягає в тому, щоби Богові та кожній особі – членові суспільства – було віддане те, що їм належить¹⁰³. Суспільна справедливість включає в себе розподільчу справедливість, мета якої зробити кожну людину причетною до спільного блага шляхом справедливого розподілу; обмінну справедливість, де ціна товару відповідає якості, порушення якої виправляється у правовому руслі; законну, яка діє згідно правового аспекту справедливості.

Головним гарантом соціальної справедливості та блага населення в державі є Конституція України, з часу її ухвалення і до сьогодні вона вважається однією з найгуманнішою у світі, проте незброєним оком можна побачити порушення найголовнішого людського блага – рівності всіх перед законом. Важливе значення питання справедливості має, насамперед тоді, коли явно порушуються основні принципи конституційного ладу. Тому, як на мене, справедливу країну варто будувати починаючи з себе. Бути справедливим з Богом, з ближнім своїм і з собою, – тільки така формула приведе нас до демократичного, соціального та гуманного суспільства.

Проблема справедливості актуальна і в сучасному суспільстві. Адже одні люди розкошують, а інші – бідують, щосекунди у світі хтось умирає від недоїдання чи відсутності ліків. В умовах теперішньої жорстокої війни в Україні бачимо розгул несправедливості, ніхто не відчувається безпечно. Молоде покоління, яке є надією майбутнього, масово виїхало в інші країни задля збереження життя. Нівелюється найвища соціальна цінність – людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека. Ворог порушив кордони, підступно увірвався на територію України, під приводом «спецоперації» знищив

¹⁰³ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів: Свічадо, 2012. С. 284.

цілі міста та села України (Буча, Ірпінь, Маріуполь, Гостомель, Ізюм,....,Бахмут). «Руський мір» приніс багато горя і розрухи, але, з ласки Божої, так і не був реалізований. Крім того, у часі війни зросла криза в економіці, корупція, криміналізація суспільства. Україна бореться, молиться, стоїть і перемагає надприродною силою Божою.

Небесна конституція – Біблія настановляє: «Шукайте перше Царство Боже та його справедливість, а все те вам докладеться (Мт. 6:33)¹⁰⁴. Царство Боже є Царством Божої справедливості – волі Отця, звіщеної Ісусом Христом. «Словесною іконою» Царства Божого є Нагірна проповідь, зокрема, Блаженства, проголошені Христом. Церква дає досить логічне пояснення справедливості та, найголовніше, вказує на першоджерело – на Бога.

Перше відоме формулювання правила справедливості – *правило таліона*. Воно відображає зв'язок справедливості і рівності, фіксує відносини взаємної віддачі (кровна помста). Правило таліона потребує обов'язкової відплати, рівної нанесеним збиткам («життя за життя, око за око»), але не відновлює справедливості у повній мірі.

Ісус навчає про нову справедливості, тобто автентичні відносини з Богом, ближнім і з матеріальними речами. Ісус показує своє відношення до закону Старого Завіту, Він не прийшов скасувати, але зреалізувати закон. Золоте правило Вчителя «все, отже, що бажали б ви, щоб люди вам чинили, те ви чиніть їм» (Мт. 7:12)¹⁰⁵ резюмує всі вказівки щодо дотримання Закону та нової сповненої справедливості. Ісус вказує напрямок сповнення Старого Завіту: «Кажу бо вам, що коли ви своєю праведністю не перевищите книжників та фарисеїв, не ввійдете у Царство Небесне» (Мт. 5:20)¹⁰⁶.

У Нагірній проповіді Ісус навчає щодо автентичності відносин з Богом у формі 3-х класичних практик юдейської побожності:

– милостиня – «Ти ж, коли даєш милостиню, нехай твоя ліва рука не знає,

¹⁰⁴ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Мт. 6:33. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 14.

¹⁰⁵ Там само, С. 14.

¹⁰⁶ Там само, С. 11.

що робить твоя права: щоб твоя милостиня була таємна, і Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі.» (Мт. 6:3–4)¹⁰⁷;

—молитва — «А коли молитесь, не говоріть зайвого, як ті погани; гадають бо, що за своєю велемовністю будуть вислухані.» (Мт. 6:7)¹⁰⁸;

—піст — «Ти ж, коли постиш, намасти свою голову й умий своє обличчя, щоб не показати людям, що ти постиш, але Отцеві твоєму, що перебуває в тайні;» (Мт. 6:17–18)¹⁰⁹.

Центром Нагірної проповіді є Господня молитва — де нова сповнена справедливість полягає у синівському відношенні до Бога Отця у Ісусі Христі та житті відповідно до гідності дітей Божих. Ісус об'являє Бога Отця як «Отця нашого», та показує трансформацію від раба до сина в житті учнів через молитву, піст, милостиню, для ефективної участі у житті Царства вже зараз і під час його сповнення у майбутньому. Блаженство про тих, хто «голодні та спрагли справедливости, бо вони наситяться» (Мт. 5:6)¹¹⁰ має за мету встановити міцний фундамент для автентичних відносин з Богом, які є джерелом справедливих відносин з ближніми та матеріальними речами.

В наш час ми, діти Божі, голодні та спрагли «справедливості», бо гаряче бажаємо розпізнати і виконати Його святую волю, оскільки на її основі будуються правдиві відносини з Отцем. Сьогодні Ісус через Євангеліє від Матея запрошує Своїх учнів, кожного з нас, до нової справедливості — спасіння, яка перевершує всі людські зусилля, і вимагає від нас жити як діти Божі та закликає: «будьте досконалі, як Отець ваш небесний досконалий» (Мт. 5:48)¹¹¹. Нова справедливість є складовою буття людини, моральною справедливістю, яка конкретно здійснюється на землі. Нова справедливість — це якість усиновлення, прагнення спасіння, життя у відповідності до того, яким хоче мене бачити Отець Небесний.

В даний час жорстокої війни в Україні ті, котрі борються за соціальну

¹⁰⁷ Там само, С. 12.

¹⁰⁸ Там само, С. 13.

¹⁰⁹ Там само, С. 13.

¹¹⁰ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Мт. 5:6. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 11.

¹¹¹ Там само, С. 12.

справедливість та справедливість між народами, насправді воюють з головним гріхом— заздрістю. Демонічна природа заздрості нищить все на своєму шляху, має руйнівну силу. У Біблії заздрістю позначені переломні моменти падіння людини в історії спасіння. Подібно як любов воює зі смертю, так і заздрість від початку послуговується нею. Одним з перших плодів первородного гріха є заздрість Каїна до Авеля, що призвела до першого братовбивства. Заздрість братів лежить в основі планів вбивства Йосифа, одержимий заздрістю цар Саул хоче вбити Давида. Позицію заздрості зустрічає також Ісус серед своїх учнів, коли двоє з них просять Його дати їм перші місця у Царстві. Зрештою, Ісус був виданий на хресну смерть саме через заздрість архиєреїв: «бо Він знав, що Його через заздрості видали» (Мт. 27:18)¹¹². «Керигма, яка має силу збуджувати віру в любов Бога в Ісусі Христі, лікує людину від заздрості, бо тільки Ісус може її вилікувати, тому що Він сягає джерела заздрості»¹¹³. Ісус став жертвою заздрості і подолав її на хресті молитвою за своїх переслідувачів. Своїм воскресінням довів, що любов Бога незмінна, і ніщо не може її затримати. Отож, коли ми відчуваємо брак людської любові та спрагли справедливості – звернімося у молитві до джерела любові— Бога. Господь прийде нам на допомогу!

Заздрість точить людину зсередини, позбавляє душевного спокою, пробуджує ненависть, призводить до знищення життя, завдає шкоди довкіллю. Таким чином «заздрість – це важка форма гріховного захворювання, спричинена дистанціюванням людини від свого найбільшого добра— Бога і намаганням надолужити дефіцит життя з Богом і Його добродійною любов'ю в гонитві за земними благами притому часто ціною добра ближніх та всього створіння Божого»¹¹⁴. Єдиним ліком є спасаюча любов Бога і наш вибір стати будівничим Божого Царства вже тут на землі.

Царство Боже є царством Божої справедливості – волі Отця, звіщеної

¹¹² Біблія. / Пер. Романа Турконяка. Мт. 27:18. Київ Українське Біблійне товариство, 2013. С. 971.

¹¹³ Луцаж С. Головні гріхи та блаженства / Пер. з польської О. Кривобочок. Серія «Зростаючи у вірі». Львів: Свічадо, 2007. С. 38.

¹¹⁴ Шеремета В. Великопосна ініціатива «Екологічне навернення для порятунку створіння»: Збірник екологічних катехиз про головні гріхи – 2014. Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Видавництво Бюро УГКЦ з питань екології, 2014. С. 25.

Ісусом Христом. Кожен, хто виконує волю Отця, будує своє життя на скелі: «Кожний, хто слухає ці мої слова й виконує їх, подібний до розумного чоловіка, який збудував свій дім на скелі. Полила злива, потоки розлились, подули вітри й натиснули на той дім, та він не повалився, бо був збудований на скелі» (Мт. 7:24–25)¹¹⁵.

Божа сутність об'єднує в Собі абсолютну любов та абсолютну справедливість. Справедливість має на увазі обов'язкову відплату за гріхи, бо в іншому випадку не було б суду Божого. На прикладі притчі про сіяча Божої любові розкривається в тому плані, що Бог сіє Своє слово абсолютно скрізь, навіть на непридатному для цього ґрунті. Справедливість Божої полягає в тому, що «Хто від Мене відмовляється і не приймає слів Моїх, має собі суддю: слово, яке Я сказав, – воно судитиме його в останній день» (Ів. 12:48)¹¹⁶.

Створіння та природа зазнають страждання через немудру поведінку людини, яка перебуває у стані гріха. Справедливість заохочує почути, побачити, осмислити Божу Істину, щоб зрозуміти у якому критичному стані перебуває зараз Земля. Християнин є стурбований поведінкою людства, яке виснажує енергетичні ресурси, забруднює навколишнє природне середовище (НПС), знищує цілі види тварин і рослин. Намагається в різний спосіб відновити зв'язок між Богом, людиною та створінням. Пошук справедливості підсилює нашу відповідальність за гармонію між створінням, вимагає свідчення любові до світу створіння та готовності допомагати тим, хто перебуває у духовній, моральній чи матеріальній кризі. Християнин віддзеркалює безмежно люблячий погляд Творця, який дбайливо обробляє сад світу і покликаний бути садівником у Його винограднику.

В часі війни зауважмо твердження відомого науковця, голови Екобюро УГКЦ, доктора Володимира Шеремети щодо цінності кожної істоти у Божому домі: «Справедливість заохочує усвідомити і визнати Божу Правду в її цілісності, включно з тим, що наша українська земля – це не просто матерія для маніпуляції

¹¹⁵ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Мт. 7:24-25. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 14.

¹¹⁶ Там само, С. 129.

політиків і предмет для загарбання і споживання ворогом, але що це є наш спільний дім – дім Божий, в якому кожна істота має своє місце, призначення і власну цінність, яку вона отримала як дар Божої творчої любові»¹¹⁷.

Незворотні жахливі втрати для навколишнього середовища щодня несе страшна війна. Відбувається екоцид – глобальне нищення екосистем, забруднення природних ресурсів. «Понад 200 тис. га територій у зоні бойових дій уражені мінами, снарядами, уламками, забруднені нафтопродуктами та хімічними сполуками, перенасичені важкими металами, які десятиліттями становитимуть загрозу здоров'ю людей та довкіллю»¹¹⁸. Велика площа українських земель стала ризикованим полем сільського господарства, консервованим полем родючих земель. Після обстрілів щодня зростають площі ураження родючих угідь і це має місце передусім в регіонах із найродючішими в Україні ґрунтами.

За оцінками Державної екологічної інспекції України, збройна агресія російської федерації призвела до таких серйозних екологічних наслідків (дані взято з офіційного веб–порталу Державної екологічної інспекції України)¹¹⁹:

Вибухи та пожежі в зоні конфлікту спричинили викиди шкідливих речовин в атмосферу, що мають шкідливий вплив на якість повітря та здоров'я населення, а саме горіння нафтопродуктів – 718,9 тис. тон, лісові пожежі – 66,2 тис. га, інші загоряння – 1,5 млн. м²;

Руйнування інфраструктури та забруднення нафтою і хімічними речовинами призвели до серйозного забруднення річок і водосховищ, загрожуючи водному середовищу та забезпеченню питної води для місцевого населення. Забруднення водою складає 1,5 тис. тон, засмічення водних об'єктів – 20,7 млн. кг, самовільне використання водних ресурсів – 410,2 млн. м³;

Внаслідок військових дій страждають українські ґрунти. Встановлено

¹¹⁷ URL: [Екоетика_2021_22_енд.doc.pdf](#) (дата звернення 10.07.2023)

¹¹⁸ URL: <https://law.chnu.edu.ua/ekolohichni-zahrozy-viiskovoi-ahresii-v-ukraini-okremi-aspekty/> (дата звернення: 10.10.2023).

¹¹⁹ URL: <https://www.dei.gov.ua/post/za-ostannimi-pidrakhunkami-nadano-novi-dani-shchodo-zbitkiv-zapodiyanikh-na...> (дата звернення: 11.10.2023).

забруднення 587,7 тис. м² ґрунтів, засмічення 17,4 млн м² земель.

Міндовкілля створило спеціальний ресурс Екозагроза, що дозволяє українцям долучатися до збору доказів екологічних злочинів російських окупантів. Військові дії тривають, а фахівці вже звертають увагу на небувалі за своїми масштабами розміри збитків як для довкілля в цілому, так і для окремих природних компонентів та комплексів.

Станом на 11 жовтня 2023 року отримано 2534 звернень щодо наслідків воєнних дій та вплив на довкілля й орієнтовні розрахунки збитків нараховані Державною екологічною інспекцією відповідно до затверджених методик становлять 2 108 млрд гривень (дані офіційного ресурсу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України – ЕкоЗагроза)¹²⁰.

Руйнування довкілля спричиняє чисельні виклики для соціальної справедливості: бідність, хвороби, міграція. Справедливість полягає в тому, щоб віддати кожному те, що йому належить. Зважати і шанувати права інших. Зокрема права на чисте і здорове довкілля, а особливо права на життя та працю у вільній державі Україні. Також право на добробут і не лиш сучасників, але й майбутніх поколінь. Кожен повинен отримати з праці засоби для підтримання свого життя та своїх рідних, щоб могли служити людській спільноті. «Праця – для людини, а не людина для праці»¹²¹. Основне значення праці стосується людини, яка використовує частину своїх природних здібностей (талентів), щоб сприяти достатку всіх і отримати справедливі плоди своїх зусиль. Плодом праці є справедлива оплата. Затримування заробітної плати є серйозною несправедливістю та гріхом, що кличе про помсту з неба¹²². Праця може бути засобом освячення, коли людина показує себе учнем Христа і співпрацює у Його ділі Відкуплення, або виснаження, коли людина виконує роботу тільки на свою славу і збагачення. «Керівники підприємств несуть перед суспільством економічну та екологічну відповідальність за свої дії»¹²³. Все повинно сприяти на

¹²⁰ URL: <https://ecozagroza.gov.ua/> (дата звернення: 11.10.2023).

¹²¹ Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. С. 553.

¹²² Релігійне видання Отче наш. / Львів. Добра книжка. 2005. С. 28.

¹²³ Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. С. 554.

добро людей і славу Божу. Коли ми навчимося з християнським запалом робити земні справи, то будемо творцями миру і захисниками справедливості у цьому світі. «Необхідно задовільняти насамперед вимоги справедливості, щоб не жертвувати як милостиню те, що вже належить зі справедливості»¹²⁴.

Руйнування довкілля – це не лише порушення соціальних прав на чисте та здорове довкілля, але й гріх проти Божого створіння, яке має своє автентичне значення в очах Божих, яке не вимірюється, виключно, рівнем використання людиною ресурсів.

Життя на землі несправедливе через гріх, а не через Бога. Наш бунт проти Господа поламає увесь порядок на землі. Ми живемо на землі, де немає нічого досконалого. Христос добровільно прийняв таку «несправедливість» стосовно Себе, щоб примирити нас з Отцем, переблагати Божу справедливість, відкрити дорогу до неба. Шлях Сина відкриває справжній закон Всесвіту: «...дивлячись на одкровення, що виявляється в Розп'ятому Христі, помічаємо, що цілий Всесвіт пронизаний законом життя, що є правдивіший від «обкрадання» і смерті»¹²⁵. Ісус палає любов'ю, яка перевищує справедливість і всі закони.

Отож, справедливо є захищати свій дім – боротися проти ворогів силою Христової любові. Ми здебільшого просимо у Бога для себе милосердя, а для ворога справедливості. Отець Небесний прагне спасіння найбільшого грішника. Господь вершить справедливість Судного дня, де визначить, що було правильним, а що ні у нашому житті. Нагадаймо собі: усе, що маю – це незаслужений дар від Бога. По Його благодаті я живу. Кожен мій наступний ковток повітря – це подарунок від Бога.

Справедливість є однією із форм реалізації Божої любові. Любов вимагає милосердя і справедливості. Справедливість є одним із ключових інструментів здійснення заповіді Любові. А справедливість як самоціль може перетворитись з інструменту підтримання Божого порядку і блага людини у найбільшу

¹²⁴ Там само, С. 557.

¹²⁵ Відповідальність за створіння в Європі: Документи консультативних нарад з питань природного довкілля Ради Єпископських Конференцій Європи / упоряд. і наук. Ред В. Шеремета. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. С. 121.

несправедливість. Справедливою є людина, яка приймає дар спасаючої любові Бога, а несправедлива – яка відкидає її.

2.3. Мужність – перемагати заборонені пристрасті духовною стійкістю

*«Я все можу в Тім, Хто мене підкріпляє, в Ісусі Христі»
(Флп. 4:13)*

Мужність, як духовна стійкість – це запорука успіху будь – якого починання, яке відбувається з волі Божої. « Бо не дав нам Бог Духа страху, але сили, і любові, і здорового розуму» (2 Тим. 1:7)¹²⁶. Страх Господній звільняє від інших страхів.

Мужня людина, яка чинить правильно говорить правдиво та справедливо в очах Божих, відчуває присутність Духа. Сила Духа допомагає побороти боязнь у лякливих ситуаціях, малодушність у духовній пустині.

Чесноту мужності ми, українці, явно практикуємо з початку повномаштабної російсько–української війни (24.02.2022) до повної перемоги над ворогом. Важкий період життя нашої країни гартує націю сильного характеру.

У часі російської агресії та спроби геноциду українського народу, яка триває, доктор морального богослов'я, Патріарх УГКЦ Блаженніший Святослав говорить до нас: «християнська аскетика вчить, що природну енергію ненависті треба трансформувати в чесноту мужності. Мужність – це чеснота, яка бере «матеріал» зі сфери гніву й за допомоги людяності, розуму та свободної волі перетворює її»¹²⁷.

На початку війни українці зуміли пережити трансформацію стану гніву та ненависті в конструктивну силу мужності і вигнали ворога зі свого села, міста, рідної землі. Солдати, побачивши звірства і злочини окупантів, меншою

¹²⁶ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. 2 Тим. 1:7. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 260.

¹²⁷ URL: <http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/hlava-uhkts-pro-vyklyky-vijny-i-duhovnu-borotbu/> (дата звернення: 11.09.2023).

кількістю, без підготовки, але силою мужності, почуттям моральної вищості, перемагали ворога. Ми відстоювали своє, це додавало нам сили у діях. «Мужність забезпечує у труднощах твердість і витривалість у прямуюванні до добра»¹²⁸. Українці, одягнувшись у чесноту мужності, поборюють страх перед загарбниками, відважно боронять рідний край заради добра і волі людей.

На братській могилі у Бучі, Ірпені, Гостомелі та інших містах Київщини після молитви за невинно вбитих українців Блаженніший Святослав сказав те, що відчув серцем: «Їхня кров кличе звідси, з цієї землі, до неба. І християнське серце, добре вухо має почути крик тієї крові... Якщо цей гріх не засудити, якщо цей злочин не викрити, він може повторитись. Кожен з нас міг бути в цій братській могилі»¹²⁹.

Українці є прикладом мужності для світу цього, Ісус Христос є взірцем мужності для всього християнського світу. Були ситуації, де апостоли боялися й перелякалися, Ісус завжди був впевнений у Небесному Батькові, якому все підпорядковується й без волі якого нічого не стається в житті. У Нього, через молитви батька й матері, наші воїни навчилися перемагати страх і бути мужніми у кожен мить життя під обстрілами. Сповнені Духом Божим наші захисники демонструють справжню відвагу в боротьбі з духовним та фізичним ворогом, щоб отримати справедливий мир і перемогу.

Історія з книги Ісуса Навина, де Господь чотири рази кликав Ісуса Навина бути твердим і мужнім, щоб завоювати Обіцяну Землю (Іс. Нав.1:6–9,18)¹³⁰, показує нам, що Бог негативно ставиться до боягуцтва. Натомість закликає скористатись духовним обладунком для нашого самозахисту. Одягаючи Божий обладунок – броню справедливості, стоїмо у правді Божій, берем щит віри, шолом спасіння, меч духовний – слово Господнє, і ми є готовими проповідувати Євангелію миру.

Коли ми зодягаємося у Христа, то переносимось зі сфери тілесної, де ми

¹²⁸ Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. С. 435.

¹²⁹ URL: <https://ugccif.org.ua/rik-vijny-12-tsytat-blazhennishoho-sviatoslava/> (дата звернення: 11.08.2023).

¹³⁰ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Іс. Нав.1:6-9,18. Жовква, 2018. Ч. 1: Старий Завіт. С. 235.

вразливі для диявольських нападів через заборонені пристрасті, у сферу духовну, де лукавий не може нас дістати. Біблія вчить нас «вдягніться у Господа Ісуса Христа і не дбайте про тіло задля похотей» (Рим. 13:14)¹³¹, тобто не опускається на рівень диявола і не вступати з ним у діалог. Практикуючий християнин вчиться мужньо відбивати спокуси влади, слави, багатства головними добрими ділами: молитвою, постом, милостинею. Насправді учнем Христа стане особа загартована випробуваннями. Розпочати служіння Богу, людям і природі зможе допомогти чеснота мужності, звершити велику справу, призначену Господом для кожного з нас, зможе чеснота любові. Справа відкуплення людського роду, заради якої Бог став людиною, супроводжувалась духовною стійкістю та жертвовною любов'ю Богочоловіка Ісуса Христа.

Крім чуми й війни, в цей складний час маємо мужньо зустріти катаклізми природи. Ісус є прикладом для наслідування, як реагувати на те, що відбувається у природі. Надприродне явище, яке побачили учні, коли Ісус йшов по морю, налякало їх. А Він зараз до них обізвався й сказав їм: „Будьте смілі, це Я, не лякайтесь!“» (Мр. 6:50)¹³².

Слово Боже заохочує нас бути мужніми у небезпеці та труднощах: «Пильнуйте, стійте у вірі, будьте мужні, будьте міцні, хай з любов'ю все робиться в вас!» (1 Кор. 16:13–14)¹³³.

На землі людина часто зустрічається з випробуваннями. Найбільше, чого людина боїться і не хочеться відчувати – страждання. Ісус свідомо залишив небесний дім й мужньо приймає рішення постраждати за наші гріхи. «І благов Він: „Авва–Отче, усе тобі можливе: віддали від мене цю чашу! Та не що я хочу, а що ти» (Мр. 14:36)¹³⁴. Ісус прагне, щоб ми повірили у Його жертву і спаслися. Людина, яка слухає своє сумління, чує голос Бога, проявляє витривалість у виконанні Його Закону, приймає відповідальність за вчинені дії, розвиває в собі чесноту мужності. Тверезість і спокій у складних обставинах життя є проявом

¹³¹ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Рим. 13:14. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 199.

¹³² Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Мр. 6:50. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 54.

¹³³ Біблія. / Пер. Івана Огієнка. 1 Кор. 16:13–14. Київ, Українське Біблійне товариство, 2012. С. 1074.

¹³⁴ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Мр. 14:36. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 65.

мужності, яка вирішує ситуацію і не допускає до наслідків.

Мужність у наслідуванні за Христом проявили апостоли та незліченна кількість християн, які знесли мученицьку смерть і не зреклися віри. За подвиж мучеництва Господь обіцяє велику нагороду у вічності: «радійте й веселіться, бо нагорода ваша велика на небі; так бо переслідували пророків, які були перед вами» (Мт. 5:12)¹³⁵. На землі багатьох мучеників Бог прославляє нетлінням тіла і чудесами. У червні 1941 року, поблизу с. Страдч, отця Миколу Конрада та дяка Володимира Прийму, які несли Чесні Дари до хворого, знайшли по-звірячому закатованих енкаведистами у сосновому лісі. Через 50 років їхньої мученицької смерті «Папа Іван Павло II під час свого візиту в Україну проголосив блаженними 27 мучеників за віру. 26 священників і один мирянин – Володимир Прийма. Блаженного Володимира вважають також опікуном мирян»¹³⁶.

Підтримувати тих, хто відстоює правду і чинить справедливо — це непроста справа для кожного з нас. Ми маємо бути мужніми людьми, щоб терпеливо переносити гоніння за правду. Необхідно мати: «любов до істини, постійність і твердість у чеснотах, мужність і терпіння, віру й уповання на допомогу і заступництво Боже»¹³⁷. Проповідування Слова Божого з мужністю потребує багато любові. Мужність зростає у любові, а страх сміливість.

Проповідування та виконання Слова Божого потребує мужності у вірі для всіх християн без винятку. Бог залишив людині Своє Слово як інструкцію, щоб не помилитися. Тому нам потрібно чинити так, як там подано. Тоді ваше життя відповідатиме Божому промислу. Знання Божої волі дає мужність людині чинити правильно в усіх життєвих обставинах і ситуаціях. Біблія навчає, як розпізнати Божу волю стосовно свого життя.

Воскреслий Ісус своєю перемогою показує мужність послідовникам, яка відкриває нам двері до Небесного Царства. Надія на Всевишнього додає сили і впевненості у боротьбі зі злом, яке різноманітно маскується і загрожує

¹³⁵ Там само, С. 11.

¹³⁶ Вуйтович М. Святі з характером / пер. з польської Т. Різун. Львів : Свічадо, 2013. С. 101.

¹³⁷ Слобідський С. протоієрей, Закон Божий. Київ: видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. С. 542.

суспільству і цілій планеті. «Чеснота мужності в екологічному вимірі означає здатність не приховувати проблеми, не применшувати небезпеки, не ігнорувати виклики, а також не втікати від відповідальності»¹³⁸

На основі моральної свідомості, що екологічне становище мусить бути кращим, маємо приймати нові стилі життя, «у яких пошук правди, краси і добра, а також спільнота людей, що прагне спільного розвитку, були б елементами, що визначають вибір якості споживання, ощадливості та інвестицій»¹³⁹. В час різноманітних ризиків нашої техногенної цивілізації особливо потрібні мужні люди, які є в стані стимулювати цінувати “людську екологію” у суспільстві. Потрібна неабияка мужність, щоб протиставитись екологічним гріхам, та шкідливим екозвичкам як суспільним, так і своїм особистим.

Блаженніший Патріарх Йосип Сліпий завжди повчав у дусі Шевченка: «Народе мій, стань уже раз собою! Позбуться своєї вікової недуги сварів і чварів, вислугування чужим. Отрясися од своїх вікових недочетів, стань на свої ноги в Україні, піднеси свою голову, випростай свої рамена. Покажи свою силу і вдячність, бо, шануючи своє минуле, ти ростеш у своїй могутності і славі»¹⁴⁰.

«Україна стоїть! Україна бореться! Україна молиться!», – щоденні відеозвернення Бл. Святослава відкривають, що секретом нашої мужності у цій страшній війні є сила Божа, яка постійно в нас народжується, оновлюється, проявляється навіть у наших немочах. Навіть коли розум каже: «це неможливо», мужність у вірі промовляє: «в Бога нема нічого неможливого».

Отже, чеснота мужності найбільше зростає в нас тоді, коли намагаємось побороти страх, зупинити ворога, захистити рідних. Мужня людина здатна до самозречення, щоб подолати темряву світу. Прикладом мужності у вірі для нас є Святі Церкви, які наслідували божественні чесноти, жили моральними чеснотами. Святі мученики були здатні захистити Христову віру ціною власного

¹³⁸ URL: [Екоетика 2021_22_енд.doc.pdf](#) (дата звернення 10.09.2023)

¹³⁹ Венедикт XVI Вселенський Археєрей. Енцикліка Любов у правді / Пер. з італійської О. Дверницького, ЧСБВ. Жовква: Місіонер, 2010. С. 82.

¹⁴⁰ URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lyuty/17/1892-narodyvsya-yosyp-sliipy> (дата звернення: 11.10.2023).

ЖИТТЯ.

2.4. Чеснота поміркованості – дотримання міри задля збереження природи

Хай ваша доброзичливість буде всім людям відома.

(Фил. 4:5)

Поміркованість є кардинальною моральною чеснотою, яка «стримує потяг до задоволень і забезпечує рівновагу у використанні створених благ»¹⁴¹ Стриманість полягає у прийнятті Божих дарів розумом, пануванні волі над інстинктами, скеруванні прагнення до добра, царюванні свободи над рабською ментальністю. Рабське бажання «мати і володіти» не робить людину щасливою, а знищує спільноти, країни, створіння. Залежна від речей людина обмежує свою свободу, виснажує природні ресурси, руйнує життєвий простір, загрожує добробуту майбутніх поколінь. Узалежнена людина все більше споживає, бере, потребує, натомість не приносить плоди, не навчена жити тверезо, не вміє ділитися у нинішньому віці. Таке життя є маловартісним і потребує повного перезавантаження, щоб практикуючи споживацьку аскезу, ми змогли відповідально ставитись до теперішнього середовища і майбутніх поколінь. Першоумова плідного життя – діяти згідно Слова Божого, бо, «якщо те, у що ви вірите не є істиною, то все ваше життя, зрештою, виявиться нічого не вартим»¹⁴².

«Поміркованість – це не просто відмова від зайвого і шкідливого, не просто одна з кардинальних чеснот, а це саме шлях повернення до цілісного чеснотливого життя – повернення до Бога»¹⁴³. Екологічне значення цієї кардинальної чесноти полягає в осмисленні міри, якої маємо додержуватись у відношенні до Божого світу, щоб не знищити наш спільний дім, а в гідному стані

¹⁴¹ Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. С. 429.

¹⁴² Андерсон Н. Той, Хто розриває кайдани / пер. з англ. О. Чулій. Львів : Свічадо, 2006. С. 186.

¹⁴³ Шеремета В. Великопосна ініціатива «Екологічне навернення для порятунку створіння»: Збірник екологічних катехиз про головні гріхи – 2014. Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Видавництво Бюро УГКЦ з питань екології, 2014. С 22.

передати молодому поколінню.

Тут хочу донести гірку правду про нашу споживацьку ментальність і її наслідки на прикладі функціонування діючого полігону твердих побутових відходів (далі – ТПВ) у с. Рибне Івано–Франківської області, куди і зараз звозять сміття з області.

Станом на квітень 2021 року за результатами проведення заходу державного нагляду (контролю) з охорони навколишнього природного середовища інспекторами з охорони НПС встановлено, що територія полігону ТПВ огорожена тільки частково. Полігон перевантажений твердими побутовими відходами, в результаті відбувається засмічення прилеглої земельної ділянки поза межами ділянки складування відходів, що є порушенням ст.ст. 35,46 Закону України (далі – ЗУ) «Про охорону земель», ст.ст. 96,164 Земельного кодексу України, ст.17 ЗУ «Про відходи».

Не уживання заходів щодо запобігання негативному і екологонебезпечному впливу на земельних ділянках від засмічення ТПВ, забруднення фільтратом та ліквідації наслідків такого впливу, призвело до засмічення земельних ділянок, а також до забруднення фільтратом земель захисних насаджень та інших земель. Крім того, експлуатація полігону ТПВ з порушенням вимог може призвести до загоряння сміття з шкідливими викидами в атмосферне повітря.

Пропоную командну роботу, де активні миряни разом з Бюро екології УГКЦ розповсюджуватимуть правдиву інформацію про стан довкілля, засміченого побутовими відходами та відходами виробництва, щоби суспільство зрозуміло проблему «сучасної непоміркованості» як браку міри у їжі, питті, побуті. Також проводитимуть інформаційно–мотиваційні зустрічі з мешканцями міста щодо поводження з твердими побутовими відходами, заохочуватимуть їх переглянути свій стиль життя. Наприклад, вести діалог з молоддю на тему: «Ваша поміркованість збереже довкілля», а саме:

- купуйте предмети з перероблених матеріалів;
- використовуйте тару багаторазово;
- компостуйте органічні відходи та листя;

- кидайте сміття тільки в контейнери;
- сортуйте сміття для переробки;
- купуйте ялинку в горщику, а навесні її можна буде висадити у землю;
- використовуйте папір з двох сторін;
- відмовтеся від видачі чека в банкоматі, якщо він Вам не потрібен.

Найрадикальніший спосіб боротьби із зайвим сміттям – дотримання міри задля збереження та відновлення природи, зменшення споживання загалом. Купуючи щось, варто задуматися, чи не стане річ просто черговою крупинкою у купі сміття і чи така вона вам необхідна насправді.

Практикування поміркованості – це боротьба з тілесними пожаданнями через очищення серця. Серце – центр моральної особистості: «Із серця бо походять лихі думки, убивства, перелюби, розпуста» (Мт. 15:19)¹⁴⁴. Усі вірні Христові повинні «належно керувати своїми почуттями, щоб користування благами світу, і прив'язання до багатств, яке суперечать духові євангельської вбогості, не заважало їм прагнути до досконалої любові»¹⁴⁵. Той, хто прагне справжнього щастя – бачити Бога, отримає звільнення від надмірного прив'язання до земних багатств і знаходить своє здійснення у Божім блаженстві. Коли бажання запалюють серце, то, насамперед, розважмо собі, що більше спонукає нас – Божа честь, чи наша користь. «І до того часу треба карати те пожадання і підкоряти собі, доки воно не стане охоче до всього і доки не навчиться вдовольнятися малим, тішитися простотою і не нарікати на будь-які незгоди»¹⁴⁶. З допомогою Божої благодаті маємо боротися зі своїми похотями, перемагати спокуси насолоди, щоб отримати обіцяні Господом блага. «Де твій скарб, там буде і твоє серце». (Мт. 6:21)¹⁴⁷.

Багатство саме по собі є ні добром, ні злом. Добрим чи лихим є використання благ. Багатство має служити ближньому. «... Господь збагачує Своїх вибраних, але їхнє багатство служить вищій меті!»¹⁴⁸. Але, щоб багатіти в

¹⁴⁴ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Мт. 15:19. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 25.

¹⁴⁵ Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. С.576.

¹⁴⁶ Кемпійський Т. Наслідкування Христа. Львів: Свічадо, 2015. С. 137.

¹⁴⁷ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Мт. 6:21. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 13.

¹⁴⁸ Ганинець Х., ЧСВВ. Сто кроків до людей: Проповіді. Жовква : Місіонер, 2016. С. 150.

Бозі, треба володіти певними чеснотами – старанністю, поміркованістю, витривалістю, мудрістю. Не досягне багатства ні п'яний, ні жадібний, ні лінивий, ні нерозумний. Спробуймо цілковито довірити Богові все своє життя, включно з матеріальними проблемами і тоді Він Сам стане метою наших прагнень і результат зростання у чеснотах, зокрема поміркованості, перевершить усі сподівання.

Людина має займатися розвитком власної особистості – зростати у моральних чеснотах, брати відповідальність за слова та вчинки. Керувати власним розвитком дуже складно, це вимагає самозречення, терплячості, убогості та зусиль зріло пережити труднощі. У процесі формування зрілої особистості наше життя триває у постійній боротьбі з самим собою, і прямує до повноти особистості. «Зріла людина повинна бути свідомо мети, яку вона вибирає і яку мусить вибирати кожного дня»¹⁴⁹.

Бути щасливим – це вибір! Господь через святого Тому Кемпійського заохочує нас, як розумне створіння: «Сину, коли чуєш, що з висоти спливає на тебе бажання вічного щастя, а ти бажаєш вийти з домівки свого тіла, щоб мати змогу оглядати Мою світлість без усякої тіні переміни, – дай серцю волю, з великою жадобою приймай це натхнення»¹⁵⁰.

Ми приймаємо рішення вийти зі стану гріха, але осягнемо того, об'єднавши наші зусилля з даром Божої благодаті. Спокуси тілесного пожадання будуть блокувати нашу свободу. Істина звільнить нас, бо Ісус Христос є Істина. Приймаємо рішення зміцнитися могутністю сили Господньої. Віднині перебуваємо у Христі, щоб зростати у чеснотах і покорі та готуватися до прийдешньої боротьби. Пам'ятаємо, що «нам бо треба боротися не проти тіла й крові, а проти начал, проти властей, проти правителів цього світу темряви, проти духів злоби в піднебесних просторах» (Еф. 6:12)¹⁵¹.

Отож, чеснота поміркованості допомагає людині вирватись із соціуму і

¹⁴⁹ Яценяк SJ О., Плужек З. Світ людських криз / пер. з польської Жикуніної К., Холвінської Г./ Київ. Кайрос. 2000. С. 93.

¹⁵⁰ Кемпійський Т. Наслідкування Христа. Львів: Свічадо, 2015. С. 215.

¹⁵¹ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Еф. 6:12. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 240.

прийти до Ісуса, сприяє переходу зі стану споживацької ментальності «мати» до усвідомлення паняття «бути» у Божій присутності. Насправді гармонійні стосунки з Господом роблять людину щасливою, а не матеріальні речі, якими вона володіє. Ми настільки зможемо довіряти Отцеві турботу про душу, життя, довкілля, наскільки ми Його пізнали у відносинах з нашими найближчими, соціальним оточенням, природою. Показником довіри до Спасителя є мир на серці і поміркованість у діях.

Євангеліє для здорових людей, християнство для мужніх людей, святість для вільних людей. Покликання кожного з нас – принести плід Духа і прославити свого Отця. Якщо у якійсь сфері життя запанувала неправда світу темряви, то просімо Бога оновити наш розум, перемінити наше серце, замінити брехню на правду. Ісус – живий Бог, той самий завжди, вірний Своему слову, запрошує нас жити Його словом, бути Його учнями, пізнати Його правду. Правду і любов можна прийняти тільки від остаточного джерела – Бога.

ВИСНОВКИ

Божі дари повинні рясніти моральними чеснотами.

Оскільки людина потребує для своєї кінцевої мети – Царства Божого – усіх чеснот разом, як і ласки, яка проникає у природу, щоб вилікувати її від немочі й піднести з огляду на обожествлення, маємо чесноти дані прямо від Бога – богословські, і моральні – набуті нашим зусиллям. Чесноти передусім спрямовані на Бога і є засобом для розпізнання і здійснення волі Божої.

Чотири головні моральні чесноти: мудрість, справедливість, мужність, поміркованість – це чесноти, які керують нашими вчинками, вгамовують наші пристрасті, спрямовують наші дії робити добро згідно з вірою і розумом. Вони є плодами Божої благодаті та добрих вчинків, єднання Божої любові та зусиль людини. Божа благодать очищає моральні чесноти, але зростають вони через свідомі рішення, добрі вчинки, витривалість у зусиллі. Чеснотлива людина сама хоче чинити добро.

Чеснота мудрості допомагає людині приймати правильні рішення, впорядковує її поведінку, керує судженням сумління щодо добрих справ.

Справедливість вчить поважати права кожної людини, віддати Богові і ближньому те, що їм належить, встановлювати гармонію у стосунках між людьми.

Мужність є моральною чеснотою, яка робить людину здатною перемогти страх, навіть перед смертю, виступати проти випробувань, переслідувань, агресії, захистити ближнього і рідну землю від ворога ціною власного життя.

Поміркованість стримує потяхи до задоволень та використання матеріальних благ, забезпечує панування волі над інстинктами, скеровує до добра наші бажання.

Практикування чеснот – правдиве щастя чеснотливої людини. Ми приймаємо рішення бути щасливими, а Господь дарує необхідну благодать для того, щоб постійно зростати в чеснотах. Моральне життя, оживлене любов'ю, дає християнинові свободу дітей Божих. Через поміркованість бережемо для Бога нашу любов, яку ніяке нещастя не може похитнути завдяки мужності, яка справедливо кориться Йому одному, яка пильнує, щоб завдяки мудрості розпізнати правду від брехні.

Сім дарів Святого Духа підтримують моральне життя та вдосконалюють чесноти християн – це: мудрість, розум, рада, кріпость, знання, побожність і страх Божий. Кожен, хто слухає Божих натхнень і йде за порухом Духа Святого, приносить плоди Духа – це: любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, милосердя, тихість, вірність, скромність, стриманість, цнотливість. Божий шлях – найкращий. Тому зараз важливо довіритись Богові, приймати Божу благодать, не стримувати вогонь Святого Духа, бути готовим жити згідно Божої волі.

Світ створений Божою мудрістю, Його творення є впорядкованим і добрим. Бог не залишає творіння, а веде його до мети, дозволяє діяти, підтримує і зберігає створене. Всемогутній Бог у своїй величі і доброті запрошує людей до співучасті у Його Провидінні, довіряє нам відповідальність «панувати» над землею.

РОЗДІЛ 3

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗБЕРЕЖЕННЯ СТВОРЕНОГО БОГОМ СВІТУ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

У цьому розділі постараємось переорієнтувати мислення та зрозуміти важливість духовного зростання кожного з нас. Розпізнаємо покликання людини, проаналізуємо необхідність екологічного навернення, виховання, служіння у контексті викликів сучасності та зруйнованої природи. Виразніше усвідомимо загрозу безрозсудного руйнування природи та покладену відповідальність за збереження здорового довкілля, актуальність відносин людини з Богом, міжлюдських стосунків та її турботи про створений Богом світ.

3.1. Духовне зростання – створені для уподібнення Христу

*Христос – образ невидимого Бога, первородний усякого створіння.
(Кол. 1:15).*

Божий план передбачав уподібнення людини до Його Сина, Ісуса Христа. Ми створені для того, щоб стати схожими на Христа. Бог проголосив Свою волю: «Створімо людину на наш образ і на нашу подобу» (Буття 1:26)¹⁵².

Основа нашої гідності – ми створені на образ і подобу Божу. Наш дух безсмертний, ми здатні мислити, аналізувати, вибирати, приймати рішення. Ми можемо приймати і віддавати справжню любов, розрізняти добро від зла, брати відповідальність перед Богом за свої слова, вчинки та навколишній світ. Людина покликана володіти світом, але «місце людини у світі визначає її особливе відношення до Бога–Творця»¹⁵³.

Проте «образ» Бога в людині не завершений, він спотворений гріхом.

¹⁵² Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Буття 1:26. Жовква, 2018. Ч. 1: Старий Завіт. С. 4.

¹⁵³ Життя у Христі. Моральна катехиза / Комісія у справах катехизації при патріаршій курії. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. С. 113.

Господь послав на цю землю Ісуса Христа, щоби Він відновив повноцінний «образ», який ми втратили через первородний гріх. Ісус є точна подoba сутності Божої: «благодать вам і мир від Бога, Отця нашого, і Господа Ісуса Христа» (Флп. 1:2)¹⁵⁴. Бог прагне, щоб Його діти мали Його подобу. Біблія закликає нас «одягнутись у нову людину, створену на подобу Божу, у справедливості й у святості правди» (Еф. 4:24)¹⁵⁵.

Після гріхопадіння Адама позбавлено дару керувати всією землею і владу над світом отримав диявол, якого Ісус називає «князем світу цього» (Ів. 12:31)¹⁵⁶. По своїй суті гріх – найбільше нещастя, яке може спіткати людину. «Хто чинить гріх, той від диявола, бо диявол грішить від початку. На це з'явився Син Божий, щоб знищити діла диявола» (1 Ів. 3:8)¹⁵⁷.

Хресна смерть, воскресіння, вознесіння Ісуса Христа це – перемога над гріхом, дияволом і смертю. Спаситель наділений повнотою влади «Дана мені всяка влада на небі й на землі» (Мт. 28:18)¹⁵⁸. Ісус наділяє Своєю владою учнів і посилає проповідувати Євангеліє та руйнувати задуми сатани. Господь хоче, щоб ми були тими учнями, через яких відкриваються Його цінності.

У контексті сучасної глобалізації людство стає щораз більше пов'язаним між собою. Суспільно–економічний процес має приносити розвиток завдяки відповідальності як індивідуальної, так і колективної. Процеси глобалізації, які належно спрямовані, дають можливість зробити правильний перерозподіл багатства, натомість, погано спрямовані – можуть охопити кризою увесь світ. «Ми маємо бути не її жертвами, а головними діячами, поводячись розумно, керовані любов'ю та правдою»¹⁵⁹. Руйнування кордонів мають свої причини і наслідки. Світ зараз переживає найбільшу чуму XXI століття – COVID 19, місцями повені, землетруси, війни. Зокрема, ми, українці, боремось зі страшним

¹⁵⁴ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Флп. 1:2. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 241.

¹⁵⁵ Там само, С. 238.

¹⁵⁶ Там само, С. 128.

¹⁵⁷ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. 1 Ів. 3:8. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 294.

¹⁵⁸ Там само, С. 44.

¹⁵⁹ Венедикт XVI Вселенський Архєсрей. Енцикліка Любов у правді / Пер. з італійської О. Дверницького, ЧСВВ. Жовква: Місіонер, 2010. С. 66.

ворогом Сходу – московською навалою. Притаманний Заходу етичний дух скеровує глобалізацію до солідарної гуманізації. Глибоко стурбовані країни спостерігають, як Україна зупиняє зло жертвою життя найкращих синів і дочок. Ми, українці, стаємо воїнами Ісуса Христа, боремося з самим собою, гріхом, внутрішнім та зовнішнім агресором, щоб перемогти ворога у духовному і фізичному світі.

Кожна істота існує заради Божих цілей. Божа воля щодо нашого життя у тому, щоб ми уподібнились Христу не втрачаючи своєї особистості. Христоподібність полягає у формуванні характеру згідно Нагірної проповіді Ісуса про блаженства, оживає у плодах Святого Духа, проявляється в ознаках плідного та повноцінного життя на славу Божу.

Життєві виклики тут, на землі, змушують нас ставати сильнішими та зростати у чеснотах. Часом через егоцентричний світогляд хочемо, щоби Господь виконав наші егоїстичні бажання заради особистого щастя і зазнаємо великого розчарування. Інколи своїми вчинками руйнуємо Божі задуми, а потім Його ж звинувачуємо у всіх проблемах та втратах. Чимало з нас мають хибну думку, що життя християнина має бути легким і комфортним, сповнене усіх мрій. Так триває доки не зустрінемось особисто з Господом, не визнаємо свою гріховність: « на світі є лише одна річ гірша від гріха і це відмова визнати, що ми грішні»¹⁶⁰.

Зараз багато віруючих реалізують свої плани на життя не питаючи Божої волі і свого призначення. Ісус помер на хресті не для того, щоб ми підкорились цьому світу, а розпізнали і прийняли Божу мету – уподібнилися Христу.

Формування нової людини у Христі – це процес нашого переображення. Освячення кожної людини відбувається дією Духа Святого, який може змінити наше життя так, як того хоче Бог. Коли ми прийняли Христа, Бог «визволив нас від влади темряви й переставив нас до царства Свого улюбленого сина» (Кол.

¹⁶⁰ Фултон Ш. Арх. Молитовник на час війни. Переклад з англійської Товариство Апостольського Життя Місія «Воїни Христа Царя». Львів. Простір-М. 2023 С. 70.

1:13)¹⁶¹.

Як почути голос Бога? Потрібно зацікавитися Ним, проводити з Ним час, втишити своє серце, щоб почути тихий, лагідний голос Духа. Попросити Духа Святого, щоб відкрив духовний слух на те, що Господь хоче промовляти саме до нас. Присутність Духа Божого в реальному житті формує в нас христоподібний характер, сповняє нас Своєю силою, вірою та мудрістю, щоб приймати правильні рішення і виконувати задум Божий. Взаємодія зі Святим Духом проявляється через нашу віру і розблоковується покорою і довірою Господній волі. Бог є духом ласки, «таємничою силою, що довершує в нас переображення і провадить до улюбленого воскресіння тіла і переміни цілого світу»¹⁶². Святий Дух перебуває в нас любов'ю і миром, свободою і радістю, чистотою і єдністю. Він пробуджує до нового життя.

Як по-справжньому бути близьким з Духом? Всупереч страхам і нерішучості робити перший крок вперед назустріч Творцеві. Власними зусиллями ніколи не заробимо собі спасіння, інакше Спаситель би не прийшов. Докладати зусиль потрібно задля нашого духовного зростання і уподібнення Христу. Духовна зрілість сама собою не прийде, зміни в житті відбуваються завдяки Божій благодаті і нашій співпраці з Ним.

Як єднатися з Христом? Євхаристія містить у собі Христа – нашу Пасху¹⁶³. Таїнство Причастя робить нас учасниками Тіла і Крові Господньої. До жертви Христа приєднуються члени Тіла Його за землі, на небі, в чистилищі. Таїнство Пресвятої Євхаристії устанавлюється на Божественній Літургії, яка складається з трьох частин:

- Проскомидії – представляє народження Ісуса у Вифлеємі;
- Літургія слова – укриття життя Ісуса в Назареті, хрещення в річці Йордан, Його вчительську працю;
- Літургія вірних – тріумфальний в'їзд Ісуса до Єрусалиму, устанавлення

¹⁶¹ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Кол. 1:13. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 245.

¹⁶² Рагнер Карль, Форгрімлер Герберт Короткий теологічний словник / пер. з нім. о. О. Авраменка, заг. ред. Вл. Софрона Мудрого, ЧСВВ, Львів, 1996, С. 148.

¹⁶³ Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. Н. 1324. С. 322.

Таїнства Євхаристії, воскресіння Ісуса, вознесіння на Небо.

За гріхи кожного з нас Ісус Христос жертвує Себе на Службі Божій. Найголовніше, щоб ми на Літургії вчилися слухати серцем, активно брали в ній участь, молилися побожно та уважно подякою і хвалою Отцеві. Це Таїнство нашого спасіння є також подячною жертвою хвали за діло спасіння¹⁶⁴. В Євхаристійній молитві все створіння єднається в величному піднесенні до Небесного Батька. «Створіння стає засобом, через який людина спостерігає божественну велич і складає подяку Отцеві»¹⁶⁵. Життєдайною силою Євхаристійний Ісус перебуває в нас, щоби ми могли реалізувати своє призначення співтворця у довіреному нам світі.

Для того, щоб відбулися переміни у житті потрібно: «... позбутися, за вашим попереднім життям, старої людини, яку розтлівають звабливі пристрасті» (Еф. 4:22)¹⁶⁶. Маємо змінити спосіб мислення, віддаючи Богові контроль над думкою і розумом. Відновлення розуму – це прекрасна внутрішня зміна, яка проявляється назовні і досягає нових висот. Зміни зсередини назовні людини можна порівняти з метаморфозисом – дивовижними змінами личинки, яка перетворюється у метелика. Маємо також формувати в собі праведні звички, тобто поводитись і діяти, дотримуючись Божих і моральних чеснот. Кожен наш вибір має наслідки у вічності, тому розсудливо і відповідально крокуємо життєвим шляхом, приймаючи правильні рішення і Божу волю.

Вчити Святе Письмо, практикувати молитву, покладатись на Бога, спілкуватись з іншими віруючими, бути поміж людей частиною Церкви як Божої сім'ї – тривалий процес уподібнення Христу, що триває усе життя. Уподібнюватись Йому – навчитися любити, як любить Ісус, і дарувати цю любов іншим. Істинне духовне зростання – навчитися любити Бога і людей.

Бог прагне спасіння кожного, тому зацікавлений у нашому духовному переображенні та формуванні характеру. Деколи нам здається, що Господь не

¹⁶⁴ Там само, Н. 1359-1361. С.330

¹⁶⁵ Відповідальність за створіння в Європі: Документи консультативних нарад з питань природного довкілля Ради Єпископських Конференцій Європи / упоряд. і наук. Ред В. Шеремета. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. С. 97.

¹⁶⁶ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Еф. 4:22. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 238.

відповідає на конкретні запитання, які нас хвилюють у даний час, наприклад, «Яку сферу праці обрати?». Та чи інша діяльність можуть відповідати Божій волі щодо нашого життя. Для Бога важливо те, хто ми є, як ми працюємо, людське життя, а не професія чи служіння. Незалежно від сфери діяльності, Господь дав доручення усім християнам: «Ідіть, отже, і зробіть учнями всі народи: хрестячи їх в ім'я Отця і Сина і Святого Духа (Мт. 28:19)¹⁶⁷.

Ісус Своїм прикладом показав нам життя заради Божої волі, допомагав учням пізнати Бога, готував до служіння, навчав їх любити один одного, дав їм Слово для духовного зростання і доручення для проповідання істини. Архиєрейська молитва Христа є заповітом Ісуса для Його учнів, показує суть їхнього покликання: « щоб усі були одно, як ти, Отче, в мені, а я в тобі, щоб і вони були в нас об'єднані...» (Ів. 17:21)¹⁶⁸.

Духовне зростання – спізнати Бога, мислити по-Божому, думати про інших, втілювати Слово у житті, формувати характер, практикувати чесноти – сутність христоподібності. «Спізнати Бога і Його Сина означає прийняти причастя любови Отця, Сина і Духа Святого у власному житті...»¹⁶⁹. Духовне зростання проходить повільно, відбувається поступово, підсилюється випробовуваннями. Господь готує нас до вічності упродовж всього земного життя, використовує тривалий процес, щоб формувати цілісність і особистість кожної людини. Витримати в доброму до кінця, терпляче ставитись до себе, проявляти любов до ближніх, ділитися посланнями з іншими, мислити глобально, думати про вічність – сенс нашого життя.

Мета нашого життя – духовно зростати і ставати Його послідовниками. Свідчити людям про те, як Христос змінив життя – місія християн, оскільки історія навернення кожного з нас є унікальною і неповторною. Дух Святий запалює серця любов'ю, щоби прийняти свідчення про спасіння, дароване по Божій благодаті через жертву Ісуса Христа. Господь вірний – кожному, хто

¹⁶⁷ Там само, С. 44.

¹⁶⁸ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Ів. 17:21. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 134.

¹⁶⁹ Йоана Павла II. Св. Отця. Енцикліка *Evangelium Vitae*. / Ред. о. Софрон Мудрий ЧСВВ/ Переклад з польської та німецької К. Демчук. Ватикан : Ватиканська друкарня. С 55.

покається і вірить в Євангеліє, обіцяє вічність у Божому Царстві.

Отже, ми створені для уподібнення Христу, служінні Богу, проповідування Євангелії, призначені для Небесного Царства. В цьому світі ми часто реалізовуємо свої плани на життя, забувши про наше призначення – жити заради Божої волі, відповідаємо стандартам батьків, колег, суспільству, забувши, що створені на образ і подобу Божу, підкоряємось злу, не збагнувши, що є добре, бажане Богу. Щоб змінити життя, доведеться змінювати мислення і думати зріло. Щоб зупинити егоїстичні думки, підпорядкуймо їх Христові, щоб бути духовно зрілою, догоджаймо не собі, а ближнім. Найбільша відповідальність – пізнати Божу волю і формувати христоподібний характер. Розпізнати, яку сферу життя нам потрібно змінити силою Святого Духа, щоб більше уподібнюватися Христу.

3.2. Критичне мислення – змінені випробуваннями

*Бо те, що одну мить триває, – наше легке горе –
готує нам понад усяку міру вічну ваготу слави
(2 Кор. 4:17).*

Життя – це низка проблем, які відіграють свою роль у процесі духовного формування. Будь-які обставини Господь використовує, щоб наблизити нас до Себе. Найближчі зустрічі з Богом відбуваються посеред найтемніших днів – коли болить сильно і серце розбите. Під час страждань ми молимося щиро, чесно, відкрито та по-справжньому пізнаємо Христа. Проблеми змушують нас звертатися до Бога, а не покладатися тільки на себе. Коли диявол чи люди намагаються вчинити зло, Небесний Батько ситуацію обертає на добро. На Голгофі Бог найбільше зло обернув на добро. Обітниця стосується тільки Його дітей: «тим, які люблять Бога, – покликаним за його постановою, усе співдіє на добро» (Рим. 8:28)¹⁷⁰. Усе спрацьовує на зло для тих, хто обожнює себе і віддаляється від Творця. Війни розпочинають люди, які не чують Бога.

¹⁷⁰ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Рим. 8:28. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 194.

Бог контролює всесвіт, ніколи не помиляється. Обставини нашого життя не випадкові, а взаємопов'язані складники процесу уподібнення Христу. Війна в Україні проти російського агресора триває і приносить багато горя щодня, але Господь знає, як скерувати злі події на добро. Він довготерпеливо чекає на щире покаяння і навернення кожного грішника. Божа мета значно більша, ніж наші проблеми, страждання, чи гріхи.

Повномасштабна війна в Україні готувалася заздалегідь, 24.09.2022 року розпочалось вторгнення і окупація столиці України. Чудом Божим і зусиллями українців ворога було відбито і Київ захищено духовною зброєю – молитвою. Київ не був окупований, але зруйновано багато міст і сіл України, вбито і закатовано дітей, мирних жителів, військових. Війна триває і дані для офіційної статистики про кількість загиблих і масштаб завданої шкоди людям і довкіллю узагальнюються і вираховуються.

Нові обставини та виклики в умовах повномасштабної воєнної агресії Росії проти України позначаються і на духовному житті людини. Критичне мислення очищає від забобонів та стереотипів і вимагає діяльного сприймання віри через особисті стосунки з живим Богом. З іншого боку таке мислення заперечує Бога та не зважає на релігію через науковий прогрес чи новий гуманізм. Критичне мислення без Бога позначається на літературі, історії, філософії, мистецтві, гуманітарних науках та державних законах. Багатьох охоплює сум'яття, бо виникає розлад у самій людині, сім'ї та суспільстві. Постає розлад між практичним успіхом та моральними вимогами сумління, внаслідок труднощів між поколіннями, непорозуміння між чоловіком і жінкою, спроби окремих націй поширювати свою власну ідеологію. Особа починає усвідомлювати, що всередині неї борються між собою багато чинників, які пригнічують її, чи служать їй. Голос сумління кличе нас любити, творити добро, уникати зла. «Цей голос звучить, коли треба, у глибині її серця як наказ: роби це, а того стережися»¹⁷¹.

Від незнання та звички до гріха сумління помиляється і замовкає. Маючи

¹⁷¹ Документи II Ватиканського собору (1962-1965): Душпастирська Конституція про церкву в сучасному світі.. Коментарі / пер. з лат. / Український католицький університет. Львів: Свічадо, 2014. С. 344.

гріховну природу людина нерідко робить те, чого не бажає, страждає від розладу у самій собі і заражає незгодою суспільство. Сама людина є причиною і жертвою ворожнечі, конфліктів та війни. Драматизм війни – руйнівна сила знищує людське життя, соціальні структури, землю, врожай, отруює ґрунт, воду, повітря. Жорстока війна, що триває в Україні, завдає великої екологічної шкоди і спричинює дисбаланс у природі. Стан соціального неспокою і тривоги має негативні наслідки на довкілля.

Любов, справедливість, поміркованість, дисципліна, жертовність, відповідальність, в тому числі екологічна, мають стати частиною повсякденного життя, щоби ми всі здобули перемогу над російським агресором. Святий Іван Павло II констатує: «Правильне виховання відповідальності пов'язане з правдивим наверненням способу мислення і поведінки»¹⁷². Виховання екологічної відповідальності за себе, за інших, за Землю є невідкладним і необхідним.

Для воїна на війні важливо зрозуміти, що його люблять, чекають, моляться, працюють і служать на перемогу у лікарнях та соціальних закладах. Після повернення з війни – інтегруватися у суспільство. Людина, що пройшла війну, має новий досвід, чекає розуміння і слухання. У воїна підвищена суспільна справедливість. Наше завдання бути поруч, допомогти вийти з післявоєнної психічної травми, приймати з любов'ю його таким, яким є, з болями і страхами. Не відгороджуватись, якщо він хоче поділитись спогадами, внутрішнім конфліктом. Не перебивати, а слухати і чути воїна, в той момент тихо молитися заступницьку молитву. Наша місійність тут полягає у слуханні людей сьогодення, зрозуміти їх проблеми і бажання, зуміти отримати нове світло і продовжити справу Отця.

Маємо навчитися спілкуватися на теми, які його цікавлять, не боятися поділитися проблемою з лікарем–фахівцем, при потребі звернутися до психотерапевта чи нарколога. Залучати у повсякденне життя, не жаліти його, не

¹⁷² Папа Іван Павло II Екологічне вчення церкви на тему створення та екології / пер. з нім. В. Шеремета. Екологічний центр Івано-Франківської єпархії УГКЦ, 2006. С 43.

відгороджувати від дітей. На його крик відповідати спокійно, стримувати свої емоції. Виходити у суспільство, але не входити в зони ризику, щоб не було бійки. Організовувати зустрічі з побратимами для підтримки один одного. У ділі відкуплення Бог став людиною, тому людина без людини спастися не може.

У часі війни маємо святу радість, тому що Бог переживає важкі випробовування разом з Україною і безпосередньо бере участь у всьому, що з нами відбувається. Віримо, що Отець ніколи не залишить Своїх дітей на самоті, тому що Його Дух живе в наших серцях. Відкриймо наші серця і спитаймо Бога: «Отче, чого хочеш навчити нас в цій ситуації?» Не здаваймося, будьмо терплячими і наполегливими, довіряймо Богові і отримаємо обіцяне Ним – Царство Боже вже тут на землі і Царство Небесне у вічності.

Господь закликає радіти у всіх ситуаціях життя, і прославляти Його тоді, коли перебуваємо у різних обставинах, а не за різні обставини життя. Отож, «через Христа і у Христі прояснюється загадка страждання і смерті, яка поза Його Євангелієм пригнічує нас»¹⁷³. Ми, діти Божі, спасенні смертю і воскресінням Сина, кличемо у Дусі: «Авве, Отче!». Небесний Татусь чує нас і витирає кожну нашу сльозу. Прийняти Божу любов, означає спастися самому і перемінити увесь світ у нове творіння. Культура дозвілля дає час для наповнення, роздумів, навчання. Творче дозвілля є передусім часом спілкування з Творцем. Під час споглядання краси природи, спостереження дії законів, спадають на думку геніальні методи взаємодії та зв'язку між створінням та спасінням.

Господь зцілює у комплексі дух, душу і тіло воїна і кожного, хто з вірою просить і терпеливо очікує, роблячи свою справу. Зовнішні події нашого життя не такі важливі, як ті, що формуються всередині нас. Випробовування минають, забираючи все зайве, а характер триватиме вічно. Ми покликані реагувати на труднощі так, як це робив Ісус, тоді терпіння очищає нашу віру, формує наш характер, показує чистоту серця. Інколи вважаємо, що Господь суворий з нами,

¹⁷³ Документи II Ватиканського собору (1962-1965): Душпастирська Конституція про церкву в сучасному світі. Коментарі / пер. з лат. / Український католицький університет. Львів: Свічадо, 2014. С. 350.

не відповідає на прохання, не полегшує випробовування. Отець знає, що для нас найкраще, хоче, щоб ми розділили з ним Його святість.

Маючи позитивний досвід проходження курсу зцілення та звільнення на Школі Християнського Життя та Євангелізації (далі – ШХЖіЄ) Святої Марії з Назарету Матері Церкви, ділюся 12–ма кроками до повноти чеснотливого життя:

Крок 1. Готовність визнати своє безсилля і некерованість життя.

Крок 2. Розуміння, що Господь є та Сила, яка може повернути нам духовне і душевне здоров'я.

Крок 3. Бажання передати свою волю та своє життя під опіку Бога.

Крок 4. Праця над моральною інвентаризацією життя та самооцінка.

Крок 5. Усвідомлення справжньої природи своїх помилок і готовність винести їх на світло Христове.

Крок 6. Готовність до того, що через сумління Господь покаже всі вади характеру.

Крок 7. Покірне прохання до Бога усунути наші недоліки.

Крок 8. Складання списку людей, яким заподіяли шкоду та сповнення бажанням відшкодувати всім їм завдані збитки.

Крок 9. Особисте відшкодування заподіяної кривди особам, де тільки можливо, крім випадків, коли це могло зашкодити їм або іншим.

Крок 10. Продовження особистої інвентаризації життя без заперечення та нарікання.

Крок 11. За допомогою молитви (розмови з Богом) шукання шляхів покращення свого свідомого контакту з Богом, як ми Його розуміємо, молячись лише про пізнання Його волі щодо нас та силу виконати її.

Крок 12. Отримавши духове пробудження, в результаті виконання цих кроків, вміння застосовувати вищевказані принципи в усіх своїх справах.

Це є дієва покрокова інструкція виходу із залежності та співзалежності для кожного, хто дозволить Богові діяти і працює над собою для духовного зростання.

Отже, усе, що Отець допускає у нашому житті, існує саме для реалізації

Його задуму – уподібнення до образу Сина силою Святого Духа. За кожним випробовуванням криється мета. Для цієї величної мети Господь наперед нас пізнав і вибрав. Будь-яка проблема у нашому житті допомагає вирости духовно і вчить бачити руку Божу у всіх подіях. Коли віддаємо Богові свої болі, гіркоту, рани, своє минуле, теперішнє і майбутнє, то Він зробить з них щось істинно добре.

Різні обставини життя, в яких, за допомогою чеснот, отримуємо новий досвід, допоможуть нам уподібнитись Христу. Важливо, щоб ми зосереджувались на Божій волі, а не на своєму болі. Слід пам'ятати, що біль – тимчасовий, а нагорода – вічна. Те, на чому зосереджуємо увагу, визначатиме кінцевий результат. Коли Пресвята Євхаристія є напрямком нашого життя, через Пасхальну подію отримуємо нову дійсність покликання до буття для слави Отця. Ми покликані до вічності у Небесах – бути у спільноті Пресвятої Трійці, місійного служіння на Землі – відбудувати Церкву – живу парафію, збудувати дім на Землі, придатний до життя, нести відповідальність за створений Богом світ. Церква будує місію християнізації народів через входження у їхню культуру і проповідує правду, явлену у Таїнствах. Місійна засада Церкви – спасіння душ.

Місійність є плодом духовної зрілості, зустрічі з живим Богом, прослави Воскреслого. Учень, який зустрів Христа, пізнав Христа, слідує за Христом – проповідує Його слово. Ісус кличе насамперед до себе, а вкінці Євангелії посилає учнів до інших народів. Християни покликані читати Євангеліє з кінця – все починається із зустрічі з Воскреслим.

Духовенство має вести мирян до місійності, молитися і навчати. Думаю, священники повинні виховувати місіонерів, не боятися їхньої зрілості, а допомагати зустрітися з живим Богом. Освіта в них повинна бути одночасно богословська і духовна, де найвищим авторитетом є Господь.

3.3. Екологічне навернення – сутність чеснотливого життя

Духовне зростання людини, як розумного створіння, включає в себе сукупність Божої ласки (дару віри, надії, любові) та нашої співпраці з Творцем (практикування моральних чеснот у щоденному житті).

Спочатку жити духовним життям не просто, оскільки доводиться відмовлятися від багатьох забаганок та спокус. Одночас, потрібно бути готовими до змін та боротьби із залежностями. Але, найголовніше, коли ми бажаємо змін у своєму житті, то отримуємо дар бачити те, що ми до того ніколи не бачили. Нам відкриваються духовні очі і ми починаємо жити не проминаючим, а вічним життям вже тут на землі. Якщо ми приймемо цю зміну, дозволимо Богові керувати нашим життям, тоді зміниться і наше ставлення до своїх ближніх та навколишнього середовища. Тоді в людях побачимо Бога, а в природі неповторну красу Творця. Тоді зможемо любити Бога, себе, ближнього, і все, що навколо нас.

Сучасному світові бракує Божих і моральних чеснот, без яких люди стають багатими не працюючи, вченими без знань, легкою здобиччю ворога людського роду – диявола. Духовний лідер Індії – Магатма ГАНДІ – ще в минулому столітті писав до народу: «Нас погубить політика без принципів, задоволення без совісті, багатство без роботи, бізнес без моралі, наука без людяності і молитва без жертви...»¹⁷⁴. Господь милосердний і довготерпеливий, але справедливий суддя. Якщо ми приймаємо рішення ходити за пожадливістю цього світу, маємо наслідки гріха – чума, війна, голод...

«Екологічний гріх полягає в безвідповідальній поведінці людини стосовно Божого творіння»¹⁷⁵. Цей гріх шкодить довкіллю, руйнує творіння, робить злочин проти теперішніх та майбутніх поколінь. Сталий розвиток людської цивілізації потребує усвідомлення меж здатності природи відновлювати свої ресурси, нейтралізувати забруднюючі речовини та відходи виробництва.

Оскільки кожен гріх – це хвороба, потребуємо Лікаря і ліки, які

¹⁷⁴ Ганинець Х., ЧСВВ. Сто кроків до людей: Проповіді. Жовква : Місіонер, 2016. С. 96.

¹⁷⁵ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів: Свічадо, 2012. С. 297.

допоможуть побороти її. Євхаристійний Ісус є найкращим Лікарем, а лікарством – добра сповідь. Для екологічного навернення також потребуємо виконання п'ять умов доброї сповіді, а саме: іспит сумління, щирий жаль за скоєний гріх, постанова поправи, визнання гріхів, покута. Коли визнаємо руйнівне ставлення до природи, тоді пізнаємо свою відповідальність за навколишній світ та вирішуємо змінити свою поведінку з допомогою Святого Духа. Через участь в Євхаристії християнська спільнота уподібнюється Христу, через покору Святому Духові бере участь у братерському єднанні з Дарителем усіх благ. Бог запрошує нас до покликання на цій землі втілити прекрасний план відкупленого створіння – здобути Царство Боже. Літургійні молитви включають прославу Господа, перепошення за гріхи, прохання про милосердя, подяку за дари. Правдивий сенс створіння, як інструменту божественної хвали, є звільнення світу з рабства випадковості. Літургічна присутність Христа примирює людину з Отцем та очищує стосунки з створінням.

Внутрішнє навернення – вихід з екологічної кризи, в якій зараз перебуваємо. Деякі глузії насміхаються з проявів занепокоєння станом природного середовища, інші стають літеплими щодо збереження здорового суспільства. Отож, як навчає Папа Франциск, їм потрібне екологічне навернення, «через яке наслідки зустрічі з Ісусом Христом проявлятимуться у їхньому ставленні до навколишнього світу»¹⁷⁶.

Бути практикуючим учнем Христа і захисником Божого створіння виражає сутність чеснотливого життя. Досконале особисте навернення – це вміння мати стосунки з Отцем Небесним, примиритися з самим собою, щоб збудувати здорові стосунки зі створінням. Правдиве навернення веде нас до щирого покаяння та бажання змінитися. Щоб досягнути примирення зі створінням, мусимо проаналізувати наше життя, дослідити вчинки, помилки, невдачі, визнати гріхи, якими засмутили Господа та завдали шкоди Його творінню. Нам потрібно прожити навернення та відчутти в серці благодать – коли милосердний Бог « нас,

¹⁷⁶ Франциск. «Laudato Si». Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Коло, 2019. С. 159.

що мертві були через прогріхи, оживив разом із Христом, – спасенні ви благодаттю» (Еф. 2:5)¹⁷⁷. Вдягнувшись у чесноту смиренномудрості розуміємо, що протистали дияволові завдяки Божій благодаті, та розуміємо, що джерело нашої сили – Христос.

Екологічне навернення дає можливість розвивати особливі здібності, даровані Богом, задля відкриття таємниць природи, вирішення питань у різних сферах життя, зокрема, турботи про наш спільний дім. Якщо людина порядкує у світі згідно Божої волі, все буде на збудування і примноження. «Коли Господь та не будує дому, – дарма працюють його будівничі. Коли Господь не зберігає міста, – дарма пильнує сторож» (Пс. 127:1)¹⁷⁸. Для життєдіяльності майбутніх поколінь нам потрібно зберегти природні ресурси, різноманітність рослинного і тваринного світу.

Однак, екологічна свідомість окремої людини не змінить стану довкілля та не вирішить соціальних проблем. Світ потребує екологічного навернення суспільства. «Обов'язком громадян є працювати разом із цивільною владою над будуванням суспільства у дусі правди, справедливості, солідарності і свободи»¹⁷⁹. Бог встановив на землі влади, які керують державними структурами та суспільним життям (Рим. 13:1–6)¹⁸⁰.

В Україні діє Закон, який «встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля, спрямованої на запобігання шкоді довкіллю, забезпечення екологічної безпеки, охорони довкілля, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, у процесі прийняття рішень про провадження господарської діяльності, яка може мати значний вплив на довкілля, з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів»¹⁸¹. Оцінка впливу на довкілля здійснюється з дотриманням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, з урахуванням стану довкілля

¹⁷⁷ Біблія. / Пер. Івана Огієнка. Еф. 2:5. Київ, Українське Біблійне товариство, 2012. С. 1087.

¹⁷⁸ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Пс. 127:1. Жовква, 2018. Ч. 1: Старий Завіт. С. 730.

¹⁷⁹ Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. С. 517.

¹⁸⁰ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Рим. 13:1–6. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 194.

¹⁸¹ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення: 11.09.2023).

в місці, де планується провадити плановану діяльність, екологічних ризиків і прогнозів, перспектив соціально–економічного розвитку регіону... Але, чи дотримуються суб'єктом господарювання вимоги законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів? З професійного досвіду можу сказати, що в тих, чи інших випадках, нажаль, не дотримуються. Виконання законів Божих та державних вимагає серйозної відповідальності, що впливає з нашої віри та сутності чеснотливого життя. Суспільству потрібні об'єднані сили і спільні ефективні дії для досягнення сталих змін піклування про довкілля. Однак, якщо уповноважений орган влади видає приписи, що суперечать вимогам морального порядку, тоді «громадянин зобов'язаний сумлінням не виконувати розпорядження цивільної влади..., а слухатися слід більше Бога, ніж людей»¹⁸². Християнство потребує мужності у вірі та просвітлення розуму, щоби не діяти від себе, а піддаватись дії Бога у мені. Бог – найвищий авторитет для нас.

Наш Господь – Бог миру і порядку (1 Кор. 14:33)¹⁸³. Повновладний створив цей світ, заклавши в нього гармонію і динамізм, які люди не мають права ігнорувати, тим паче кривдити створіння чи знищувати навколишній світ. Кожну свою дію суспільство повинно робити у світлі Євангелія про Бога і про людину. «Людина може відповідально панувати у світі лише тоді, коли слухає Бога та дотримується встановленого Ним порядку та визначеної Ним мети»¹⁸⁴. Мета нашого покликання – служити Царству Божому, тобто любити людей, піклуватися про наш спільний дім, проповідувати Євангелію, молитися, навчати, тощо.

Екологічне навернення включає в себе здатність покладатися на Бога, перемагати зло силою Ісуса Христа, шанувати Його творіння, відповідально ставитись до довкілля, зберігати внутрішній мир, робити свою справу на славу Божу. Внутрішній мир відображається «в збалансованому способі життя,

¹⁸² Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. С. 517.

¹⁸³ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. 1 Кор. 14:33. Жовква, 2018. Ч. 1: Старий Завіт. С. 216.

¹⁸⁴ Катехизм Української Греко-Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів: Свічадо, 2012. С. 296.

пов'язаному з поставою благоговіння, яка допомагає нам глибше зрозуміти життя»¹⁸⁵.

Екологічне вчення Церкви спонукає нас до «покаяння та екологічного навернення, які мають відбутися завдяки усвідомленню гріховності безвідповідального ставлення до природного середовища і відмові від стилю життя, що є руйнівним для довкілля»¹⁸⁶.

Для покращення стану довкілля в рамках нашої повсякденної життєдіяльності ініціюю проведення знаючими вірянами разом з Бюро УГКЦ з питань екології практичні заходи природоохоронного спрямування на єпархіальному, загальноцерковному рівнях задля збереження Божого створіння. Практичні заходи направлені на:

- роз'яснення прав та обов'язків утворювачів побутових відходів, дотримання Закону України «Про управління відходами»;
- усвідомлення відповідальності за порушення у сфері управління відходами;
- розвиток екологічного менеджменту практикування сталого способу життя для збереження довкілля і заощадження грошей.

Власний досвід сталого способу життя допоможе заощадити енергію, збирати сміття роздільно, оптимізовано вести побут, користуватися нешкідливим транспортом, харчуватися здоровою їжею, досягти дружнього ставлення до створіння.

Обов'язок додержання законів передбачає і обов'язок їх знання. Тому закони повинен знати кожний. З цього положення і випливає загальновідома формула: незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності, яка міститься в частині 2 статті 68 КУ¹⁸⁷.

Наш Творець, як добрий Батько, застерігає: «Народ мій гине через брак

¹⁸⁵ Франциск. «Laudato Si». Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Коло, 2019. С. 164.

¹⁸⁶ Шеремета В. Великопосна ініціатива «Екологічне навернення для порятунку створіння»: Збірник проповідей та духовних імпульсів – 2012. Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Видавництво Бюро УГКЦ з питань екології, 2013. С 77.

¹⁸⁷ URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i> (дата звернення: 08.09.2023).

знання. Тому, що ти відкинув знання, – то й я тебе відкину від мого священства» (Осія. 4:6)¹⁸⁸.

Отже, ставлення до навколишнього світу та захист довкілля залежить від екологічної духовності кожного християнина, оскільки вчення Євангелії має безпосередній вплив на наше мислення, відчуття та вчинки. Духовність є внутрішнім імпульсом людини, який мотивує бути зрілою особистістю і брати відповідальність за прийняті рішення. Коли ми приймаємо Божі дари і примножуємо чесноти, тоді духовність у єдності з тілесністю дають добрі плоди для щасливого життя та збереження природи. Відповідальність за створіння, в контексті Церкви, означає не йти за пожадливістю тіла, а бути справедливим до власного спадку.

3.4. Екологічне виховання – збереження Божого творіння

Змінимось ми – зміниться світ навколо нас. В сучасному світі панує колективний егоїзм. Егоцентричні люди одержимі споживацьким стилем життя. Порожнє серце людина намагається заповнити матеріальними речами. Соціальна криза може призвести до екологічної кризи та самознищення.

Соціальні впливи заважають чесно подивитися на себе, стати на шлях правдивої свободи. Опануємо себе, проявимо гідність, виявимо доброчесність тоді, коли приймемо Ісуса Христа Господом і Спасителем нашого життя. Бог бачить наше серце і кличе кожного з нас до добра, істини, краси.

Питання збереження Божого створіння змушує кожного з нас замислитись над відповідальністю за свою споживацьку поведінку. Чимало людей неспроможні відмовитись від прогресу та накопичення речей. Споживацька ментальність формує їхні звички, заводить у культурну та екологічну кризу. Виклики сучасності базуються на індивідуалізмі, швидкому прогресі, конкуренції, споживацькому підході, ринковій економіці. Через гріх цей світ

¹⁸⁸ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Осія. 4:6. Жовква, 2018. Ч. 1: Старий Завіт. С. 1076.

сповнений хаосу і непорядку, він є полем бою добра і зла. Своїми ганебними вчинками люди зневажають Бога. Ганебним є все, що порушує цілісність особи, ображає людську гідність, спрямоване проти життя і здоров'я людини, а конкретно в часі війни: здійснення геноциду Української нації, екоциду внаслідок підриву дамби Каховської ГЕС, знищення сотень культових споруд. Екологічні проблеми погіршується також тоді, коли «сильніші» держави перенаправляють їх «до країн з менш суворими правилами щодо захисту довкілля, населення яких має низькі шанси захиститися від негативних наслідків забруднення»¹⁸⁹, тобто змінюють розміщення шкідливих виробничих циклів, скеровують туди небезпечні відходи (напр., металобрухт, хімічні, медичні та радіоактивні відходи). Особистості, в яких серце наповнене сенсом і радістю, проявляють екологічну чутливість, намагаючись свої дії спрямувати на захист довкілля. Утилітарне ставлення до творіння відкриває проблему екологічної освіти і виховання.

Папа Іван Павло II у посланні з нагоди Всесвітнього дня миру 1 грудня 1990 року сказав: «...Справжнє виховання відповідальності приводить до істинної зміни способу мислення і поведінки»¹⁹⁰. Усвідомлення того, що Бог промовляє через природу, а природа говорить нам про Творця, і є місцем зустрічі Бога і людини, може визначити євангелізацію нової якості. Тут спосіб виховання відповідальності за створіння є певним видом євангелізації як служіння зустрічі Отця і Його дитини.

Нова євангелізація включає такі етапи¹⁹¹:

- об'явлення Бога, тісний зв'язок людини, Бога і природи;
- слухання людей сьогодення, роз'яснення «екологічних» питань;
- відкриття зустрічі між Богом та людиною, сенсу життя в Його даруванні.

Екологічне виховання покликане створити громадянство з підвищеною

¹⁸⁹ Папська рада. Енергія, Справедливість і Мир / пер. з італ. О. Макар. Київ – Івано-Франківськ – Дрогобич: Видавництво Бюро УГКЦ з питань екології, 2016. С. 50.

¹⁹⁰ Відповідальність за створіння в Європі: Документи консультативних нарад з питань природного довкілля Ради Єпископських Конференцій Європи / упоряд. і наук. Ред В. Шеремета. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. С. 190.

¹⁹¹ Там само, С. 192-193.

свідомістю, позитивними звичками, критичним мисленням, яке зосереджене на сприйнятті інформації та готовності змінюватись особисто. Метою екологічного виховання є відновлення духовної гармонії з Богом, самим собою, ближніми та природою. Це виховання допомагає виявляти солідарність, відповідальність і піклування про братів менших.

Екологічне служіння – обов’язок дбати про створіння і захищати довкілля щоденними діями, чеснотливими звичками, наприклад, сортування побутових відходів, прихисток бездомної тварини, догляд за садом, повторне використання речей, зменшення використання води та електроенергії, не спалювання листя і сухої трави. «Лише завдяки плеканню фундаментальних чеснот можна самовіддано віддатись екологічному служінню»¹⁹². Екологічна відповідальність і турбота за наш спільний дім стають актом любові, який виражає нашу великодушну творчість і власну гідність. Суспільне добро поширюється непомітно, приносить невидимі спочатку плоди і дає змогу досягнути цінність життя.

Християнські спільноти мають подбати про екологічне виховання і формування свідомості людей. Це завдання стоїть перед сім’єю, Церквою, семінарією, навчальними закладами, формаційними інституціями. Екологічне виховання у сім’ї закладає такі цінності як повага до життя, поміркованість, співчуття, духовна чуттєвість. Захистити красу нашої Землі може той, хто зауважує гармонійність природи, навчився радіти малому, насолоджуватись простому, вміє бачити очима іншого. Спільне бачення прекрасного світу є цінним для єдності сімей і духовного збагачення. Миряни, як християнська спільнота, повинні активно долучатись до процесу євангелізації, кахетизації вчення Церкви щодо екологічних питань. Ми маємо знайти способи реалізації на практиці планів та напрацювань Ради Єпископських Конференцій Європи (ССЄЕ) щодо спільної відповідальності за створіння та мети екологічного виховання¹⁹³.

¹⁹² Франциск. «Laudato Si». Київ, Івано-Франківськ, Дрогобич: Коло, 2019. С. 154.

¹⁹³ Відповідальність за створіння в Європі: Документи консультативних нарад з питань природного довкілля Ради Єпископських Конференцій Європи / упоряд. і наук. Ред В. Шеремета. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2010. С. 195.

Потрібно втілювати в катехитичні, освітньо–виховні програми зв'язок між вірою і екологічною діяльністю.

Богословські університети мають різні освітні курси, шляхи формації, програми з екології для богословської підготовки студентів та працівників душпастерства, щоб вміли терпляче з любов'ю передавати «знаки» присутності та вимог Бога.

Така установа, як Державна екологічна інспекція України, не тільки накладає адміністративні штрафи за порушення природоохоронного законодавства та нараховує шкоду завдану довкіллю, але й інформує населення про небезпеку і відповідальність за порушення у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Сучасна екологічна криза як моральна проблема потребує вирішення шляхом спільних зусиль всіх народів і спільнот щодо розбудови правдивого миру та збереження здорового суспільства і довкілля. Моральне життя як сукупність дару незаслуженої любові Бога та зусиль кожної людини, покликане відображати Його славу, брати участь у Божому царюванні, відчутти навернення у своєму серці. Свобідною волею людина шукає Творця і наближається до досконалості. «Наблизитись до досконалості означає власними зусиллями будувати в собі цю досконалість»¹⁹⁴. Ми власним розумом здійснюємо моральне добро і показуємо в собі подобу Бога.

Світ зараз потребує плодів справедливості: миру, спокою і безпеки. Для боротьби зі злом людина використовує свою свободу, розум, навички, але це старання не є ефективним без сили Святого Духа. Дух оновлює особу, суспільство і всю вселенну. Через дар Духа Творця людина отримує правдиву свободу і стає охоронцем створіння. Коли людина, як нове створіння у Христі, в світлі Святого Духа дивиться на створіння з братнім почуттям, вона входить у справжнє володіння світом згідно Божого плану. Завдяки дії Духа Божого

¹⁹⁴ Папа Іван Павло II Екологічне вчення церкви на тему створення та екології / пер. з нім. В. Шеремета. Екологічний центр Івано-Франківської єпархії УГКЦ, 2006. С. 53.

християнин стає здатним виконати новий закон – закон любові: «Нову заповідь даю вам, щоб ви любили один одного! Як я був полюбив вас, так любіте і ви один одного!» (Ів. 13:34)¹⁹⁵. Закон любові є законом свободи, бо схиляє нас до «спонтанної дії під впливом любові і переводить нас зі стану слуги, який «не відає що його пан робить», до стану друзів Христових, «бо все Я вам об’явив, що чув від Отця Мого, чи до стану сина–спадкоємця»¹⁹⁶. Наше серце є джерелом слів та вчинків. Коли Божа любов торкається серця, Христовою благодаттю та своєю волею ми стаємо спадкоємцями Його Царства, примножуємо таланти, зберігаємо створіння, оправдовуємо грішника, молимося за ворогів, віддаємо помсту Богові, здобуваємо справедливий мир, єднаємось в турботі за спільний дім життя – Землю.

Християнський спосіб життя полягає в братньому екуменічному ставленні до інших релігій, щоб бути добрим «інструментом єдності» в Божих руках. З людяністю треба ставитись до тих, хто думає чи діє інакше, ніж ми, щоб встановити з ними діалог і проповідувати спасенну Істину, як учні Христові, прикладом свого життя і Словом Божим. Слід відрізнити гріх, який треба відкидати, від людини, яка грішить, бо вона завжди зберігає гідність особи. Натомість, не знеохочуватись нести у світ християнські таїнства віри, Боже Об’явлення, Пасхальну Містерію, силу молитви, моральне життя. «Один тільки Бог є суддею і знавцем сердець, тому Він забороняє нам судити про чийсь внутрішню провину»¹⁹⁷.

Отже, екологічне виховання в світлі Святого Письма та вчення Церкви, що відображається на стилі життя, сприяє встановленні справедливого ладу і дозволяє мати належну частку у багатстві ресурсів довкілля. Людина, яка має екологічне чуття, може розсудливо послуговуватись створінням, усвідомлюючи гідність і відповідальність до створіння, як діла Божої мудрості. Людина може правильно порядкувати у світі тоді, коли слухає Бога і виконує Його заповіді.

¹⁹⁵ Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Ів. 13:34. Жовква, 2018. Ч. 2: Новий Завіт. С. 130.

¹⁹⁶ Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. С. 460.

¹⁹⁷ Документи II Ватиканського собору (1962-1965): Конституції, декрети, декларації. Коментарі / пер. з лат. / Український католицький університет. Львів: Свічадо, 2014. С. 354.

Шанобливе ставлення кожного з нас до створіння показує нашу любов і хвалу до невидимого, але всемогутнього Бога.

ВИСНОВКИ

Духовне зростання – тривалий та повільний процес зростання у любові до Бога і людей. Це взаємодія людини і Духа Святого. Легковажне ставлення до духовного зростання засвідчує не розуміння про наслідки свого земного життя та його вплив на долю у вічності.

Наше преображення й уподібнення Христу триватиме все життя, а завершення досягне тоді, коли увійдемо у Царство Небесне. Уподібнюючись Його характеру, маємо розпочати «багатіти у Бозі», тобто свідомо змінити спосіб мислення. Зміна мислення – це покаяння за скоєний гріх. Дух Святий допоможе жити новим, справжнім життя кожному, хто покладається на Його дію. Тоді ми наповнюємося Христовим ставленням до світу і вчимося думати зріло, щоб наша віра проявлялася вчинками, а не словами. Думати про інших, турбуватися про братів менших та природу – це сама сутність христоподібності та найкраща демонстрація духовної зрілості християнина. Християнський стиль життя власними діями має свідчити про охорону довкілля та відповідальність за створіння.

Християнська відповідальність за створений світ витікає з основ віри та черпає нові сили з молитви, особливо з Літургії. Триєдиний Господь з любов'ю та жертвою ставиться до людини та до всіх створінь, вчить нас служити і бути найменшим. Ісус відкупив нас через дар Свого життя і запрошує до діл милосердя і братерства. В Євхаристії відбувається «обожествлення» природної сфери, тілесності, символічне представлення нових небес і нової землі. Через Святі Тайни Церква діє як служитель створіння, який поєднує світ і передає його Богові, а у відповідь приносить Боже благословення. Ми повертаємо світ Творцеві за допомогою священничої дії Христа, який є головою Тіла Церкви, коли священник виголошує: «Твоє від твоїх Тобі приносимо...».

Критичне мислення допомагає нам в пошуку нових шляхів розв'язання проблем у Світі Христовім. Знання Слова та розвиток критичного мислення є важливим як для дітей, так і для дорослих, бо у світі, де має місце інформаційна війна та фейкові новини, важливо вміти розпізнавати найсвятішу волю Отця, аналізувати джерела і мотиви інформації, приймати зважені рішення, славити Творця у величі Його творіння. Тоді отримуємо нову дійсність, у центрі якої Ісус Христос – Владика часу, всесвіту й безконечності.

Екологічне навернення спонукає прийняти та примножити дари Святого Духа для блага ближніх та всього Божого створіння, ділитися особистим досвідом діл милосердя стосовно природи в своєму безпосередньому оточенні, взяти відповідальності за творіння. Християнин допомагає людям усвідомити згубний характер екологічних гріхів сучасності, сутність чеснотливого життя та необхідність цілісного навернення до Бога.

Екологічне виховання є шансом для євангелізації. Людина покликана прославляти Бога у творінні, розпізнавати Його присутність у світі, доглядати «Божий сад», який знаходиться під загрозою. Виховні зусилля спрямувати на чуттєве сприйняття Творця у створінні. Світ буде врятованим і довершеним тоді, коли поєднається з Богом. Все створіння належить Богові і є священним даром, який маємо прийняти і любити. У випадку служіння упродовж усього життя наша екологічна турбота стає набагато ефективніша через любляче ставлення до природи.

ВИСНОВКИ

Господь готує нас до вічності упродовж усього нашого земного життя. Шлях до духовної зрілості не простий, часом велике серце і сильний характер формуються під впливом страждань і боротьби.

ДНК Бога в нас – Любов. Ми створені у любові і для любові. Христос з любові викупив для нас спасіння ціною власного життя. Завдяки спасінню нашої душі гріхи минулого прощено, має сенс життя теперішнє, а майбутнє – святу радість. Спасенне серце палає бажанням свідчити пережиття Божої любові і служити людям. Служіння починається у нашій свідомості, змінюється наше мислення і ставлення до життя. Мотивація нашого серця для Бога важливіша, ніж наші досягнення. Добре приготовлене серце приймає Слово Боже, відкривається на дію Духа, живе святими таїнствами, єднається з Євхаристійним Ісусом. Любляче серце та сакраментальне життя кожного вірянина є плодом для Церкви у місії свідчення зростання у любові та життя у мирі між собою.

Духовне зростання відбувається у дітей Божих з критичним мисленням і особливим менталітетом, якому притаманні такі якості:

- Зосередження на інших, а не на собі;
- Проявлення характеру управителя, а не власника;
- Заклопотаність Божою справою, а не змаганням з іншими;
- Формування своєї ідентичності за зразком Ісуса Христа;
- Сприйняття праці як можливість, а не обов'язок.

Бог діятиме через нас, коли почнемо мислити і жити, як Його служителі – управителі всього створіння. Найбільше Господь діє, коли ми визнаємо свою вразливість. Ми стримуємо дію Божої сили в нас, коли приховуємо власну неміч. Зможемо допомогти іншим, якщо будемо відкриті і чесні перед собою і ближніми.

Християнин зобов'язаний ділитися правдою про прощення, вічність з

Богом, нашу місію та мету життя. Тож не марнуймо жодного дня, тут і зараз ділимося своєю вірою в Господа і виконуємо особисте доручення Творця – ширення Євангелії по цілому світу. Також зобов'язуємо втілювати у життя курси євангелізації мирян, кахетизації дітей, молоді та дорослих, освітньо–виховні програми, формації духовенства і всіх людей доброї волі.

Свідченням особливої любові учнів Христових до ближніх є діла милосердя для душі і тіла. Любов впливає з євангельських блаженств та прикладу Ісуса з Його постійною турботою до потребуєчих, втілюється у боротьбі з культурною, моральною, релігійною вбогістю. Наше завдання полягає в тому, щоб ділами милосердя збільшувати загальне добро – духовні та матеріальні блага суспільства, мир та безпеку всіх спільнот, дотримання і розвиток основних прав особи.

Кожна людина, і невіруюча також, є цінною для Бога. Божа любов у нас переборює страх, тривогу, невпевненість і обставини в боротьбі за їхнє життя. При розмові з людьми Святий Дух допоможе розпізнати духовні потреби і зрозуміти, що саме заважає цій людині пізнати себе та передати їй свій досвід. Цей досвід зможемо передати, практикуючи місіонування – свідчення Слова Божого в керигмі, введення охрещених в Таїнство Євхаристії, кахетизації всіх поколінь, формації духовенства та мирян. Якщо виявляємо любов і повагу до досконалого Бога, тоді будемо справедливими до Його створіння. Знання підіймають рівень відповідальності за створений світ, розумне використання флори і фауни, корисних копалин, енергоносіїв, збереження спільних благ, захисту НПС.

Надія на Боже милосердя підживлює щире внутрішнє каяття за скоєні злочини, тверду постанову поправи та повну довіру до Божої допомоги. Надією плекаємо блаженну можливість споглядати Бога, вистояти в доброму до кінця земного життя. Господь Своїм Словом і Духом викриває наші гріхи і дарує надію на прощення. Біблійна надія пошуку стосунків з Богом є фундаментом для креативного навчання, щоб знайти шляхи для зустрічі людей між собою та з іншими створіннями.

Отож, у першому розділі нашої роботи розкрито зміст людського життя – чесноти Божі та моральні як дар Всемогутнього Бога та наші добрі вчинки. Богословські чесноти: віра, надія, любов, – влиті Богом у людські душі дають християнинові духовну свободу дітей Божих та здатність жити в єдності з Пресвятою Трійцею. Вони є запорукою пізнання Бога як люблячого Батька, довіри до Бога як досконалого Творця, прийняття живого Господа в Пресвятій Євхаристії, присутності Святого духа всередині нас.

Збільшується наша віра, коли зростає довіра до Бога. Християнин через віру старається пізнати і виконати Божу волю. Правдивий учень Христа свідчить живу віру, визнає Ісуса Господом і спасителем, йде за Ним дорогою святості через випробовування, уподібнюється Його характеру, сповідує віру прикладом свого життя.

Надія захищає від зневіри, підтримує в самотності, надихає на добрі справи, спрямовує до вічного життя з Богом. Християнська надія покладається на Божі обітниці і благодать Святого Духа. Завдяки надії ми прагнемо щастя, яке Господь помістив в наших серцях, сподіваємось обіцяної Богом слави тим, які люблять Його. Надія спонукає все більше доводити любов до Господа, щоби все більше захоплюватися своїм Улюбленим.

Любов є новою заповіддю Ісуса і фундаментом всіх законів, надихає сповнення всіх чеснот. Любов ніколи не задумує зла. Зло приходить у світ через нашу гріховну природу. Гріх є браком справжньої любові через брехню сатани та наші шкідливі звички і прив'язаності. Любов завжди радіє у правді. Відкрита на правду людина зможе прийняти Божу любов, полюбити себе і ділитися любов'ю з ближнім. Лише в любов, просвітленої розумом і вірою, можна досягти особистого духовного зростання, розвитку святої Церкви та здорового суспільства.

Ми пізнали, що створені для того, щоб стати частиною Божої сім'ї, уподібнитись Христу, навчитися по-справжньому любити, формувати стосунки з іншими людьми, зберігати навколишній світ. Знайшли основи для збудування стосунків з Богом і Його створінням. Стосунки стануть міцнішими і глибшими

завдяки молитві, визнання своєї провини, розуміння почуттів, взаємодії з іншими. Зрозуміли, що потрібно атакувати проблему, а не людину, розв'язувати конфлікти, а не шукати помсти, зосереджуватись на тому, що єднає, а не розділяє, підбадьорювати занепалих духом, а не критикувати того, хто спотикнувся. Ми маємо робити свою справу, а не Божу, взаємодіяти зі Святим Духом, а не оманною цього світу, докладати зусиль задля зростання та уподібнення Христу.

У другому розділі опрацьовано основу доброчесного життя, яку становлять чотири головні моральні чесноти: смиренномудрість, справедливість, мужність, поміркованість. Людські чесноти здобуті працею над собою, боротьбою з пристрастями, укріпленням сильних рис характеру, ушляхетнені Божою благодаттю. Ці чотири чесноти спонукають нас чинити згідно з вірою та розумом численні діла милосердя. Не варто чекати винагороди чи вдячності, але робити добрі справи з любові до Господа.

Мудрість завжди бачить правдиве добро і дає засоби, щоб його досягнути. Якщо нам бракує мудрості, то просимо її у люблячого Бога. Хитрою є розумна людина, яка не має любові, а мудра людина на Господа надію покладає.

Справедливість як чеснота побожності вчить нас віддавати Богові Боже, а людям людське. Справедлива людина без любові є жорстокою. Справедливий мир не може прагнути «миру за всяку ціну», нехтувати основними християнськими та моральними цінностями. Справедливою може бути й війна, спрямована на захист батьківщини та народу, що зазнав агресії та тиранії. Збройна чи інша участь в такій війні є чеснотою і героїзмом.

Чеснота мужності розвивається в нас як твердість у випробуваннях, непохитність у добрих вчинках, готовність жертвувати своє життя за справедливую справу. Мати мужність – зуміти прийняти виклики сьогодення (не все добре є тут на землі), простити кривдникам, жити з інвалідністю, побороти сумнів, очікувати зі смиренням та довірою, знову повірити і полюбити. Відважність людини проявляється, коли віра просвітлює розум, тоді ми не діємо від себе, а піддаємося дії Бога в нас.

Чеснота поміркованості заохочує жити тверезо і праведно серед спокус і

викликів сьогодення, стримує потяг до пожадань та пристрастей, скеровує до добра наші бажання, допомагає розумно використовувати земні блага, навчає культури «краще давати, ніж брати». Стримана людина не порушує встановлені Господом закономірності та межі втручання у довкілля. Така особа наповнена природною потребою – Божою любов'ю, задоволена місцем праці, служіння, відпочинку, захоплена спогляданням краси створеного світу. Поміркованість віднаходить правдиву міру в життєдіяльності людини і рівновагу в споживанні природних ресурсів.

Бути щасливим – любити Бога всім серцем, душею та розумом, навчитись правдиво любити себе та ділитися Божою любов'ю з ближніми. Завдяки мудрості розпізнавати добро і зло, через поміркованість служити створінню, вміти приймати Боже милосердя і коритися Його справедливості, мужньо витримати в доброму до кінця і отримати вінець слави – вічність у Царстві Небесному.

Сенс людського життя – навчитися любити, знайти мир, зростати у чеснотах, уподібнюватись Христу. Переносити скорботи, не втрачаючи віри і надії, з них черпати сили, щоби вижити в час лихоліття, стратегія поведінки переможця в Ісусі Христі.

У третьому розділі висвітлено як діє Бог через Своє Слово, людей та обставини, щоб формувати в нас характер, критичне мислення, духовне зростання та екологічне навернення. Небесний Батько ніколи не залишає Своїх дітей, у часі випробувань переживає разом з нами. Дух Божий живе в наших серцях, закликає повністю покластися на Нього й робити те, що правильне. Щоразу, коли обираємо добро й противимось гріху, ми духовно зростаємо, творимо в собі характер Ісуса.

Для Господа важливим є те, що формуються всередині нас. Він дозволяє відчувати спокуси, щоб зростити плоди Духа у нашому житті. Спокуси дають можливість вибирати, а вибір формує особливий характер, який проявляється в період неспокою і хаосу. Справжній мир можемо відчутися тоді, коли довіряємо Богові в обставинах, що вселяють в нас страх і тривогу. Перемагаючи спокуси (при потребі, втікаючи фізично), ми формуємо в собі хриstopодібний характер.

Господь є Архітектором всього, що відбувається у нашому житті та взірцем моральної діяльності. Божий план охоплює також наші поразки, біль, терпіння, смерть. Війни та хвороби не є випадковістю, а складниками процесу реалізації Божого задуму, який обертає найбільше зло на добро тим, які люблять Його. Тож радіймо Божій любові, мудрості, доброті, вірності, незалежно від того, що відбувається у нашому житті, країні, цілому світі. Через різні обставини Дух формує наш характер, допомагає уподібнитись Христу, виконати Божу волю, щоб отримати обіцяне Ним у вічності.

Керуючись настановами Вчителя та Церкви, віримо, що людина, створена на образ Творця, відкуплена кров'ю Христа та освячена присутністю Святого Духа, живе з метою наслідувати Христа. Сутність морального життя – досягнути стан, коли вчинки віддзеркалюють Його божественність. Панування над світом, яке доручив нам Господь потребує екологічного навернення, розуміння важливості завдання і великої відповідальності, яка вимагає від нашої свободи послухності Творцеві.

Місіонер – двічі народжена людина (в лоні матері і в пустині). Місіонер народжується у присутності Бога, стоїть у правді перед Богом, проповідує Слово Боже, бере відповідальність за Боже створіння. Авторитетом для нього є Отець, у навчанні він кардинально послухний Ісусу, його щоденні практики чеснотливого життя ведені Духом Святим. Практикування учнівства і послух Христу є наша місійність.

Місія Церкви полягає у створенні спільноти навколо Ісуса, переходу на рівень сопричастя – глибина стосунку у Трійці, де Отець любить, Ісус навчає, Дух обдаровує. Наступним кроком місії є будувати спосіб життя християнської спільноти – перебувати у постійній Господній присутності, нести Слово Боже у вірі і правді.

Екологічне виховання вимагає поваги до всього створіння, дає можливість турбуватися не лише про навколишній світ, але й про саму людину. Екологічна гуманність зберігає «недоторканність» природи та чуттєве сприйняття Бога у створінні. Екологічне виховання як євангелізаційний процес дає людям нове

розуміння віри як екологічної відповідальності. Кроками свободної волі людина шукає Творця, здійснює морально добрі вчинки, бере відповідальність за екологічне сумління у справі збереження природи, розвиває в собі подобу Бога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Laudato Si* : екологічний внесок для сталого розвитку суспільства : матеріали Міжнародної науково–практичної конференції, Київ, 10 – 11 грудня 2019 р. : [зб. доп. / наук. ред. Карамушка В.]. – Київ ; Івано–Франківськ ; Дрогобич : Коло, 2020. 232 с.
2. Андерсон Н. Той, Хто розриває кайдани / пер. з англ. О. Чулій. Львів : Свічадо, 2006. 257 с.
3. Біблія. / Пер. Івана Огієнка. Київ, Українське Біблійне товариство, 2012. 1151 с.
4. Біблія. / Пер. Романа Турконяка. Київ Українське Біблійне товариство, 2013. 1214 с.
5. Бойко І. Біоетика: скрипти для студентів, вид. 2–ге, виправлене. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2008. 178 с.
6. Будай о. Йосип, ЧСВВ. А ти любиш Господа? Роздуми на кожен день року. Серія : Шляхом вдосконалення: Книга 3. Жовква : Місіонер, 2016. 448 с.
7. Василій Великий. Морально–Аскетичні твори / Переклад з давньогрецької Л. Звонської. Серія: Джерела Християнського Сходу. Львів : Свічадо, 2006. 380 с.
8. Венедикт XVI Вселенський Археєрей. Енцикліка Любов у правді / Пер. з італійської О. Дверницького, ЧСВВ. Жовква: Місіонер, 2010. 128 с.
9. Відповідальність за створіння / Сайт Бюро УГКЦ з питань екології Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.ecoburougcc.org.ua/index.php> (дата звернення: 11.07.2023)
10. Відповідальність за створіння в Європі: Документи консультативних нарад з питань природного довкілля Ради Єпископських Конференцій Європи / упоряд. і наук. Ред В. Шеремета. Івано–Франківськ: Нова Зоря, 2010. 304 с.
11. Воррен Рік. Життя з метою. Заради чого я живу? / пер. з англ. О. Дмитренко. Тернопіль: Християнське видавництво Кана, 2021. 368 с.
12. Вуйтович М. Святі з характером / пер. з польської Т. Різун. Львів : Свічадо, 2013. 239 с.
13. Ганинець Х., ЧСВВ. Надкушена душа: Посібник християнина. Жовква: Місіонер, 2019. 264 с.
14. Ганинець Х., ЧСВВ. Сто кроків до людей: Проповіді. Жовква : Місіонер, 2016. 302 с.
15. Грюн А. Позитивна сила емоцій: Як нас визначають наші почуття, і що оживляє наше життя. / переклад з німецької Ю. Андрусів. Львів : Свічадо,

2017. 168 с.

16. Гузар Л. Думки у Спадок / Упор. О. Гнатишин. Львів : Свічадо, 2018. 128 с.
17. Доктринальна комісія ІКРІСу. Католицький харизматичний рух: питання й відповіді / пер. з англ. Д. Романець і команда. Львів: «Назарет», 2017. 108 с.
18. Документи II Ватиканського собору (1962–1965): Конституції, декрети, декларації. Коментарі / пер. з лат. / Український католицький університет. Львів: Свічадо, 2014. 608 с.
19. Екологічна етика (матеріали для приватного вжитку студентів ІФБУ навч. рік 2021/22), д-р Володимир Шеремета. URL: [Екоетика_2021_22_енд.doc.pdf](http://ekoetika_2021_22_end.doc.pdf) (дата звернення: 10.07.2023).
20. Життя святих / авт.–уклад. єромонах Андрій Йосафат Григорій Трух. 2013. Книга 1. Січень–Лютий–Березень. Жовква: «Місіонер». 379 с.
21. Життя у Христі. Моральна катехиза / Комісія у справах катехизації при патріаршій курії. Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2004. 179 с.
22. Журнал «Патріярхат», ч.5(492), 2022, URL: <http://www.patriyarkhat.org.ua/statti-zhurnalu/hlava-uhkts-pro-vyklyky-vijny-i-duhovnu-borotbu/> (дата звернення: 11.09.2023).
23. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля». Київ 23 травня 2017 року № 2059–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text> (дата звернення: 11.09.2023).
24. Закон України «Про управління відходами». Київ 20 червня 2022 року № 2320–IX. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text> (дата звернення: 11.09.2023).
25. Йоана Павла II. Св. Отця. Енцикліка *Evangelium Vitae* / Ред. о. Софрон Мудрий ЧСВВ/ Переклад з польської та німецької К. Демчук. Ватикан : Ватиканська друкарня. 159 с.
26. Кастро Майза. Ти повинен народитися згори. Івано–Франківськ: Видавництво «Апостол», 2017. 108 с.
27. Катехизм Католицької Церкви. Жовква: Місіонер, 2002. 772 с.
28. Катехизм Української Греко–Католицької Церкви: Христос – наша Пасха. Львів: Свічадо, 2012. 342 с.
29. Кемпійський Т. Наслідування Христа. Львів: Свічадо, 2015. 312 с.
30. Ковальська Ф. Щоденник святої сестри М. Фаустини Ковальської / пер. з польської Т. Угрин. Видання п'яте. Жовква: Місіонер, 2019. 576 с.
31. Кодекс канонів Східних Церков, проголошений Іваном Павлом II / пер. з лат. Й. Кобів; канон. комісія: о. І. Патрило, о. С. Мудрий, о. К. Корчагін, о.

- Т. Галицький. Львів, 1995. 472 с.
32. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-i> (дата звернення: 08.05.2023).
 33. Лаба Р. З'їж цю книжку: як ефективно читати Святе Письмо. Київ: Родина, 2021. 203 с.
 34. Лаба Р. Йосиф з Назарету: Таїнство Отця. Київ: Родина, 2018, 147 с.
 35. Лозано Ніл. Вільний: як досягнути повноти благословення / пер. з англ. Т. Куликівської. Київ, 2012. 291 с.
 36. Луцаж С. Головні гріхи та блаженства / Пер. з польської О. Кривобочок. Серія «Зростаючи у вірі». Львів: Свічадо, 2007. 80 с.
 37. Маяр с. Еммануель. Маріям із Вифлеєму: Маленька Арабка. / переклад з французької Л. Гудим. Львів : Свічадо, 2017. 104 с.
 38. Мендрунь В., ЧСВВ. У світлі Божої мети. Жовква: Місіонер, 2021. 48 с.
 39. Містерман В. Боже створіння прагне милосердя: духовно екологічні роздуми про діла милосердя. Львів: Свічадо, 2016. 72 с.
 40. Обер Жан–Марі. Моральне богослов'я / Переклад з італійської М. Любачівського. Львів : Стрім, 1997. 294 с.
 41. Остапович В. Святе письмо засвідчує. Івано–Франківськ: Апостол, 2013. 48 с.
 42. Офіційний веб–портал Державної екологічної інспекції України. URL: <https://www.dei.gov.ua/post/za-ostannimi-pidrakhunkami-nadano-novi-dani-shchodo-zbitkiv-zapodiyanikh-na...> (дата звернення: 11.10.2023).
 43. Офіційний веб–сайт Українського інституту національної пам'яті (УІНП). URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/lyuty/17/1892-narodyvsya-yosyp-slipty> (дата звернення: 11.10.2023).
 44. Офіційний медіаресурс Івано–Франківської Архієпархії Української Греко–Католицької Церкви. Рік війни: 12 цитат Блаженнішого Святослава URL: <https://ugccif.org.ua/rik-vijny-12-tsytat-blazhennishoho-sviatoslava/> (дата звернення: 11.08.2023).
 45. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. Електронний ресурс. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/> (дата звернення: 11.10.2023).
 46. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mepr.gov.ua/> (дата звернення: 18.10.2023).
 47. Офіційний Сайт Української Греко – Католицької Церкви. URL:

<https://synod.ugcc.ua/data/glava-ugkts-u-266-y-den-viyny-my-protystoyatymemo-tsiy-psyhologichniy-atatsi-i-vystoymo-bo-z-namy-bog-10663/> (дата звернення: 20.10.2023).

48. Павел Джон. Твоє щастя залежить від тебе: серія «Пізнай себе» / Переклад з англійської О. Фешовець. Львів : Свічадо, 2015. 168 с.
49. Папа Іван Павло II. Екологічне вчення церкви на тему створення та екології / пер. з нім. В. Шеремета. Екологічний центр Івано–Франківської єпархії УГКЦ, 2006. 99 с.
50. Папа Франциск. Радість Євангелія. Апостольське повчання. Львів: Свідачо, 2014. 221 с.
51. Папська рада. Енергія, Справедливість і Мир / пер. з італ. О. Макар. Київ – Івано–Франківськ – Дрогобич: Видавництво Бюро УГКЦ з питань екології, 2016. 136 с.
52. Поцілунок Ангела. Обявлення Блаженної Анжели. / упорядник о. Йосиф Будаї, ЧСВВ. Жовква : Місіонер, 2017. 208 с.
53. Рагнер Карль, Форгрімлер Герберт Короткий теологічний словник / пер. з нім. о. О. Авраменка, заг. ред. Вл. Софрона Мудрого, ЧСВВ, Львів, 1996, 663 с.
54. Релігійне видання Отче наш. / Львів. Добра книжка. 2005. 509 с.
55. Руотоло о.Доліндо. Ісусе, займися цим Ти! Дев'ятниця, розважання над Таємницями Вервиці, чуда. / м. Івано–Франківськ: Апостол, 2022. 108 с.
56. Святе Письмо Старого і Нового Завіту: в 2–х ч. / Пер. о. Івана Хоменка; повний пер., здійснений за оригін. євр., араб. та грец. текстами. Жовква: Місіонер, 2018. Ч. 1: Старий Заповіт. 1125 с.; Ч. 2: Новий Завіт. 350 с
57. Святий отець Пію. Щасливого всім дня!.. / переклад з польської П. Рільника Івано–Франківськ, 2012. 208 с.
58. Слобідський С. протоієрей, Закон Божий. Київ: видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2004. 654 с.
59. Сорока П. Маленькі секрети щастя та успіху: Видавнича серія: «Книжкова полиця Вічника»: Книга 1 / упорядник М. Дочинець. Мукачево : Карпатська вежа, 2013. 73 с.
60. Струтинська–Струк Л. / Екологічні загрози військової агресії в Україні: окремі аспекти. URL: <https://law.chnu.edu.ua/ekolohichni-zahrozy-viiskovoi-ahresii-v-ukraini-okremi-aspekty/> (дата звернення: 10.10.2023).
61. Філіп Ж. Молитися, щоб любити: серія «Світло молитви» / переклад з французької І. Дух. Львів : Свічадо, 2015. 136 с.
62. Франциск. «Laudato Si». Київ, Івано–Франківськ, Дрогобич: Коло, 2019. 184 с.

63. Фултон Ш. Арх. Молитовник на час війни. Переклад з англійської Товариство Апостольського Життя Місія «Воїни Христа Царя». Львів. Простір–М. 2023. 192 с.
64. Хмелевський Д. Кехарітомене. Відкрий її дивовижний секрет і ввійди у своє призначення! / Митрополита Курія Львівської Архідієцезії Римсько–Католицької Церкви. Львів : Видавництво Святого Павла, 2022. 248 с.
65. Хосе Прадо Флорес. Моє життя – Христос / Переклад з іспанської Ю. Олійник. Івано–Франківськ: Апостол, 2012. 80 с.
66. Чен Френсіс, Янкості Даная. Забутий Бог / пер. з англ. М. Білонога. Тернопіль: Християнське видавництво Кана, 2022. 216 с.
67. Чепмен Г. Гнів: Як опанувати негативні емоції. / переклад з англійської О. Мельник. Львів : Свічадо, 2012. 252 с.
68. Шеремета В. Великопосна ініціатива «Екологічне навернення для порятунку створіння»: Збірник екологічних катехиз про головні гріхи – 2014. Київ, Івано–Франківськ, Дрогобич: Видавництво Бюро УГКЦ з питань екології, 2014. 40 с.
69. Шеремета В. Великопосна ініціатива «Екологічне навернення для порятунку створіння»: Збірник проповідей та духовних імпульсів – 2012. Київ, Івано–Франківськ, Дрогобич: Видавництво Бюро УГКЦ з питань екології, 2013. 80 с.
70. Шеремета В. Екологічний дороговказ: маленькі поради для великих змін.– Івано–Франківськ: Коло, 2014.184 с.
71. Шеремета В. Екологічний дороговказ: маленькі поради для великих змін. Івано–Франківськ: Коло, 2014.184 с.
72. Штольц о. Альбан. Перли для небесного вінця: Пояснення заповіді любові для почитателів Серця Христового / Переклад з німецької о. Петро Котович, ЧСВВ. Жовква : Місіонер, 2017. 224 с.
73. Яценяк SJ О., Плужек З. Світ людських криз / пер. з польської Жикуліної К., Холвінської Г./ Київ. Кайрос. 2000. 147 с.

ДОДАТОК А

"СПОКОНВІКУ БУЛО СЛОВО, І З БОГОМ БУЛО СЛОВО, І СЛОВО БУЛО - БОГ"
(ІВ.1:1)

СПІЛЬНОТА "АВЕ МАРІЯ",
ПАРАФІЯ СВ. АРХИСТРАТИГА МИХАІЛА
ПАРАФІЯ СВЯТОГО АНДРІЯ ПЕРВОЗВАННОГО
М.ДОЛИНА

"ПІЗНАЙ СЕРЦЕ БОГА ЧЕРЕЗ СЛОВО БОГА"
УЛЮБЛЕНІ ДІТИ БОЖІ!!
ДУХ СВЯТИЙ ПРОВАДИТЬ

СПІЛЬНОТА "АВЕ МАРІЯ" ЩИРО ЗАПРОШУЄ НА МОЛИТОВНЕ ЧИТАННЯ СЛОВА БОЖОГО НА ЗРАЗОК ЛЕСТІО DIVINA

коротко про метод розважання:
- LECTIO (ЧИТАННЯ)
- MEDITATION (РОЗДУМИ, МЕДИТАЦІЯ)
- ORATIO (МОЛИТВА)
- CONTEMPLATION (СПОГЛЯДАННЯ)

увага!!! РОЗПОЧИНАЄМО З БЕРЕЗНЯ 2023Р

ЩОСУБОТИ О 18ГОД

МІСЦЕ ПРОВЕДЕННЯ:
будинок культури м. долина
(катехитичний клас спільноти "Аве Марія")

РЕЄСТРАЦІЯ ЗА ТЕЛ: **066 127 8210** ОЛЯ

Рис. 2.1 «Скуштуйте й побачте, який добрий Господь» (Пс. 33:9).